Tom McCarthy

SATEN ADA

NOTOS KİTAP

Tom McCarthy

1969 yılında doğan Tom McCarthy, Londra'da yaşıyor. Sanat dünyasında yarı-kurmaca bir avangard sanatçılar ağı olan International Necronautical Society'nin (INS) Genel Sekreteri sıfatıyla yazdığı raporlar, manifestolar ve basın bildirileriyle tanınıyor. 2013 yılında Yale Üniversitesi'nin Windham-Campbell Edebiyat Ödülü'nü aldı. Kitapları: *Men in Space*, *C*, *Kalan* ve *Tenten ve Edebiyatın Gizemi*.

Esra Birkan

1969'da İstanbul'da doğdu. Kadıköy Anadolu Lisesi mezunudur. Lisansını ve yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim, doktorasını Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim bölümlerinde tamamladı. Marmara Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık bölümünde öğretim üyesidir. Çeviriye Giriş, Çeviri Kuramları, Teknik Çeviri, Sosyal Bilimler Çevirisi ve Edebiyat Çevirisi derslerini vermektedir. Yayımlanan telif kitapları: *Edebiyat Çevirisinde Sahneler ve Aktörler* (Diye Yayınları), *Ideology Unveiled: Islamist Retranslations of the Western Classics* (Lambert Academic Publishing). Yayımlanan çeviri kitapları: *Bağımsızlık Yolu* (Richard Yates), *İngiliz Hayalet* (Peter Ackroyd), *Yetenekli Bay Ripley* (Patricia Highsmith), *Senin Kitabın* (Claire Kendal), *Bahçede Felsefe* (Damon Young), *Pislik* (David Vann), *Tekinsiz Hikâyeler* (Arthur Conan Doyle), *Bir İntihar Efsanesi* (David Vann), *Maşenka* (Vladimir Nabokov).

Tom McCarthy

Saten Ada

Notos Kitap 152
Edebiyat 042
Roman

Birinci Basım
Mayıs 2017

ISBN 978-605-2389-03-4

Sertifika 16343

Editör
Tülin Er

Kapak Tasarımı
Tane Mavitan

Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık
ve Sanal Hizmetler Tic. Ltd. Şti.
Ömer Avni Mahallesi, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya Sokak
No: 11/6 Gümüşsuyu, Beyoğlu İstanbul
0212 243 49 07
www.notoskitap.com
facebook.com/NotosKitap
twitter.com/NotosKitap

Baskı ve Cilt
Pasifik Ofset Ltd.Şti.
Cihangir Mahallesi, Güvercin Caddesi No: 3/1
Baha İş Merkezi, A Blok, Avcılar İstanbul
0212 412 17 77
Sertifika 12027

Tom McCarthy
Saten Ada

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN
Esra Birkan

Roman

NOTOS KİTAP

Matt Parker için

Seyyah dışarıdan boşluğun çığlığı gibi gelen o ıslığın ıstırabını algılar. “Muhtemelen,” diye kandırır kendini, “bir tünelden –*devirden*– geçiyoruz; şehrin altındaki bakir merkez sarayının mutlak güce sahip tren istasyonuna yılan gibi kıvrılarak giden, uzun tünellerin sonuncusundan.”

MALLARMÉ

I.

I.I Torino, şu meşhur kefenin bulunduğu yerdir; bu kefende, İsa'nın çarmıhtan indirildikten sonra sırtüstü yatan bedeni görülür: Elleri üreme organı üzerinde kenetlenmiş, gözleri kapalı, başında dikenli bir taç ile. Keten kumaşın üzerindeki görüntü zar zor seçilir. Kefen, on dokuzuncu yüzyılda amatör bir fotoğrafçı, çektiği fotoğrafın negatifine bakarken soluk ve solgun silueti fark edince ortaya çıktı. Ama sadece negatifte: Negatif, pozitifin yerine geçti, demek ki kefenin kendisi aslında negatifti. Birkaç on yıl sonra, radyokarbon tekniğiyle kefenin tarihi saptandığında on dokuzuncu yüzyıl ortalarından daha eski olmadığı görüldü ama inananlar için bu bir sorun teşkil etmiyordu. Böyle şeyler asla sorun teşkil etmez. İnsanların başlangıç mitlerine, sıfır yılını gösteren bir işarete ihtiyacı var; gerçeklik ve zaman kurgusunu sımsıkı tutan yapı iskelesini sıkıştıran bir cıvata olmalı: Hafıza depoları ve unutma mahzenleri, devirler arasındaki duvarlar, bizi kıyamet gününe ve ondan sonra her ne gelecekse ona doğru sürükleyen geçitler. Nesneleri bir peçenin ardından örtülü bir biçimde görüyoruz, aşırı büyütülmüş piksellerden oluşan bir ekran. Biçimsiz plazma, bulanık suda yaklaşan bir balık veya karanlık odadaki kimyasal sıvının içinde bir anda beliren resim gibi biçim ve

çözünürlük kazanınca, bir biçimin öğeleri ayırt edilebilir hale gelip bütünlüğe kavuştuğunda şöyle deriz: *İşte, kıpırdıyor, beliriyor,* aslında gerçekte öyle olmasa bile, mürekkep lekelerinden başka bir şey olmasa bile.

1.2 Birkaç yıl önce bir akşam Torino'da mahsur kaldım. Kentte değil, havalimanında: Torino-Caselle. Benimle birlikte bir sürü insan daha mahsur kaldı: Hiçbir uçak kalkmıyordu. *Anonsları Bekleyin* sözü çoğaldı, bilgi panolarındaki sütunlarda bir İngilizce bir İtalyanca olarak yığıldı. Rötarların sebebi, bütün talimatları hiçe sayarak Güney İngiltere ile Manş Denizi üzerinde, kendi kendine belirlediği bir rotada seyreden başıboş bir uçaktı, özel jet uçağı gibi bir şey; bu yüzden diğer uçaklar onun bulunduğu hava sahasına giremiyordu; bu yüzden de bu durumla başa çıkmak için yapılan manevralar, transferler ve rota değişiklikleri Avrupa'nın üzerine kocaman bir rötar bulutu olarak çökmüştü. Ben de herkes gibi oturup dizüstü bilgisayarımda havayolu ve havalimanı sayfalarında geziniyor, olanları anlamaya çalışıyordum – bu sayfalar bitince haber sayfaları ile sosyal medyayı tıklamaya, faso fiso labirentinde dolanmaya başladım; zaman öldürüyordum.

1.3 Kefeni de o zaman okudum. Onu okuyup bitirdikten sonra *"hub"*lar hakkında okumaya başladım. Torino-Caselle bir *hub* havalimanıdır. İnternet sitelerinde bunun ne anlama geldiğini anlatan bir sayfa vardı. *Hub* havalimanları, varılan bir yer olmaktan çok, öncelikle transfer noktalarıdır. İnternet sayfasında, farklı uzunluklardaki çizgilerin hepsinin merkeze yöneldiği bir çember şeması vardı, çemberin yüzeyindeki herhangi iki nokta, doğrudan bunları bağlayan bir hat olmasa da, birbiriyle birleşiyordu. Üzerinden çıkan sivri uçlarla bu şema, İsa'nın tacına benziyordu. Oradan başka bir sayfaya verilen bağlantıda,

hub-modelinin nakliyeden bilgisayardaki dağıtık hesaplamaya kadar geniş bir alanda nasıl kullanıldığı anlatılıyordu. Çok geçmeden çarklar, zincir dişlileri ve bisiklet yapımında kullanılan mil yatakları hakkında okumaya başlamıştım. Sonra *freehub*'ı tıkladım. Ekseni çevresinde dönen parçaları eşleştiren birleşik şaft dişi ve (önceki modellerde olduğu gibi, *hub*'ın yanına veya üzerine değil de) kendisine bağlanan mandal mekanizması.

1.4 Fondaki birbiriyle bağdaşmayan, tekrarlanan, kayıt edilmiş mesajlar ile anons zilleri, meşrubat otomatının tekdüze sesi, çevredeki insanların konuşmalarından kesitler, terminalin çeşitli yerlerine serpiştirilmiş espresso barlarından ara ara gelen, bazen alçak bazen yüksek tıslama seslerinden oluşan müzik zihnimde bir anıyı canlandırdı: Çocukken ikinci bisikletimle yokuş aşağı pedal çevirmeden gittiğimi hatırladım. Belli bir güne ait bir anı değildi: İki üç yıl boyunca belki yüz kez yokuş aşağı inişlerimin hepsinin bir toplamıydı. İlk bisikletimde kontra-pedalla fren yapıyorken, bunun el freni vardı ve pedalı geri çevirebiliyordum. Bunun bana mucizevi geldiğini hatırlıyorum. Arka dişliyi geriye çevirirken öne gidebilmek, sadece hareketle değil zamanla ilgili kısıtlı anlayışıma da ters düşüyordu – kontra-pedal tam da bisikletin göbeğine oturtulmuştu sanki. Yokuş aşağı geriye pedal çevirerek tam sürat giderken hem coşuyor hem de başım dönüyordu – buna hafif bir mide bulantısı da eşlik ediyordu. Çok da harika bir his değildi. Şimdi bu kalabalık terminalde, aynı hissi kafamda ve midemde tekrar yaşıyordum – işlerin çığırından çıktığı, hiçbir şeyin yolunda gitmediğine dair aynı tuhaf his.

1.5 Benimle ekranımın çevresinde başka ekranlar: Başka dizüstü bilgisayarların, cep telefonu ve televizyonların ekranları vardı. Televizyon ekranlarında alttan geçen yazılarda benim

de yakalandığım uçak rötarlarından bahsediliyordu. Onun arkasından da haberler geçiyordu. Ekranların birinde bir futbol maçından önemli kareler gösteriliyordu. Bir başkasında, Ortadoğu'da bir pazaryerindeki bombalı aracın patlamasından sonraki görüntüler yer alıyordu: Böyle haberlerde görmeye alışık olduğumuz, kanlar içinde oradan oraya çığlıklar atarak koşan insanların görüntüleri. Bu insanların arasında, doğrudan kameraya bakan bir adamın üstündeki tişörtte, kulübesinin tepesinde uzanmış *Snoopy* resmi vardı, üzerinde de havada uçuşan bir *Mükemmeliyet* kelimesi yazılıydı. Sonra görüntü değişti ve dünyanın bir yerinde o sabah veya önceki gece meydana gelen petrol sızıntısını gösterilmeye başladı: Havadan yapılan çekimler, etrafında büyük, kara bir suçiçeği açan felakete uğramış petrol platformunu gösteriyordu; milim milim yaklaşmakta olan kara akıntının farkında olmadan, el değmemiş, kar beyazı kıyılarda dolanıp duran beyaz tüylü su kuşları hem havadan hem yerden çekilmişti; bütün bunların sorumlusu olan ve bitip tükenmek bilmeyen yükünü okyanusa fışkırtan patlak boru ise sualtı robotu tarafından görüntülenmişti.

1.6 Telefonum ceketimin cebinde bipleyip titreşti. Çıkarıp gelen mesajı okudum. Peyman'dan geliyordu. Peyman benim patronumdu. Mesajda, Kazandık, yazıyordu. Hepsi bu. Yanımdan iki oğlan çocuk koşarak geçti; biri düştü, ağabeyi aniden durup birkaç adım geri gitti, düşen çocuğu sertçe çekerek ayağa kaldırdı; koşmaya devam ettiler. Futbol maçını gösteren televizyon ekranına tekrar baktım. Az önce gördüğüm golü yavaş çekim gösteriyorlardı. Topun çizdiği eğri, defans oyuncularının başlarını ve kalecinin ellerini sıyırıp geçerken izlediği yörünge, top dönerken üzerindeki altıgen ve yıldızlar, top ağa çarptığında ağın düzgün deliklerinin aniden bükülüp patlaması – bu görüntüler ile Peyman'ın bana yazdığı sözcük

şimdi aynı çizgideydi: Kazandık. Hangi takımların oynadığını görmek için ekranın üst köşesindeki skora baktım. Barcelona ile Bayern Munich. Peyman'a cevap yazdım: Kim neyi kazandı? Şirket projeyi kazandı, diye yarım dakika sonra cevap yazdı. Anlamıştım. Şirket bizim şirketimizdi, Peyman'ın şirketi yani, benim çalıştığım şirket. Proje ise Koob-Sassen Projesi'ydi; epey bir zamandır bu ihalenin peşindeydik. İyi, diye yazdım. Cevap bu kez daha hızlı geldi. İyi mi? Bu kadar mı? Ben de birkaç saniye bekleyip yeni bir mesaj yazdım: Çok iyi. Onun bir sonraki mesajıyla benimki aynı âna denk gelmişti: Hâlâ aktarma mı bekliyorsun? Onayladım. Ben de, dedi Peyman, Viyana'da. Sabah gel beni gör. Sonra Tapio'dan mesaj geldi. Tapio, Peyman'ın sağ koluydu. Şirket KSP ihalesini kazandı, diyordu. Diğer iş arkadaşlarımdan da arka arkaya iki mesaj geldi, ikisi de aynı haberi veriyordu. Şu futbol maçında tesadüfen denk geldiğim görüntüler bu mesajları okuduktan sonra bir süre gözümün önünden gitmedi; Bayern Munich'in forveti tribünlere doğru sevinçle haykırarak koşarken sadece kendi takımı ve taraftarları adına değil, bizim için de seviniyormuş gibi geldi bana; hatta Snoopy tişortlü kurban bile, kameraya doğru çığlık atarak koşarken bu haberi kutluyormuş gibiydi: Kanlar içindeki, harabeye dönmüş derme çatma pazaryerinde, bizim için seviniyordu sanki.

1.7 Bu kez de dizüstü bilgisayarım çalmaya başladı: Birisi beni Skype'tan arıyordu. Arayan kimliği kutucuğunda *JoanofArc* yazıyordu. Onu tanıyordum: İki ay önce Budapeşte'de tanıştığım Madison adındaki kadındı. Kabulü tıkladım. Beni duyabiliyor musun? diye sordu Madison'ın sesi. Evet, dedim. Kameranı aç, dedi. Açtım. Aynı anda Madison karşımda belirdi. Nerede olduğumu sordu. Söyledim. 2001'de kendisinin de Torino-Caselle havalimanında bulunduğunu söyledi. Niye gelmiştin?

diye sordum ama sorum bağlantının bir yerinde kaybolup gitti, zaten cevap vermedi. Onun yerine, Londra'ya ne zaman döneceğimi sordu. Ekranımdaki yüzü, donup kaldığı bir parçadan diğerine kademeli olarak atlıyordu. Bilmiyorum, dedim. Onunla konuşurken haber sayfasını açtım. Hava sahasındaki kilitlenme, yarıya kadar aşağı kaymış, pazaryerindeki bombalı saldırının yanında ve aynı büyüklükte puntoyla verilmişti. Onun üstünde azıcık daha büyük puntolarla petrol sızıntısı vardı; haber, römorkörlerin, manivela kolu ve bocurgatlarla uğraşan petrole bulanmış adamların, siyah bir halkayla çevrelenmiş ücra adaların ve devasa petrol çiçeğinin bir dizi fotoğrafıyla birlikte yer alıyordu. Editör fotoğrafları birbirine bağlamak için, eski slayt gösterimlerini hatırlatan ve birbiri ardına gelen bir dizilim yerine "solgunlaştırma" efektini tercih etmişti. Estetik açıdan bu bana en doğru efekt gibi geldi.

1.8 Aynı iki oğlan koşarak yanımdan geçti. Küçüğün ayağı yine kaydı: Koltuk sıralarının çevresindeki açı yüzünden ya da yerler cilalı olduğu içindi herhalde. Ağabeyi (ağabeyiyse eğer) yine onu kaldırdı ve koşmaya devam ettiler. Madison ne zaman döneceğimi yine sordu. Etnolojik bir gözleme ihtiyacı olduğunu söyledi. Onun ekranını tekrar haber sayfasının üzerine kaydırarak, Nasıl yani? diye sordum. İhtiyacım olan şey şu, diye anlatmaya başlamıştı ki ses gitti. Yüzü de cümlenin ortasında donmuştu. Ağzı çarpılmıştı, yüzüne felç inmiş de kaslarını kontrol edemediği için ağzından salya akıyormuş gibi bir görüntüydü; gözleri yukarı kaydığı için gözbebeklerinin yarısı gözkapaklarının altında kalmıştı. Arabelleğe alındığını göstermek için yüzünün önünde küçük bir daire dönüyordu. Ekranım uzunca bir süre bu şekilde kaldı, ona bakarak bu işlemin bitmesini bekledim. Bitmedi: *Arama Sonlandırıldı* mesajı, yüzün ve dairenin yerini aldı.

1.9 Kafamı kaldırıp terminale göz gezdirdim. Benim gibi telefon veya dizüstü bilgisayarlarında tıklayarak ya da kaydırarak ilerlemeyenler etrafımızı saran lüks nesnelerle oyalanıyordu. Bunların daha değerli olanları, bekleme salonunun diğer yüzeylerini yansıtan cilalı camdan plakaların arkasında duruyordu, böylece pazaryerindeki bombalı saldırının görüntüleri bir şal deseninin üzerine de yansıyor, petrol bir saatin ekranından tekrar tekrar akıyordu. Çeşitli nesneler arasındaki bu örtüşme ve yarattığı kolaj etkisi kesintisizdi – ama saatler ilerlerken bu karışımın dengesi değişti. Lüks nesneler ve onların vitrinleri aynı kaldı tabii – ama futbol ile bombalı saldırı görüntüleri yavaş yavaş azalır, kısalır ve seyrekleşirken, petrol sızıntısı ekranda giderek daha fazla görünmeye başladı. Belli ki büyük bir şeydi. Gece yarısı olduğunda, haber fotoğraflarında gördüğüm petrole batmış adamlar artık televizyon ekranlarındaydı – ama şimdi hareketlenmişlerdi; yüzer setler yerleştiriyor, suya karışan petrolün akışı çatallanır, yön değiştirir ve yayılırken bariz bir başarı elde edemeden didinip duruyorlardı. Muazzam bir kütle ve hacme sahip karasığırları isyan eden, kaçışan ve kontrolden çıkan kovboylar gibi moralsiz görünüyordu. Diğer görüntülerde sadece petrole doyma noktasına erişmiş simsiyah, masif deniz görülüyordu. Kıpırtılı deniz kabarıp dalgalanıyor gibi görünse de her zamankinden daha hantaldı – bakış açımın kıyısında kalan barın televizyonunda açık olan spor kanalında gösterilen gol gibi, bu görüntüler de yüksek teknolojili hareketli kameralar tarafından çekilmişti; bunlar her bir karenin, her bir ânın hatlarını keskinleştirip genel akıştan koparırken aynı zamanda tekrar akışın içine geri bırakıyordu. Bu hareket bana büyüleyici geldi. Bu görüntüleri saatler boyu izlerken, başım da onlarla birlikte ekrandan ekrana döndü.

1.10 Yanımda oturan ve bu görüntülere dalmış halimi fark

eden adam, bir noktada sohbet açmaya çalıştı. Ekranların olduğu yöne bakarak, onaylamadığını gösteren bir havada bunun bir trajedi olduğunu söyledi. Kullandığı sözcük buydu: *Trajedi* – televizyondaki uzmanlar gibi konuşmuştu. Onu baştan aşağı süzdüm, görünüşüne baktım. Takım elbise giyiyordu ama kravatını çıkarmış, katlayıp yanında duran tekerlekli valizinin üzerine koymuştu. Benimle İngilizce konuşmuştu ama Avro bölgesi aksanı vardı: Ne Fransız ne Hollandalı ne de Alman, bunların bir karışımıydı; yapay bir işletme fakültesi Amerikancasıyla üzeri örtülmüştü. Önce cevap vermedim. Cevap verdiğimde ona, *trajedi* sözcüğünün eski Yunan geleneklerinde, bir keçiyi –genellikle bir kara keçiyi– yani *tragos*'u, kentin günahlarının kefareti olarak oradan uzaklaştırmak anlamına geldiğini anlattım. Ekrana döndü ve benimle birlikte bir süre daha izlemeye devam etti, birlikte yaptığımız bu etkinlik sohbetimizin ya da yeni kurulan arkadaşlığımızın bir parçasını oluşturuyordu sanki. Ne var ki, beklediği cevabı alamadığı için hayal kırıklığına uğradığını hissedebiliyordum. Birkaç dakika sonra ayağa kalktı, üstünde kravatı duran valizinin sapını kavradı ve yürüyüp gitti.

I.II Bense kendi adıma öylece kalıp felce uğramış uçuş bilgi ekranını, patlamış boruyu, havada dolanıp duran kuşları, petrol çiçeğinin yaprak yaprak açılmasını, tekrar tekrar kabaran ve dalgalanmaya çalışan denizi izlemeye devam ettim. Dediğim gibi saatler boyu izledim; artık havalimanındaki hiçbir ekran bunları göstermeyinceye dek izledikten sonra, bilgisayarımda açtığım sayfalardan bir daha izledim. Bunlar beni gün ağarıncaya dek oyaladı, derken hava sahası açıldı ve benim uçağım anons edildi. Yine de bu görüntüleri ardımda bırakamadım. Nihayet uçağa binip başımı pencereye yasladığımda ve bölük pörçük bir uykuya daldığımda, kanat ışıklarının aydınlattığı

bulut kümelerinin etrafına petrol yayılıyordu sanki: Bulutların içine sızıp onların hacimlerini artırırken hem bulutlar tarafından emiliyor hem de bulutlardan sızıyor gibiydi; damlalar ve kabarcıklar halinde bulutların çıkıntılarında asılı kalıyor, kara melekler gibi bulutların kıvrımlarına, çatlaklarına yerleşiyordu.

2.

2.1 Ben mi? Bana Sen deyin; kısaca S. Burada amacım Koob-Sassen Projesi'nden bahsetmek – onun bir yorumunu ya da özetini veya başka bir şeyini vermek değil. Bunun hukuki sebepleri var: (Belki de Proje ile ilgili hislerimle alakalı olarak) Hep epoksi veya Kevlar gibi yumuşak, post-metal alaşımlardan oluştuğunu düşündüğüm çekmecelerde –aslında alüminyum, ahşap, MDF de olabilir, hiç fark etmez– duran sözleşmelerin alt maddelerinde ticari kuruluşlar ile devlet kurumlarını koruyan şartlar ve bunların bir üstünde gizlilik maddesi; yani her türlü ifşa edilmesini yasaklayan hükümler bulunuyor. Bu hükümler olmasa bile bunları dinlemek ister miydiniz ki zaten? Genel şeyler ölçeği içinde, bu konu çok sıkıcı geliyor bana. Beni yanlış anlamayın: Bu Proje önemli. Üzerinizde doğrudan etkileri olacak; aslında günlük yaşantımızda öyle ya da böyle etkilemediği, dokunmadığı, nüfuz etmediği ya da değiştirmediği tek bir alan bile yok muhtemelen ama siz bunun farkında değilsiniz. Sır filan olduğu için değil. Böyle şeylerin sır olması gerekmez. Sıkıcı ve karmaşık oldukları için gözden kaçarlar. Koob-Sassen –kurumsaldan bireysele, uluslarüstünden yerele, analogdan dijitale, halka açıktan kapalıya, donanımdan yazılıma ve kim bilir daha neler– bir sürü bağlantı, arayüz ve aktarma içeriyor-

du. Birçok başka projeden oluşan bir projeydi, pek çok başka projeyle bağlantısı vardı – bu da onun nerede başlayıp nerede bittiğini, “içeriğini”, hacmini ya da ana hatlarını kestirmeyi neredeyse imkânsız kılıyor. Belki de bugünlerde bütün projeler böyledir – eşit derecede sıkıcı, eşit derecede anlaşılmaz. O yüzden, benden istediğiniz takdirde, Koob-Sassen’in erken evrelerine bir (değinip geçmekten fazlası olamayan) ışık tutabilsem, bu ışığın Şirket’in operasyonları ya da benim onlarla kesişen kendi küçük ehemmiyetsiz aktivitelerimden parçalar ve bölümler üzerinde bir müddet durmasını sağlasam bile, bu herhangi bir biçimde Bütün’ü aydınlatabilir mi? Bundan şüpheliyim.

2.2 Ben ne iş yaparım? Ben bir antropoloğum. Akrabalık yapıları; değişim, takas ve hediye sistemleri; alışılagelmiş ve sıradanın hemen arka yüzünde pusuya yatmış sembolik işlemler: Bunları tanımlamak, ortaya çıkarmak, bir solucan gibi kıvrılıp bükülürken onları ışığa tutmak – işte benim eğlencem bu. Bu olaylar (*olaylar!* Bunları istiyorsanız, şimdi okumayı bıraksanız iyi olur) meydana gelirken, kendimi ücra bir orman, step veya tundrada mevzilenmiş avcı-toplayıcıları, şamanları araştırırken değil de bir işin ortasında buldum. Dahası bu işe Kraliyet Antropoloji Derneği veya Ulusal Üniversite’nin yüksek emirleriyle atanmış değildim, bizzat yaptığım işin gereği olarak gönderilmiştim: Bir danışmanlık firmasında etnograf olarak çalışıyordum. Şirket (böyle anmaya devam edelim) diğer şirketlere ürün ve hizmetlerini nasıl kavramsallaştırıp aradaki nüansları nasıl göstereceği konusunda danışmanlık veriyordu. Kendilerini nasıl markalaştıracakları konusunda kentlere, iyileştirici stratejileri nasıl allayıp pullayacakları konusunda belediyelere, politik gündemlerini halka, basına ve en önemlisi de kendilerine nasıl anlatacakları konusunda hükümetlere tavsiyelerde bulunuyordu. Peyman’ın hoşuna giden tabirle, işimiz anlatıydı.

2.3 O günlerde Şirket'in Londra'daki merkez ofisine girdiğinizde, sık sık değişen ama her daim çekici elemanların bulunduğu resepsiyon masasının önünden geçerdiniz ve bir asansör sizi konferans odaları, izleme süitleri ve stüdyolarla dolu katlardan yukarı taşırdı. Bu sırada Şirket'in kendine özgü küçük harfli puntolarıyla yazıların bulunduğu, yerden tavana uzanan cam bölmeler birbiri ardına sıralanarak taslak, şema ve diğer biçimlerdeki kıymetli verilerden oluşan geniş bir manzara sunardı; kıvrımlı masaların üstlerinde yüzüstü duran, duvarlara iğnelenmiş, beyaz tahtalara veya bazen de (ki bu verileri daha değerli, hatta kırılgan kılardı) camın üzerine çizilmiş taslak ve şemalar, zengin ve ezoterik bir dilde, birbirleriyle diyalog içine girmiş gibiydi; bu manzara (elbette özellikle) buranın sadece bir işyeri değil, bunun ötesinde büyülü bir simya bölgesi, bütün dünyaların içinde eridiği bir pota olduğu izlenimini verirdi. Sizi buraya çıkaran asansör, beni de ofisimin bulunduğu, duvarları sıvalı bodrum katına indirirdi.

2.4 Havalandırma sistemi. Bunun için ayrıca bir kitap yazmak lazım. Gürleyen bir mağara gibiydi. Hava üniteleri benimle birlikte bodrum katındaydı – mekanik bir filin parçaları gibi birbirine bağlanmış bir dizi gri kutu; en öndeki kutudan yukarı doğru kıvrılan metal boru da filin kalkmış hortumunu andırıyordu. Kutuların iç organlarını oluşturan bobinler, vantilatörler, amortisörler, filtre ve diğer benzeri parçalar, bütün kata yayılan bir vınlama ve zırıltı çıkarıyor; ses, köşeleri geçerken, duvarlardan zıplarken, halılar tarafından emilip sıkıştırılırken perdesi ve aralığı değişiyordu. Bodrum katından ayrılmadan önce metal boru çatallanıyor ve dallara ayrılıyordu; bu dallar da diğer havalandırma ekipmanlarına uzanıyor, havayı diğer katlara taşıyor, katlardan dönen hava, hava koridoru boyunca ilerleyerek filin rektumuna ulaşıyor, burada yeniden filtre-

den geçip, yeniden nemlendirilip binaya yeniden salınıyordu. Bazen üst katlarda biri hava menfezinin yakınında dururken yüksek sesle konuştuğunda, sözleri benim bulunduğum yere, makine odalarıyla haber borusundan haberleşen gemi kaptanının emir ve talimatları gibi ulaşırdı – fakat bu talimatların içeriği, aktarım sırasında karışır ve yitip giderdi. Genel gürültünün içine daha belirsiz sesler de karışırdı – ses demeyelim de girinti çıkıntıları olan, belli bir tekrarlanma sıklığı, kadansı ve kodası olan ses kalıpları diyelim. Bazen bu kalıplar görsel bir biçime bürünürdü; hani şu on sekizinci yüzyıl biliminsanlarını büyüleyen, Chladni plakaları üzerine tuz serpilip çeşitli akustik uyaranlara maruz bırakıldığında ortaya çıkan desenler gibi – geometrik ve simetrik desenler öyle mükemmeldi ki doğanın yüzeyinin altında gizli duran evrensel yapıyı, hafif hafif yüzeye sızarak açığa çıkarıyor gibiydiler; ben de bazen bodrumumdayken, uzun soğuk kahve bardağının yüzeyinde veya tozu alınmamış masanın üzerinde uçuşan toz zerrelerinin yakından bakıldığında görünen koreografisinde, hatta aşağı sarkmış kendi gözkapaklarımın etli iç kısımlarında bu planı, formülü, çözümü gördüğümü sanırdım –sadece o an uğraşmakta olduğum problemin çözümünü değil, bütün çözümlerin topunu– sıçrayarak uyandığımda hafif bir esintideki tuz gibi hepsi buharlaşırdı.

2.5 Torino'dan dönünce birkaç saat uyudum, sonra duş alıp ofise doğru yola koyuldum. Berrak bir gündü, kışın gün ışığının ince, soğuk havayı sert bir biçimde delip geçtiği o zindeleştirici günlerden biriydi; Şirket binasının cam ve metal kabuğu, elektrik verilmiş gibi mavi, gümüşi renkler saçıyordu. İçeriye de elektrik verilmiş gibiydi: Herkes sıçrayarak ve amaçlı adımlarla enerjik bir biçimde oradan oraya koşturuyordu. Bu heyecanı yaratan şey elbette Şirket'in Proje ihalesini almış

olmasıydı. Koob-Sassen ismi lobide, asansörde, koridorlarda kulağa çalınıyordu; hiç kimse ondan bahsetmese bile bu isim havada asılı kalmış da kendisi konuşuyor gibiydi. Odama gelince Peyman'ın beşinci kattaki ofisini aradım ve Tapio'ya bağlandım. Sen döndün mü? dedi Tapio. Fince aksanıyla robotumsu monoton bir sesle konuşuyordu ama yine de şaşırmış gibiydi. Evet, dedim. Peyman dönmedi, hâlâ Viyana'da, dedi. (Görünüşe göre oradaki hava sahasında İtalya'dan daha fazla yığılma olmuştu.) Yarın dönecek, onu yarın görebilirsin, diye devam etti Tapio. O telefonu kapayınca bodrumumda yalnız, bağlantısız ve sönük bir balon gibi kaldım.

2.6 O gün ofisten her zamankinden daha erken çıktım. Kendi daireme döneceğime Madison'a gittim. Westbourne Grove'da oturuyordu. Metroyla oraya giderken koltukların üzerine bırakılmış ücretsiz gazetelerden birini elime aldım. Ön sayfada petrol sızıntısıyla ilgili son haberler vardı. Petrolün yayılmasını engelleme çabaları bir işe yaramamıştı; petrol yavaş yavaş ama önlenemez bir biçimde kıyılara sokuluyordu. Gazetede o noktadaki akıntıları gösteren bir tablo vardı; geniş bir daire, daha doğrusu elips halinde hareket ediyor, uzun kenarların bir ucu kıyıyla kesişiyordu, diğer uçta ise patlak boru hattı vardı, borunun bulunduğu noktayla kıyının, çemberin çevresinin karşılıklı iki ucunda olmalarından ötürü borudan sızan petrol düz bir hatta ilerleyerek daha yoğun bir biçimde yayılıyordu. (İronik bir biçimde, okyanus suyu da yer yer sağlam olan boru hattına doğru ilerliyordu.) Tabloya ve onun yön gösteren çizgilerine bakarken o iki oğlan çocuğu aklıma geldi, kardeş ya da kardeş olmayan oğlanlar: Onların hâlâ koşarak, kayıp düşerek oval çemberlerini tamamlamakta olduğunu gözümün önüne getirdim – artık havalimanında olmasalar da başka bir zemindeydiler, mutfak, okulun yemekhanesi veya oyun parkı ola-

bilir. Gazetenin sayfalarını çevirirken ortalara doğru ufak bir yazı dikkatimi çekti. Uçaktan atlayan bir paraşütçü ölmüştü. Paraşütü kopmuş, o da yere çakılmıştı. Henüz yirmi beş yaşında olmasına rağmen iyi bir paraşütçü, paraşüt kulübünün asil üyelerindendi ve bu ölümcül atlayışı onların nezaretinde gerçekleştirmişti. Polis bu ölüme şüpheli gözüyle bakıyordu.

2.7 Daha önce dediğim gibi, Madison'la iki ay önce Budapeşte'de tanıştım. Bir konferansa katılmıştım. O da kız arkadaşlarıyla gelmişti. Otelin barında konuşmaya başladık. Antropologsun demek, demişti, ne kadar... egzotik. Hiç de değil, diye cevap vermiştim, kurumsal bir şirkette çalışıyorum, bodrum katında. Evet, dedi, ama... Ama ne? diye sordum. Danslar, maskeler, tüyler, diye cevap verdi sonunda: İşinin *özü* bu değil mi? İşyeri davranışları ya da çalışanların motivasyonu üzerine bile yazıyor olsan, bunların hepsine ritüel, tören vb. gözüyle bakıyorsun. Günlük yaşantı sana ilkel ve tuhaf geliyordur, öyle değil mi? Nereye varmaya çalıştığını anlamıştım ama yanılıyordu. Günlük yaşantı bir yana, antropologlar için egzotik olan bile egzotik değildir. Yirminci yüzyılın en parlak etnografı Claude Lévi-Strauss, meşhur *Hüzünlü Dönenceler* adlı eserinde, 1950'lerde Lahor'un yeni elektrik kablolarıyla donanmış eski kent merkezinin sokaklarını adımlarken geriye kalan yıkıntılardan –yerel renkler, dokular, gelenekler ve genel olarak yaşamla örülmüş– yok olan bir saflığın parçalarını bir araya getirmeye çalıştığını anlatır. Amazonlu Nambikwara kabilesiyle birlikteyken de benzer bir izlenime kapıldığını söyler: "çok geç" kalmış olma hissi – Nambikwara kabilesiyle yaşamı anlatan, daha önce yazılmış olan bir kitapta, buraya elli yıl önce, kauçuk tacirleri ve telgraftan önce gelmiş olan (kitabın yazarı) antropoloğun da aynı hisse kapıldığını, üstelik Lévi-Strauss'un bu seyahatle ilgili yazacaklarından esinlenen başka

bir antropoloğun da *–keşke!–* elli yıl önce (yani şimdi ya da o zaman) Lévi-Strauss'un gördüklerini veya göremediklerini görebilseydim diye hayıflanacağını bilmesine rağmen bundan elli yıl sonra gelip aynı hisse kapılacağını belirtir. Bu onu, tüm antropologların ve hatta antropolojinin kendisinin, doğası gereği yakalandığı "çifte açmaz" düşüncesine götürür: Aradıkları "saflık" anlama, yorumlama ve analiz için hiçbir çerçevenin bulunmadığı bir halden başka bir şey değildir; bunlar olduğu zaman antropoloğu ilk anda kendisine çeken gizem kaybolur. Bunu Madison'a açıkladım, sarhoş olmasına rağmen ne dediğimi anlamış gibiydi. Vay canına, diye mırıldandı, bu çok fenaymış.

2.8 Madison'ın evine vardığımda seviştik. Daha sonra yatakta yatarken Torino'da ne yaptığını sordum. Ben Torino'da değildim, orada olan *sendin,* diye cevap verdi. Ama sen de gitmişsin, dedim. Hayır gitmedim, dedi. Dün gece Skype üzerinden görüşürken, oraya bir kez gittiğini söylemiştin, dedim. Torino'ya gittiğimi hiç söylemedim, diye yarı uykulu bir halde yastığında mırıldandı. Bir an sessiz kaldı, sızdığını zannettim. Ama mırıldanmaya devam etti. Torino-Caselle'e gittim, dedim. Tamam, dedim ben de: Torino-Caselle: Orada ne arıyordun? Bekliyordum, dedi, tıpkı senin gibi. Neyi? diye sordum. Uçağı, dedi. İnsanlar havalimanında başka ne bekler ki?

3.

3.1 O hafta boyunca Peyman'la görüşemedim. Viyana uçuşu öyle uzun süre ertelenmişti ki uçuş günü geldiğinde programına göre Seattle'a gitmesi gerekiyordu, o da doğrudan Seattle'a uçtu. Bu can sıkıcıydı – can sıkıcının da ötesinde sinir bozucuydu. Onun yokluğu beni endişe olarak adlandırabileceğim bir hisle dolduruyordu. Onun varlığı insanı endişesiz, sakin kıldığından değil, tam tersi. Burası endişeyle işleyen bir yerdi: Endişe Peyman'ın yakıtıydı. Ama endişe vardır, endişe vardır. Proje ihalesini aldığımıza göre, ona verdiği ağırlığı da bildiğimden ben de Şirket'teki herkes gibi Peyman'ı görmek ve Peyman aracılığıyla Koob-Sassen isminin ardındaki yıldızlarla dolu ağa bağlanmak için sabırsızlanıyordum; o olmasa da en azından... başka bir şeye. Peyman'ın yakınında olmak insanın bağlandığını hissetmesini sağlıyordu. Onun yokluğunda, haftayı üzerinde çalışmakta olduğum diğer projeleri toparlamakla geçirdim: Ses kayıtlarını yazıya döktüm, tablolar çizdim, belgeleri kurcaladım, internet sitelerinde gezindim. Özellikle de internet sitelerinde gezindim.

3.2 Bir işyerinde çalışan antropolog ne *yapar*? Kültürel içgörü sağlarız. Bu ne demek? Yani bir kültürün (kendi kültürü-

müzün) dokusunu hallaç pamuğu gibi atar –ortaya koyduğu durumları, altında yatan, onu besleyen inançları inceler– ve müşteriye o dokudan hangi şeridi çıkarıp da orayı kendilerine has ipek iplikle nasıl öreceklerini ve onu ufak bir hikâyeyle nasıl stratejik bir biçimde süsleyip detaylandıracaklarını (ürün satmanın dolambaçlı yoldan söylenişi) gösteririz. Etnograflar saha çalışması yapar, sokakta veya kafede yakalanan anlara fotomontaj yapar; ya da –ergenler, ofis çalışanları, anneler gibi– numune vatandaşlara video-günlükler hazırlatır, günlük rutinlerini en ince detayına kadar anlattırır ve onlardan bulaşık makinesini boşaltırken, spor ayakkabılarını bağlarken veya plastik kahve kapaklarının üzerindeki küçük yarıktan kahve köpüğünü yudumlarken akıllarına gelen istek, arzu, duygu, özlem ve bunun gibi şeyleri anlatarak kameraya sırlarını açmalarını isteriz. Yaptığımız şey, tanecikler halindeki mekanik davranışları tanımlamak ve derinlemesine araştırmaktır; numunelerden bir taslak çıkarıp bunları bizden istenen şeye göre şekillendiririz – taslaklar bir bütün olarak alındığında ve daha "objektif" veya (nicel analiz, ekonometrik modelleme ve benzeri) gözleme dayalı araştırmalardan elde edilen bulgulara dayandırıldığında bir tür kullanılabilir içsel toplumsal mantığını gözler önüne serer. Özünde, antik çağlarda kâhinlerin, gaipten haber veren kişilerin yaptığı şeyden çok da farklı değildir: Bir taş devri yerleşiminden diğer taş devri yerleşimine giden kurt postuna bürünmüş bu adamlar, balıkları kesip iç organlarına bakarak buradan bir kehanet çıkarırlardı. Aradaki fark elbette gaipten haber verenlerin sahtekâr olmasıydı.

3.3 Bir zamanlar, kısa bir süre için ünlü oldum. Şöhretim ilk –ve tek– akademik çalışmamdan kaynaklanıyordu. Çalışmanın konusu kulüp kültürüydü. Doksanlarda, üç yıl boyunca –ben yirmili yaşlardayken– uyanık (ve uykuda) olduğum saatlerin

büyük bir bölümünü *clubber*'lar arasında geçirdim. Bagleys'de barmenlik yapıyor, boş gecelerimi de Fridge, the Ministry of Sound, the Velvet Rooms ve Turnmills gibi kulüplerde geçiriyor; *poppers, speed, MDMA* gibi uyuşturucular kullanıyordum. Sonunda işi, yasadışı çılgın partilere mekân ayarlama, korsan radyo istasyonları ve cep telefonlarından gönderilen şifreli mesajlarla, bu türden şüpheli etkinlikler etrafında oluşan fısıltı gazetesiyle kalabalıkları buralara yönlendirmeye kadar vardırdım. Sonra da iki yılımı bütün bunları yazmaya ayırdım. Çalışmam yayımlandığında (önce doktora tezi olarak, iki yıl sonra da ben otuzlu yaşlardayken, gerçek insanların satın alabileceği gerçek bir kitap halinde), en kayda değer bulunan şey kitabın marjinal *clubber* âlemi, onların "zihinsel yapısı" veya siz neyi uygun görürseniz onunla ilgili bir içgörü sağlamış olması değil, kitapta geniş bir yer tutan, benim çağdaş etnografik yöntemle ele aldığım "yan boyutlar" ve bunların ortaya çıkardığı ikilemlerdi.

3.4 Mesela: Saha konusunu tartışmıştım. Klasik antropolojide "saha" ile "ev" arasında katı bir ayrım vardır. Saha gidip araştırmanızı yaptığınız yerdir; kimi zaman büyük bir risk alarak kendinizi kategorize edilmemiş ham bir girdabın içine atarsınız. Ev ise gidip oradan topladığınız ham bilgileri ayrıştırıp evcilleştirdiğiniz yerdir: Kategorize eder, analiz eder, anlamlı bir şeye dönüştürürsünüz. Ancak araştırmanızın konusu kendi hayatınız ve onun ritmiyle tamamen iç içe geçmişse bu ayrım ortadan kalkar. Ev nerede biter, saha nerede başlar? (Kitapta bunu tekrar tekrar sormuştum.) Ya da –bu soruyla bağlantılı olarak– antropoloğun "muhbirleri" ile olan ilişkisini sorgulamıştım. Eğer bu insanların arka planı ve kültürü temelde sizinkinden hiç farklı değilse, bir de bu insanlar sizin arkadaşınızsa –bir yanda yürüttüğünüz etnografik çalışmadan bihaber olsalar bile– onları nasıl sorgulamalısınız? Öncelikle de "sorgula-

ma" nedir? Nasıl bir yöntemle yapılmalıdır? Likralı mini etek giymiş muhbirinizle, ikiniz de uçmuşken, çalışma masanızın üzerinde sevişmek buna dahil midir? Biriyle tuvalette kendinden geçmek sayılır mı? Bunların arkasından –ki bu açmazların, bu kötü durumların çözümlerini atlamıyorum, çünkü hiçbir çözümüm yoktu– antropoloğun *persona*'sına ilişkin soru gelir. Tanıdık olana yabancı gibi yaklaşma zorunluluğu, aslında anladığınız durumları anlamıyormuş gibi yapmak (kendinize karşı bile) bunun bariz bir sonucu; öte yandan bunları daha derin ve dolaysız bir düzeyde anlıyormuş *gibi yapmak*, sızdığınız altkültüre daha iyi erişim sağlamak amacıyla belli önerme, mesele, konu ve sonuçları düşünmek, onlara inanmak ve onları arzulamak da eşit şekilde uyduruk; bunları *gerçekten* düşünür, inanır ve arzularken, aslında *olduğunuz* ve yaptığınız şeyleri, antropolog rolünüz gereği oluyormuş ve yapıyormuş *gibi davranmaya* zorlanmak da meselenin ayrı bir boyutunu oluşturur. Kısacası, bütün bu saçmalıklar kimliklerin devamlı kaymasını, konum ve perspektiflerin bulanıklaşmasını gerektirdiğinden, kendinizi maskelerden, rollerden, gibi-yapmaktan oluşan bir maskeli balonun kaleydoskobunda kaybedersiniz.

3.5 Bütün bunları yazdım. Bunlar beni –nispeten– meşhur etti. Kendimizi fazla kaptırmayalım. Ünlü bir antropolog, gerçek bir kitabı çıkmış olanı bile, ancak bir üçüncü lig futbolcusu kadar meşhur olabilir. Hayır, daha da az: Olimpik bir badminton oyuncusu veya beş yıl öncesine ait çok da popüler olmayan bir *reality şov* yarışmacısı kadar diyelim. Aslında yaptığım çalışmanın, bırakın edebiyat alanını, bana kendi alanımda getirdiği ünü bile abartıyor olabilirim. Beni "meşhur etti" demek yerine kitabın "bir miktar ilgi çektiğini" söylemek daha doğru olur – birkaç okuma günü, kitapla ilgili gazetelerde çıkan birkaç tanıtım yazısı; ne derler bilirsiniz: Yarının balığı

(*ichthyomancy*'den[1] farklı olarak) bugünü bilemez. Ama bu ilgi, beni Peyman'ın radarına sokmaya yetti; artık onun radarında bipledi mi, çınladı mı ne yaptıysa, Peyman beni akademinin ölmeye yüz tutmuş dallarından koparıp kendi şirketinin hummalı ortamına aşıladı.

3.6 Meslektaşım Daniel'ın ofisi bodrum katında benimkinin yanındaydı. Ara sıra kafamı uzatır, ne yapıyor diye bakardım. Görsel-kültür'den sorumluydu. Film yapımcılığı eğitimi almış ve Peyman onu işe almadan önce birkaç avangard film çekmişti. O haftanın salı günü onu odasında beyaz duvara yansıtılmış bir film izlerken buldum. Bir şehrin trafiği sıkışmış bir bölümünün yukardan çekimiydi. Bu hangi şehir? diye sordum. Bir İngiliz, Avrupa ya da Kuzey Amerika şehrine benzemiyordu: Renkler farklıydı, araçlar daha yıpranmış görünüyordu. Lagos, dedi. Bunu birkaç ay önce Peyman'la beraberken çektim. Başkan Goodluck Jonathan bize kendi helikopterini ödünç verdi. Lagos dünyanın en inanılmaz trafik sıkışıklığına sahip şehri, dedi Daniel. En kötüsü mü demek istiyorsun? dedim. Öyle olması gerekmez, dedi: En inanılmaz demek istiyorum. Lagos'taki hemen her şey toplu taşımayla yapılıyor: sarı otobüsler, büyük mavi, kırmızı, kahverengi kamyonlar. Sokaklar bu vasıtalar için yeterince geniş değil, o yüzden sıkışıyorlar. Bak şimdi, dedi: Şu gelen sahne harika. Duvardaki görüntüye baktım. Haklıydı: Müthişti. Belki yedi sekiz otobüslük bir otobüs zincirinden oluşan parlak sarı bir nehir, onlara çok dar gelen bir otobanda zorla ilerlemeye çalışıyordu, kenarlardan da başka renkler konvoya dahil olmaya çalışıyordu. Bunu başardıkları zaman sıralama ve dizilim yeniden oluşuyordu: DNA sarmallarına benziyordu. En acayibi de, dedi Daniel, bütün bu kamyon

[1] Balıklara bakarak kehanette bulunma. (ç.n.)

ve otobüslerin arasında insanlar geziyor. Bu kadar yüksekten görünmüyorlar ama oradalar. Ezilmezler mi? diye sordum (araçlar arasında hiç boşluk yoktu). İnsan ezileceklerini düşünüyor, dedi Daniel – ama araçların içinden dışından altından sıvışıp geçiyorlar, tıpkı gümüşbalıkları gibi. Hatta söylentiye göre, araçları söküp yeniden monte ediyorlarmış: O zaman da bu trafik hiç bitmeyen bir araç pazarına veya pit duruşuna dönüşüyor. Daniel, eğreltiotuna benzeyen şeyleri göstererek anlatmaya devam etti: Yolun üzerindeki şu kıvrımlar da hiçbir yere varmayan otoban çıkışları – yollar soldan akan trafiğe göre yapılmış, sağdan değil. Planlamacıların sunduğu planı şehir reddetmiş ama sonra Nijerya Ulaşım Bakanlığı planı ucuza satın almış ve değiştirme gereği duymamış; o yüzden bütün araç parçalarının yayılıp renklerine göre sıralandığı böyle çıkmaz yol çıkışları var. Daniel'ın otoban üzerindeki parmağını takip ettim, çıkmaz yol kıvrımlarında kırmızının sarıya, sarının kahverengiye, kahverenginin siyaha döndüğü geniş havuzlar vardı. Boya paleti gibi, değil mi? dedi. Bütün şehir bir resim gibi, sen izlerken kendini boyuyor sanki. Başımı salladım; haklıydı. Uzun bir süre sessizce oturup izledik.

3.7 O hafta Peyman'la buluşmadım ama arkadaşım Petr'la buluştuk. Petr büyük bir IT şirketinde sistem analisti olarak çalışıyordu. Bana defalarca anlattığı halde nasıl bir iş olduğunu bir türlü anlayamamıştım. Bir *pub*'da buluştuk. Guatrı vardı. Boynunda görülebiliyordu: O konuşurken ikinci bir âdemelması gibi derisinin altında inip kalkıyordu. Petr, doktorunun guatrı ameliyatla almaya karar verdiğini söyledi. Birkaç gün içinde yapılacaktı. Küçük, basit bir işlemdi: Aynı gün hastaneden çıkacaktı. Ama Petr guatrından söz etmek istemiyordu: Projeyi konuşmak istiyordu. Yüzlerce başka şirket gibi onun şirketi de bu projenin üzerinde çalışıyordu. Şirket'in "Büyük Dönüşüm'e

katılımından" ötürü beni tebrik etti. Sen ne yapacaksın? diye sordu. Ona tam bir cevap veremedim. Peyman'ın şehir dışında olduğunu, o döndüğünde her şeyin daha bir netlik kazanacağını söyledim – bu sözler ağzımdan çıkarken doğru olup olmadıklarından şüphe etsem de. Hey, dedi Petr: Şu Büyük Rapor nasıl gidiyor? Eh işte, dedim: Yavaş yavaş şekilleniyor. Bu onu tatmin etmişe benziyordu, Koob-Sassen'dan söz etmeye devam etti. Büyük ve çılgın bir proje, dedi, deniz seviyesinin altındaki binlerce kilometrekarelik tarlayı kurutup tarıma elverişli hale getirmek, ya da bütün bir imparatorluğu kablolarla birbirine bağlamakla aynı ölçekte bir iş – ama yine de, diye devam etti, bu projenin en olağanüstü tarafı, muhteşem hacmine rağmen, günlük anlamda toplumun geneli için görünmez kalacak olması: Şehirlerde yükselen anıtlar, memleketin her karışını kaplayan, kıyıları süsleyen büyük yapılar olmayacak. Onun deyimiyle bu, *bilgisayar ağı mimarisinin* üstün başarısıydı. Uzun bir süre ağlardan, tümleşmeden, düğümlerden, iletken yarıklarından filan söz etmeye devam etti – anlattıkları soyut şeylerdi. Gözlerim kapanıyordu; üçüncü içkide onu dinlemeyi tamamen bıraktım ve bütün dikkatimi gırtlağının üzerindeki guatra yönelttim, Lagos'un trafiği gibi pelteleşmiş ve kıvıl kıvıldı.

3.8 Petr'la buluşmadan sonra eve dönerken yine bedava gazetelerden birini aldım. Beşinci veya altıncı sayfasında, iki gün önce ölümünü okuduğum paraşütçüyle ilgili haberler vardı. Meğer polis şüphelenmekte haklıymış: Ölen adamın araç gereçleri incelendiğinde bunlarla oynandığı ortaya çıkmış. Sırtına bağlanan emniyet ya da kayış takımında iki adet paraşüt varmış –açıldığında ana paraşütü kayış takımından çeken, mendil boyutundaki küçük olanı da sayarsanız üç– bunları birbirine ve kayış takımına ve sonunda da paraşütçüye bağlayan kordonlar kesikmiş. Öyle bir uzmanlık ve beceriyle kesilmiş ki

sonrasında bütün paraşütler doğru biçimde katlanabilmiş ve dışarıdan müdahale edildiği belli olmuyormuş. Bu ancak içeriden birinin işi olabilirdi: Pistle ve kulüple bağlantısı olan, paraşütlerden anlayan, atlama ve –paketleme, saklama, emniyet kontrolleri gibi– atlayışa hazırlanma protokollerini bilen birinin işi, kısacası başka bir paraşütçünün işi. Bu artık bir cinayet hikâyesiydi. Eve gelince, o sarhoş halimle Madison'ı aradım, telefonu cevap vermedi; sonra da kanepede sızmışım.

4.

4.1 Lévi-Strauss hakkında. O benim kahramanımdı. Dünyanın etrafını iki kez dolaşmıştı: Önce fiziksel olarak yavaş yavaş, tekne, tren ve eşekle; sonra yeniden ve hızlıca bulgularını yazarak, kıtadan kıtaya, kültürden kültüre atladı; yerkürenin tamamını tekrarlanan renkler, kokular ve biçimlerden oluşan bir kolaj haline getirene dek çağrışımın solucan deliklerinden[1] geçerek seyahat etti. Özellikle de biçimler: Kabile üyelerinin bedenlerindeki boyalı desenler; köy kulübelerinin ortak merkezli, eşleşik veya çemberin çevresi üzerindeki noktalar halinde planlanması; kast sistemlerinin simetrisi veya asimetrisi, aile içi ve aile dışı evliliklerin nesillere yayılan ritmi – bunların tümünü, sadece tek bir kabileyi değil bütün insanlığı kapsayan daha büyük bir sistemin parçası olarak ele aldı. Bunların tümünü kapsayacak bir ölçeğimiz olsaydı, eşdeğerliklerden oluşan büyük deseni tesis edebileceğimizi ileri sürüyordu. Günbatımlarında, aydınlatılmış buharın örülmüş ağlarını ve arkalarındaki kaynağı hem açığa çıkaran hem de gizleyen yansımalardan oluşmuş bütün bir yapıyı görüyordu. Ona göre,

[1] Solucan deliği (*wormhole*): Uzaydaki iki noktayı birbirine bağlayan alternatif tünel geçişleri. (ç.n.)

yer katmanlarında bile tek bir katmanın bütünün bir parçası olduğu matrisin ana-anlamı gizliydi. Bunlar beni büyülemişti. Ana-anlam! Gizli ifşa! Yirmili yaşlarımı Lévi-Strauss olmak isteyerek geçirdim – bu da ironiktir çünkü o, hayatının çoğunu başka biri ya da başka bir şey olmak isteyerek geçirmişti: bir filozof, bir roman yazarı ya da şair.

4.2 İronik olan bir şey daha var: Şirket'te çalışmaya başladığımda aldığım ilk görev. Tapio bana kot pantolonlar üzerine bir dosya hazırlamam gerektiğini bildirmişti. Müşteri Levi's'dı – şirketin uzun ismi Levi Strauss. Azıcık araştırma, tesadüfi bir isim benzerliğinden fazlasını ortaya koydu: Kot pantolon üreticisi antropolog gibi bir Aşkenaz Yahudisiydi; her ikisi de örtük veya pek de örtük olmayan bir tehdit altında Avrupa'yı terk etmiş, Amerika'ya gelmiş ve burada yaptıkları şeyle ün kazanmışlardı. Tiresiz Levi Strauss Almandı ama sattığı kumaş, Lévi-Strauss gibi, Fransa'dan, Güney'deki Nîmes'den geliyordu. *Serge de Nîmes*: denim. Nîmes serjinin soluklaşma ve boyanma özellikleri benzersizdi. Dolgun maaşlı işimin ilk üç haftasını gençlerle, orta yaş krizindeki erkeklerle ve kumaş işçileriyle konuşmakla; kıvrık paça, düğme, fermuar ve kırışıklardan oluşan yelpazenin altında yatan kodları değerlendirmekle; genel olarak kot pantolonun, özellikle de Levi Strauss markasını taşıyan kot pantolonların çağrışımlarını çözmekle geçirdim. Kırışıklara fena daldım. Kot pantolonların kırışıkları çok farklı biçimlerde oluyor: petek, kedi bıyığı, demiryolu, çatılmış tüfek... On yedi farklı kırışık türü belirledim, her birinin arasında ince ayrımlar vardı. Bunları çerçeveye almak –yani müşteriye bu kırışık türlerinin gerçekte ve derin anlamlarıyla ne *ifade ettiğini* açıklayacak bir çerçeve oluşturmak– için Fransız filozof Deleuze'den bir kavram çaldım: Ona göre *le pli* veya kıvrım dış dünyayı yutma biçimimizi ifade eder; onu yutar, ters çevirir ve

tekrar dışarı salarız, bunu yaparken de kendi kimliğimizi şekillendiririz. Devrim saçmalıklarını (Deleuze solcuydu) kavramın içinden ayıkladım ve Deleuze'ü da referans göstermedim. Büyük perakende şirketleri böyle kişilerle ilgilenmez. Aynı şeyi başka bir Fransız filozof, Badiou'ye de yaptım: Onun tarihsel-zamansal bir kırılma ânını tanımlayan *yırtık* fikrini dönüştürüp, doğal olarak, kot pantolonlardaki yırtıklara uyguladım ve onları giyen bireyin benzersizliğinin doğum lekesi, kişinin genel tarihten kopuşunun ifadesi, bireysel zamanın tesisi olarak sundum. Kavramın üzerindeki radikal yükü de kaldırdım (Badiou aslında Maocudur). Bu aşağı yukarı benim bundan sonra Şirket'te yapacağım işin protokolünü ya da mum grafiğini oluşturdu: kurumsal makineyi, hemen her zaman sol yelpazenin öncü kuramlarıyla beslemek. Bu makine her şeyi yutup, ham hali ne kadar inatçı ve uyumsuz olursa olsun, her türlü kumaşı yeniden örebilen dev bir dokuma tezgâhı gibi, hiç dikiş izi bırakmadan, kahramanımın ana-desen dediği şeyin –öyle olmasa da efendinin deseninin– içine katabiliyordu.

4.3 *Le pli.* Kurumsal etnograf olarak işim ya da "resmi" işlevim, her türlü durumdan –sıradan, melez bileşiklerden katışıksız, saf bir öz damıtan bir fizikçi, ya da dünyanın dibinden altın cevheri çıkaran bir madenci gibi– anlam çıkarmaktı. Kimi zaman aslında tam tersi olduğunu da düşünürdüm: Yani işimin dünyadan anlam *çıkarmak* değil, dünyaya anlam *katmak* olduğunu. Bir kahvaltılık tahıl gevreği üreticisi için, kahvaltının toplumsal veya sembolik rolüyle ilgili kehanette bulunmak (oruç tutmanın neyi temsil ettiğini, oruç açmanın önemini dikkate almak), yaşama pratiğinin nasıl olduğu ya da olabileceğini şekillendiren temel eksenlerden bazılarını onlara göstermek, sonra da üreticinin bu bilgiden yararlanarak, ürününü ve paketlemesini iyileştirip düzeltmesini izlemek. Bunun

sonucunun sadece daha lezzetli tahıl gevreği veya daha fazla kâr anlamına gelmediğini, sabah yataktan kalkarak kahvaltı masasında duran tahıl gevreği kutusunu tabağına boşaltan ve mideye indiren herkese güçlendirilmiş ve bilenmiş *anlamın* sunulması olduğunu anlıyordum. Parklar ve meydanlar yapmayı düşünen ama böyle bir davranışın ardındaki etnografik mantığı henüz kavramamış olan bir belediyeye yardım etmek; onlara (özel değil) kamusal alanın tarihçesini sunmak, bu alanların temel olarak neyi içerdiğini, politik, yapısal ve dini açıdan nasıl bir rolleri olduğunu göstermek; ve bunu bütün bir tarihi, milyonlarca vatandaşın dolduracağı meydanlara, spor ve oyun alanlarına yeniden enjekte edecek biçimde yapmak – aynı şey. Havalandırmadan darmadağın olmuş ve uyuşuk bir vaziyette ofisimde çalışırken kendimi bir gece işçisi gibi hayal ediyordum; dışarı çıkıp yolların tamirini yapan, veya demiryolunun rayları üzerindeki bağlantıları kontrol eden, veya nüfusun büyük bir kısmının hiç fark etmediği ama iyiliği, hatta hayatta kalması bu işlere bağlı olan bir yığın işi yapan insanlar gibiydim. Şehir uyurken fırıncılar gece ekmek pişirir, sütçüler süt fıçılarını kamyonlarına yükler, nehirlerdeki adamlar nehir yataklarının dibini tarar veya su seviyelerini kontrol ederken, dışarıdan belli olmayan binalarda çalışanlar da ekranlarında fırtınaları, gelgitleri izler ve gerektiğinde sele karşı savunma sistemlerini harekete geçirir. İnsanlar sabah uyandığında sütleri kapılarında, taze ekmek yolun aşağısındaki bakkalda hazırdır, sokağın kendisi de oradadır, sel basmamış, tsunamiye uğramamıştır; her şey kendiliğinden olmuş gibidir, oysa oraya sütü ve ekmeği bırakan o adamlardır, hatta sele karşı savunmayı harekete geçirerek şehri bile oraya onlar *koymuştur* ve bir tehlike karşısında her seferinde şehri *tekrar* yerine koymaktadırlar. Benim de yaptığım bu işte, diyordum kendime. Ben bir gün önceden anlamı yerine koyduğum için dünya her gün

işliyordu. Siz benim koyduğumu fark etmediniz *çünkü* anlam oradaydı, ama ben bir gün bunu yapmayı bırakırsam farkına varırsınız.

4.4 Bir sürü dosya hazırladım. Hepsi müşteriler için değildi. Şirket, belli bir iş üzerinde çalışmıyorsam kendi sezgilerime göre hareket etmem için bana *açık çek* vermişti. Konferanslara gider, makale okur (ara sıra yazar), medyanın yumuşak nabzını tutar – ve dosyalar hazırlardım. Japon oyun avatarlarıyla ilgili bir dosyam vardı, bir diğeri gazetelerdeki ölüm ilanlarıyla ilgiliydi; sporcular ve menajerleriyle maç sonrası röportajlarla, uzaylı gördüğünü söyleyenlerle, köpekbalığı saldırılarıyla, dövmelerle, elde taşınan cihazların "kişiselleştirilmesiyle", çöp e-postaların dili ve söylemiyle ilgili dosyalar vardı. Bu dosyalar öylesine, birdenbire ve tesadüfen ortaya çıkıyordu. Bir durum, tekrarlanan bir mem[2] dikkatimi çekiyor, merakımı uyandırıyor ve araştırmaya başlıyordum: Kaynağını takip ediyor, nereye yöneldiğini izliyor, ortaya çıkış anlarını topluyor, büründüğü kılıklar ve geçirdiği dönüşümlerden bir envanter hazırlıyordum; hem renkli hem ele avuca sığmaz birinin –bir hırsız veya sürekli kılık değiştiren bir düzenbazın– peşindeki dedektif gibiydim.

4.5 "Dosya" dediğim şey, her biri kendi *box* dosyasında[3] tutulan düzenli ve sınıflandırılmış girişlerden ibaretti. Ama süreç pek de düzenli değildi: Dosyalarım çoğunlukla duvarlarıma iliştirdiğim, aralarına çizgiler çektiğim ve kenarlarına sadece

[2] *Meme:* Richard Dawkins'in ortaya attığı, sosyal ve kültürel içeriği sonraki nesillere ileten birimdir. Biyolojik içeriğin genlerle aktarılmasına benzer ama daha soyut bir kavramdır. Sosyolojik gen denebilir. (e.n.)

[3] *Box-file:* Birden fazla kişinin üzerinde çalışmasına olanak sağlayan ve internetten de erişilebilen dosya. (ç.n.)

benim okuyabildiğim notlar eklediğim kâğıt parçalarından ibaretti. Her biri bir süre duvarda kalır, sonra yerine bir başkası geçerdi. Duvardan inen kâğıt parçalarını sınıflandırmadan büyük portföylere tıkıştırırdım. Sadece müşteriler için hazırladıklarım düzgün, okunaklı belgelere dönüşürdü – gerçi öylesine hazırlanmış kişisel dosyaların müşteri dosyalarından aslında ayrı olup olmadığı tartışılır. Neyin ne olacağını, neyle ilişkilendirileceğini kim söyleyebilir? Kimi zaman, öylesine hazırlanmış bir dosya müşteri dosyasıyla veya daha önceki, müşteri dosyası olsun olmasın, bir veya birçok dosyayla beklenmedik ve sürpriz bir biçimde çakışır, görünüşte hiçbir ortak yönü yokmuş gibi görünen bağlamlar arasında benzerlikler ve kesişmeler ortaya çıkardı. Böyle olduğunda, ani bir sızı hissederdim, ensemdeki tüyler diken diken olurdu: Bu heyecan bir fantezinin yeniden canlanmasından ötürüydü; polisiye romanlarda *ve noir* filmlerde olduğu gibi, çeşitli dosyaların hepsinin aslında birbirleriyle alakalı olduğunun bir gün ortaya çıkması, birdenbire hepsinin birleşmesi benim davayı çözmemi sağlayacaktı. “Dava” neydi peki? Bunu bilmiyordum – esas mesele de buydu zaten: Bütün dosyalar aynı çizgiye geldiğinde bunun cevabı netleşecekti.

4.6 Ofisimde Peyman’ın Londra’dan dönmesini beklerken, petrol sızıntılarıyla ilgili bir dosyaya başladım. Ben Torino’dayken başlayan petrol sızıntısı hâlâ haberlerde ilk sıralardaydı ama kendimi sadece bununla sınırlandırmadım: Ta Birinci Dünya Savaşı’ndan beri her türlü petrol sızıntısını okudum. Bir antropolog tekil olaylarla değil, onların geneliyle ilgilenir. Petrol sızıntıları tamamen geneldir: Her zaman bir petrol sızıntısı olmaktadır, ya da yeni atlatılmıştır, veya emin olun, gerçekleşmek üzere olan bir tane mutlaka vardır. Veri tablolarını, petrol sızıntılarının sıklığıyla ilgili istatistikleri, bölge-

lere, yıllara ve şirketlere göre gruplanışını yazdırdım; ardında uzun, siyah kuyruklar bırakarak ilerleyen tankerleri, petrole bulanmış kuşları, vinille kaplanmış kıyıları süpüren beyaz üniformalı insanları da. Başka bir dizüstü bilgisayarda Daniel'ın bana bulduğu bir video klip dönüyordu: Petrolün sızarak deniz tabanını siyah bir halı gibi kapladığı bir alanı yakından gösteriyordu. Film bir sualtı el kamerasıyla çekilmişti. Dalgıcın beyaz eldivenli boştaki elinin bu halı veya muşamba kaplamanın kenarlarında gezindiği görülebiliyordu, bu zeminde bir yükselti veya açıklık bulduğunda elini altına sokuyor ve bir kısmını yukarı kaldırıyordu. Petrol tabakası kaldırıldığında macun gibi uzuyordu. İplikleniyor, büklümler, desenler ortaya çıkıyordu; uzadıkça inceliyor, sonra siyah, dalgalanan kütle tarafından toplanınca tekrar yoğunlaşıyor ve kendi üzerine katlanıyordu. Bu görüntüye her baktığımda bir koku alıyordum ya da aldığımı zannediyordum: Evde yapılmış şekerlemenin baygın kokusu – şekerin karamelize olduğu o sihirli an. İşte bu görüntülerin, havasız su ortamından, kokusuz fiber-optik kablolardan ve dijital sıkıştırma, gecikme, depolama ve dönüştürme yoluyla bana aktarabildikleri buydu.

4.7 Bu görüntüleri tekrar tekrar izledikçe (sadece kırk saniyelik bir görüntüydü) başka sahneler de gözüme çarpmaya başladı. Mesela dalgıcın –aşağı uzanıp katılaşmakta olan petrolü çekerken– hareketleri tanıdıktı: Kutsal suyu parmaklarının arasından akıtan bir rahibin, değerli bir kolyeyi gösteren kuyumcunun veya nesli tükenmekte olan kaygan yılanı tutan zooloğun ifadesiydi bu. Dalgıç elbette kamerayı yüzünün tam kenarında veya belki de önünde tutuyor ve maskesine bastırıyordu. Bu bakış açısı, başka bir şekerleme odaklı şeyi aklıma getiriyordu; her izlediğimde kendi yüzümün ve dalgıcınkinin yan yana olduğunu hissediyordum. Onun yüzündeki ifadeyi

biliyordum, çünkü benim yüzümdeki ifade buydu – sadece o zaman videoyu izlerken değil, bir seferinde yıllar önce, ben çocukken San Francisco'da geçirdiğimiz bir tatilde, bir şekerleme dükkânının önündeki kaldırımda öylece kalakalıp, makinenin kolları arasından kat kat dökülen zapt edilemez büyüklükteki kütleden (hangi çocuk *bunun* hepsini yiyebilirdi ki?) çekilen şeker macununu, onun düzenli tekrarlanan, uzayan ve katlanan, uzayan ve tekrar tekrar aynı şekillere giren hiç bitmeyen dönüşümünü izlerken de yüzümdeki ifade aynıydı. O zaman bile hiçbir parçasının, hiçbir molekülünün bütün bir oluşum içinde aynı noktayı iki kez doldurmayacağını biliyordum.

4.8 Bu malzemeye gömülmüş olarak geçen günlerden sonra, sonunda üst kattaki Tapio'dan telefon geldi. Robotumsu ses tonuyla, Peyman dönüyor, dedi. Cuma günü onu görmeye gel. Tamam, dedim. Telefonu kapamadan önce, Büyük Rapor nasıl gidiyor? diye sordu. Eh işte, dedim: Hale yola giriyor. Ondan beş dakika sonra Petr aradı. Selam, dedi, Hani guatrı alacaklardı ya? Evet, dedim. Aldılar, dedi, sonra da kesip baktılar, kanserliymiş. Kahretsin, dedim. Evet, dedi. Aldıkları iyi olmuş o zaman, dedim. Hayır S., dedi, guatr sadece tiroit kanseri olduğumu gösteriyor. Kahretsin, dedim yine. Evet, dedi o da yine – ama o kadar da kötü değil. Nasıl yani? diye sordum. Çünkü, dedi, kanserler arasında tiroit düşük derecede: Çaylak yani. Ölümcül değil. Ne yapman lazım? diye sordum. İyot içmem lazım, dedi. Bütün kötü hücreleri emip yok ediyor. Radyoaktif olacağım. Plütonyum çubuğu gibi gittiğim her yere ışın ve izotop saçacağım. Vay be, dedim. Evet, dedi: Kızların giysisinin altına bakıp külotlarının ne renk olduğunu göreceğim. Gerçekten mi? diye sordum. Yok be, dedi. Ama radyasyon saçacağım. İlginç, dedim yine, başka ne diyeceğimi bilmiyordum. Öyle, deyip tekrarladı: İlginç.

4.9 O akşam eve giderken yine bedava gazeteyi açtım ve öldürülen paraşütçünün kulübünün olduğu pistin fotoğrafını gördüm. Fotoğrafta bir hangar ve pist polis kordonuna alınmıştı, bir polis memuru görmeye gelenleri ve gazetecileri içeri sokmamak için dışarıda duruyordu. Bu fotoğrafta bir terslik vardı. Polisin duruşu bir tuhaftı – hafifçe dengesini kaybetmiş gibiydi, sanki belli bir yöne gitmek için adımını atmak üzereydi. Yanlış olan bu değildi ama: Kordona alınan alan yanlıştı. Eğer biri pistin sınırları dahilinde vurulmuş ya da bıçaklanmış olsa pistin etrafını çevirmek anlamlı olurdu ama bu adam daha uzaktaki bir alana inerken ölmüştü. Belki de o alan da kordona alınmıştır. Ama aslında o mahal bile suçun işlendiği yeri tam olarak temsil etmiyordu: Sadece sonuçlarının görüldüğü yerde izi kalmıştı. Suçun kendisi, gerçekten oluş ânı, paraşütçünün kayış takımını çekip de o beklendik yukarı çekilişi hissetmediği andı; açılan paraşütle aşağı inişi yavaşlamamıştı, kurban bunların olmadığını ve serbest düşüşte olduğunu anlamıştı. Gerçekten oluş ânı, paraşüt açma kordonunu çektiğinde onu teskin edecek çekişin gerçekleşmemesi, onu kuşatan havada herhangi bir değişiklik olmayışıydı; bir üçüncüsü de yedek paraşütün açılmamasıydı. Bu bir değil de üç suç olduğu anlamına mı gelir? Belki de. Metroda hızla bir tünelden geçerken gazete sayfasını dizlerimin üstüne koyduğumda gerçek cinayet mahalli benim için açıklığa kavuştu: Suç mahalli aslında gökyüzüydü. Ya da bunu da tersyüz etmek mümkündü: Gökyüzü suç mahalliydi.

5.

5.1 Şirket hakkında. Hayır: Şirketler hakkında, şirketler ve kalabalıklar, her ne haltsa işte. Ellilerde ve altmışlarda, benim gibi insanlar kurumlar üzerine çalışmalar yapıp bulgularını saf ve itiraz edilemez bilgi olarak kutsanmak üzere akademik camiaya sundular. Ama yetmişler veya seksenlerin bir noktasında bütün bunlar değişti: Şimdi antropologlar şirketler *için* çalışıyor, şirketler *üzerinde* değil. Aynı şey benim için de geçerli. Şirket'in himayesinde çalışıyorum. Kime rapor veriyorum? Şirket'e. Yine de Şirket'in kendi yapısını antropolojik olarak incelememek çok zor. Hatta imkânsız. Aileyi, etnik ve dini grupları geçtim: Şirketler, modern bir kabilenin temel yapısı olarak bütün bunların yerini aldı. Burada *kabile* sözünü kullanıyor olmam boşuna değil, esas şüpheli olan *modern* sözcüğü. Şirket'in altında yatan mantık bütünüyle ilkeldir. Şirket'in tanrıları, fetişleri, rahipleri ve dışlanmışları vardır (Madison bu konuda haklıydı – sadece bunun egzotik olduğunu düşünmesi yanlıştı). Ayinleri, inançları, batıl inançları vardır, kendine has uzmanlığı ve becerisi vardır, diğer taraftan Bilinmeyenleri ve Konuşulmayanları vardır. Peyman bunu anlıyordu. Beni işe aldığı zaman, Şirket'in bir antropoloğa ihtiyacı olduğunu çünkü bir antropoloğun ana konusunun grupları incelemek, faaliyetlerini didik didik edip

bunlarla ilgili rapor vermek ama aynı zamanda kendi grup statüsünü de süregiden (ve verimli) araştırmaların *de facto* konusu olarak anlamak ve iyileştirmek olduğunu söylemişti. Sonuçta, bunların hepsi antropolojidir, demişti.

5.2 Peyman öyle çok şey söyledi ki. Yaptığı şey buydu: Fikirleri ileri sürer, kullanıma sokardı. Yayınlarla, internet siteleriyle, konferanslardaki konuşmalarla; başını çekmek üzere devamlı davet edildiği hükümete bağlı düşünce kuruluşlarında veya ticari basına verdiği röportajlarda bunu yapıyordu. Fikirleri aforizmalara dönüşürdü: *Konum konu dışıdır: Önemli olan bir şeyin nerede olduğu değil, nereye yöneldiğidir... Şeyler nedir? İlişkiler yumağı...* Bu cevherlerin her biri hemen akılda kalıyor, fazlasıyla alıntılanıyordu. Şehircilik üzerine: *Kentlerin "karakteri" yoktur; kentler, çelişkilerin kakofonisiyle dolu şizoid bir alandır.* Tasarım üzerine: *Ulaşmaya çalıştığı nihai nokta, insan eliyle, insan için, kendi arzularına göre tasarlanmış, yüzde yüz sentetik olan bir dünya...* Bu aforizmalar onun geçer akçesiydi; Şirket üzerinden bunları takas ediyor, ölçülebilir sonuçları olan somut işlere dönüştürüyordu; bu da daha fazla kavram ve aforizma doğuruyor ve hep kârlı çıkıyordu. Bütün kavramlar şirkette kolektif olarak üretiliyordu: Ekip böyle çalışıyordu. Toplantılara gelir ve özellikle de büyük işlerde, kendi uzmanlıklarımızı taşıyarak konuya pek çok açıdan yaklaşırdık –Şirket'te ekonomi, felsefe, matematik, mimarlık ve daha bir sürü konuda eğitim almış insanlar vardı– her bir alanla ilgili görüşler masaya yatırılır (ya da masanın cam yüzeyine), yeni kavramlar geliştirilirdi; Peyman da bunları Şirket'in yüzü olarak çıkıp dolaşıma sokardı. Bunları basılı olarak görmek, alıntılandıklarına, Peyman'ın kendisi ve başkaları tarafından uyarlandıklarına, örnek alındıklarına, sorgulandıklarına şahit olmak kendi zihinlerimizin, kendi düşüncelerimizin amalgam dolgusunu görmek gibiydi, geri-

bildirim döngüsüyle bize geri dönüyorlardı. Peyman olmasa, kendisinin kurup nezaret ettiği genel –ve kendini üreten– mekanizma olmasa, bu fikirleri üretemezdik ama: Bu bizi aşardı.

5.3 Dolayısıyla Peyman bizim için her şeydi ve hiçbir şeydi. Her şeydi çünkü bizi ve bizim dağınık, yarı oluşmuş fikir ve sezgilerimizi, aksi takdirde alıcısı olmayan ve nadasa bırakılacak olan araştırma alanlarımızı hem tek tek hem de çoğul olarak birleştiriyordu – bunların hepsini gerçekten bir şeylerin *olabileceği* bir eylemler ve olaylar dünyasına bağlıyor, yani bizi kendi çağımıza bağlıyordu. Sadece bizi değil: Aynı şekilde Şirket'in müşterilerini de öyle. Onları çeken de buydu: bağlantı ve bağlanmışlık – fikirlere, uzmanlığa, sonuçlar evrenine ve çağa. Bazen "çağ" kavramının kendisi bile Peyman olmayınca düşünülemez oluyordu, sanki onu Peyman icat etmişti ve her söylenen sözle yeniden icat ediyordu, ya da (İran, Güney Amerika ve Avrupalı atalarıyla genlerinde üst üste binerek depolanmış kıtalar, zamanlar ve kültürlerle) Peyman sadece var olmakla bu kavramı üretiyordu. Çağı kendisine bağlıyor ve böyle yaparak onu var ediyordu. Ama aynı zamanda Peyman bir hiçti. Neden? Çünkü bu rolü oynarken ters bir kamuflaja bürünüyordu (bazı antropologlar böyle bir şeyden söz eder). Üretilmesine ve dolaşıma girmesine yardımcı olduğu kavramlar, denizlerine açıldıkları çağ *için* biçilmiş kaftandı, alındıkları ve devamlı olarak kendilerini konumlandırdıkları gerçeklikle öyle güzel örtüşüyorlardı ki, insan –Avrupa, Amerika veya Hindistan'da, mimaride, şehir planlamasında, marka stratejisi veya sosyal politikada, nerede ve ne olduğunun bir önemi yoktu– yeni bir olguya, yeni bir akıma rast gelmiş gibi hissediyor ve kendini şöyle söylerken buluyordu: *Ah, Peyman bunun için bir terim bulmuş;* ya da: *Bu tam Peyman'lık bir şey.* Kendinizi bir haftada buna benzer şeyleri pek çok kez söylerken bula-

bilirdiniz – Peyman'ın isimlendirdiği veya icat ettiği eğilimler, Peyman paradigmaları, eğilimleri, hareketleri ve çökeltileri her yerdeydi, en sonunda Peyman her yerde ortaya çıkar hale geliyordu, bu da ortadan kaybolmakla aynı şeydir.

5.4 Biz Şirket çalışanları içinse Peyman tam anlamıyla ortadan kaybolmuştu. Demek istediğim, onu kanlı canlı karşımızda pek gördüğümüz yoktu: Ya Oslo, ya São Paulo ya da Mumbai'de yüksek kademelerdeki müşterilerle toplantıda olur, cumhurbaşkanlarına, valilere danışmanlık yapar ya da genel olarak dünyanın geleceğini belirleyen planların çizilmesine yardımcı olurdu. Bazen onun varlığından bile şüphe ediyordum. Gerçek anlamda değil elbette: Peyman adındaki koyu tenli adamın Peyman olduğunu biliyordum. Ama bazen başrol karakterinin başka bir yerde kurulmuş hazır bir rolü oynadığını fark ettiği Hitchcock filmi *North by Northwest*'teki [Gizli Teşkilat] gibi, Peyman'ın da bir tür kurguya hizmet edip etmediğini merak etmiyor da değildim. Kime hizmet ettiğini bilmiyordum. Hangi Makyavelci entrika, hangi karanlık çıkar örgütü, hangi etkili ve hileli –sözde esinlenmiş– menfur ittifak, bir işaretleriyle devreye girecek hangi araç ve kanallardan böyle bir yanılsamayı yaratabilirdi ki? Gerçekte, böyle bir entrikaya ihtiyaç yoktu. Pek çok kabilede tanrılar kendi kendilerini devam ettirir; saf tutmuş rahiplerin, yontulmuş idollerin ağzından konuşmasına gerek kalmadan da tanrılar ebedi hale gelir. Peyman bir tanrı gibi arka planda kalıyor, kendini bizden ayrı tutuyor, bakanlar ve iş dünyasının kodamanlarıyla dolu gizli bir mabetteki yerini alıyordu; orada ipler onun elindeydi. Orada her biriyle hasbıhal ettiğini, haremi tarafından etrafı sarılmış bir sultan gibi olduğunu hayal edebiliyordum. Ama elbette onlar için de gözlerden ıraktı, onlardan da uzak duruyordu. Buna karşın, ofislerine, bakanlıklarına uğruyor, ardından buralardan hız-

la çıkıp gidiyordu. Onlar da muhtemelen Peyman'ın (onların zihnindeki) gizemli karargâhında bizlerle görüşüp (kim bilir?) belki de onun kolektif bir hayal ürünü, doğasını tam olarak anlamadıkları ama yine de *inanmak* zorunda oldukları, kendi kendini devam ettiren bir ilah olduğuna ilişkin düşüncelere kapılıyorlardı, çünkü ona inanmazlarsa o zaman... kime neye?.. Onların –beni– Peyman'ın hareminde, günbegün onun birleştirici ışığında yıkanırken hayal etmelerinden kendime bir avuntu çıkarıyordum. Elbette öyle değildi: Bir bodruma tıkılmış havalandırmanın uğultusunu dinliyordum.

5.5 Şirket'in logosu yıkılmakta olan dev bir kuleydi. Babil Kulesi'ydi elbette, *İncil*'deki şu meşhur mesel. Peyman'ın damgasını vurduğu kavramlardan birini şekillendiriyordu. Babil Kulesi'nin insan kibrinin sembolü olarak düşünüldüğünü ama aslında bu mitin yanlış anlaşıldığını söylerdi. Asıl önemli olan göğe yükselmek veya Tanrı'nın dilini konuşma çabası değildi. Hayır: Önemli olan bu çaba başarısızlığa uğradığında artakalan şeydi. Müstakbel sakinlerinin dünyanın dört bir yanına saçıldığı bu viran yapı (derdi Peyman), dikey olmasa da yatay olarak genişledi, şimdi her yerde farklı farklı diller konuşuluyor – bu kule kendisine biçilen görevde çuvalladığı zaman ilgi odağı haline geldi. Tüm bu değiştokuş ve kültürel hareketlilik kulenin yıkılışının neticesidir. Üstüne üstlük, yıkıma uğramış olmasına rağmen kule artakaldı: Onu tablolarda görüyoruz – harap halde ama yine de sütun ve payandaları üzerinde parçalanmış kuleleri ve paslı yapı iskelesiyle yükseliyor. Onu değerli kılan şey yararsızlığı. Onu bir sembol, bir şifre haline dönüştüren, hayal gücünü kışkırtmasını ve yaratıcılığa teşvik etmesini sağlayan şey onun bu yararsızlığı. Herhangi bir kültürel üretim stratejisinin ilk hamlesi, derdi, şeyleri –nesneleri, durumları ve sistemleri– yararsız olma yolunda özgürleştirmesidir. Bunu ilk olarak, onunla çalışmadan çok önce,

Creative Review [Yaratıcı Eleştiri], daha sonra *Design Monthly* [Aylık Tasarım], *Contemporary Business Journal* [Çağdaş İş Yaşamı] ve *Icon* [İkon] dergilerinde okumuştum.

5.6 Çok kullandığı ve çok alıntılanan bir diğer kavramı "anlatı"ydı. Eğer, derdi, tek kelimeyle bizim (yani Şirket'in) yaptığı işi özetleyecek olsam, *danışmanlık, tasarım* ya da *şehir planlaması* sözcüklerini değil, *kurgu* sözcüğünü seçerdim. Röportajı yapan kişi, Kurgu mu? diye soruyor (bu röportaj *Consulting Today* [Danışmanlığın Bugünü] dergisinden – ama aynı şeyi *Urban Futures*'daki [Kentsel Gelecek] profilinde ve RIBA[1] nüshasında da anlatıyor). Kurgu, diye tekrarlıyor Peyman. Kent ile devlet kurgusal durumlardır; bir işletme kurgusal bir varlıktır. Gerçek bile olsa, yine de kurmacadır. Şirket'in projelerinin çoğu, gerçekleşen kurgular olmuştur. Röportajı yapan kişi, Mesela? diye soruyor. Mesela, diye cevaplıyor Peyman, AB bize Avrupa halklarını kenetleyecek bir şey hayal etme görevini verdi – tamamen spekülatif bir şey, tamam mı? Biz de bir bayrak tasarladık. Pek bayrağa benzemiyordu – daha çok bir gökkuşağı barkoduna benziyor ve üye ülkelerin bayraklarının renklerini taşıyan şeritlerden oluşuyordu. Bunu oluşturduktan sonra, bir dizi fotoğrafı fotoşopladık: AB Komisyonu Başkanı'nın konuşma yaparken çekilmiş resmini, üye ülkelerin ekonomi bakanları bir masa etrafında otururken çekilmiş resimlerini, bir dizi Avrupa başkentindeki hükümet binalarının kapılarının resimlerini. İlham veren bir fotoğraf buluyor, sonra da uyarlıyorduk. Bu imgeler sansasyon yarattı. Hiç kimse gerçek olup olmadıklarını sormuyordu. Muhafazakâr basın, barkod bayrağındaki fotoşoplanmış fotoğrafları yasadışı ilan etti, ilericiler ise sahip çıktı ve böylece gerçek olanlar ortaya dökülmeye başladı. Yani

[1] *Royal Institute of British Architects:* İngiliz Mimarlar Kraliyet Ensitüsü. (e.n.)

gerçekler bu kez kurgunun peşinden gelmiş oldu. Gerçekleri doğuran ve onlara şekil veren kurguydu. Bütün önerme ve projelere bu gözle bakmalıyız.

5.7 Peyman'ın en meşhur teması belki de bilgi ile ilgili olandı. Herhangi *bir şeyin* bilgisi değil de, bilginin kendisi. Kendi zamanının entelektüel uğraşlarına tam olarak hâkim olan son kişi kimdir? diye sorardı. Son *birey* yani? Ve cevaplardı: Leibniz. Hepsine hâkimdi: Fizik ve kimya, jeoloji, felsefe, matematik, mühendislik, tıp, teoloji, estetik. Politika da var. Adam tam anlamıyla *hâkimdi.* Hepsini dev bir Rubik kültür küpünün parçaları gibi bir araya getirebilir, sanatla bilimi aynı müzikle dans ettirebilirdi. Üç yüz yıl önce öldü. Leibniz'in zamanından sonra (diye devam ederdi Peyman), disiplinler yine birbirlerinden ayrıldı. Artık tamamen başka tellerden çalıyorlar: Her biri kendi kümesine çekilmiş, diğerlerinden kopuk. Bizim yaşadığımız devir, belki diğer devirlerden daha fazla, hepsini tekrar bir araya getirecek tek bir zekâ, evrensel bir bağlantı arayışında – bir diğer deyişle, başka bir Leibniz arayışında. Ne var ki bir Leibniz 2.0 olmayacak. Sadece bitmek bilmeyen göçler olacak: Bilgi paketleri bir disiplinden diğerine seyahat ederken bu süreç içerisinde mutasyona uğrayacak. Tek bir birey bu operasyonu yürütemez; çeşitli mesleklerden, çeşitli uzmanlık alanlarından gelen bilgilerle kolektif olarak yürütülecek. Göç, mutasyon ve benim (diyordu Peyman) "yer kaydırma" dediğim şey: Her bir pratiğin bir diğerini aşması, kendi terim ve öğretilerini kurban etme pahasına diğerinin sınırlarını ihlal etmesi; ve kendi sahasıyla diğerinin sahası arasındaki tanımsız bölgede, haritanın işaretlenmemiş boş alanlarında ışığın imkânsız topografyaların etrafından dolaşıp kırılarak seraplar, *fata morgana,*[2] hayaller,

[2] (İt.) Serap. (ç.n.)

hayaletler yaratmasıyla yeni ve olağanüstü birleşmelerin doğması. Bilginin geleceği budur, derdi Peyman.

5.8 Beşinci kata onunla görüşmeye gittiğimde –oraya her gidişimde demek istiyorum– beni en çok etkileyen şey, sonradan en çok aklımda kalan şey, toplantının kendisi değil, çevresel özellikleri olurdu: Onun ofisine yaklaşma açısı, ahşap zeminde topuklarımın çıkardığı ses, odasını katın geri kalan kısmından ayıran cam bölmedeki yansımalar – yansımaların yansımaları, çünkü (daha önce de bahsettiğim gibi) bütün bir katta birbirlerinin hayaletini üreten cam bölmeler vardı. Son bölmeden yarım metre kadar önce, içerideki kişiyi gizleyen –bir başka deyişle diğer cam bölmelerde çalışanlara görünmez kılan– bir kör nokta vardı. Buraya her girişimde sağ elimi başımın hizasına getirir parmaklarımı şıklatırdım – üç kez, *şık-şık-şık*. Bunu neden yaptığımı bilmiyorum, tik gibi bir şeydi, sadece *benim* yaptığım, hatta benim bildiğim bir şey olması bunu daha da eğlenceli kılıyordu; bütün o hengâmenin ve gürültünün arasında küçük, özel bir hareket, bu hareketin küçük, özel bir sığınakta tekrarlanması. Peyman'ı her ziyaretimde bunu yapardım ve her yaptığımda da saniye olarak geçen süre, son yapışımdan, ondan önceki yapışımdan ve ilk yapışımdan beri her seferinde geçen süreyle ve elbette gelecektekilerle kaynaşır, iç içe geçer; böylece kendimi bütün o saniyeler boyunca, sadece sağ el parmaklarımın sonsuz *şık-şık-şık*'larının hareketi ve onun baş gösterdiği ânın var olduğu veya olabileceği bir tür zamansızlığın içinde bulurdum.

5.9 O cuma günü, Peyman'ı görmeye gittiğimde, gözünü mesaj yazdığı el bilgisayarından hiç ayırmadan beni bir soruyla selamladı. Kör noktadan çıkıp zamana ve onun ofisine döndüğümde: Hiç Seattle'a gittin mi S.? diye sordu. Onun arkasında,

yerden tavana kadar olan camlarda, vinçler, bulutlar, köprüler, uçaklar ve Thames Nehri yerlerini almıştı. Hayır, dedim. İlginç bir yer, dedi. Öyle mi? dedim. Niye? Şehirde en çok dikkat çeken şey Starbucks kafelerin olmayışı: Etrafta arabayla gezerken tek bir tane görmüyorsun. İlginçmiş, dedim, ben Starbucks Seattle'dan çıktı diye biliyordum. *Aynen öyle,* dedi, kentin tamamının dev bir Starbucks şubesi olacağını düşünür insan. Ama her yerde *Joe's Cappuccino Bar, Espresso Luigi, Pacific Coffee Shack* gibi yerler var. Hikâyesi neymiş? diye sordum. Evet, hikâyesi ne? diye tekrarladı. Ben de şoförüme bu soruyu sordum ve biliyor musun bana ne anlattı? Peyman başını cihazdan kaldırdı. Kafamı olumsuz anlamda salladım. Bakışı tekrar monitöre kayan Peyman, Bana bunların hepsinin Starbucks *olduğunu* söyledi: *gizli* Starbucks'lar. Starbucks yöneticileri, onların strateji uzmanları aslında kimsenin Starbucks'tan kahve almak istemediğini, elverişli olduğu için, başlarını utançla öne eğerek aldıklarını biliyorlar. İnsanlar özgünlüğe, yerelliğe aç (burada konuşması biraz yavaşladı, çünkü tekrar yazmaya başlamıştı)... özgünlük – Starbucks'ın küresel bir zincir olarak temsil ettiği şeyin tam tersi. Bu yüzden strateji uzmanları (diye devam etti) bu "yerel" –Joe, Luigi gibi– figürleri yaratıyor ve her birinin bir elin parmaklarını geçmeyecek sayıda ve birbirine çok da yakın olmayan şubelerini açıyor ve iş yapıp yapmadıklarına bakıyorlar: Gerçek-dünyadaki Ar-Ge. İçlerinden biri parlarsa, onu ülke çapına, Avrupa'ya, Asya'ya ve dünyanın geri kalanına yayacaklar – ve herkes oraya akın edecek, çünkü orası Starbucks değil. Çok zekice, değil mi? diye sordu. Evet, dedim, öyle galiba.

5.10 Bana Proje, Şirket'in bundaki rolü ve benim rolüm hakkında bilgi vermeye başladı. Birkaç hafta içinde Bakan'la bir toplantı yapılacaktı, benim de gelmemi istiyordu, benim Paris'e gitmemi istiyordu, kendi sezgisel araştırmalarımın ana

hatlarında (veya yan hatlarında) ilerlemeye devam etmemi ve belli aralıklarla bunlar hakkında her zamanki gibi rapor vermemi istiyordu, başka şeyler de vardı. Üstü kapalı konuşuyorum, kısmen buna mecbur olduğum kısmen o da üstü kapalı konuştuğu için. O hep öyleydi: Peyman'ın alametifarikası bir tür sistematik müphemlikti. *Kimi cehalet alanlarının doldurulmasına gerek yoktur* sözü onun aforizmalarından biriydi. Bütün marifeti, işinin temelinde yer alan püf noktası, belirsizlikleri yönetmek, birbirinden kopuk noktaları insanların tam da –*ve bir anda*– fark edebileceği ve onları cezbedecek biçimde bir takımyıldız halinde bir araya getirmek. Onun Koob-Sassen hakkında konuşmasını dinlerken, her şey öyle olmasa da anlam kazanıyordu. Tam olarak anlam ifade etmemesi bile bir anlam ifade ediyordu o konuşurken.

5.11 O akşam geç saatte tekrar Madison'ı gördüm. Tekrar seviştik. Daha sonra, yatakta yatarken, petrol sızıntısı görüntüleri tekrar beynime hücum etti. Denizin üstündeki koyu renkli ve hantal kabartılar, siyah sorguçlu dalgalar, lekelenmiş çakıllı sahiller arasında gezindikten sonra petrolün yorgun argın ve dingin bir halde kayalıkların, hayvanların üzerini tabaka tabaka kapladığı petrol havuzlarında kaldım. Kayalıkların tamamı ile hayvanların tamamını kapladığı yerlerde, kauçuk bir fetiş giysiyi andırıyordu. Kurtarma ve temizleme ekiplerinin üzerindeki koruyucu giysiler ise prezervatife benzemeleriyle sapkın bir görüntü oluşturuyordu. Dalgaların kıyının açığında kırıldığı yerlerde, pasaklı bir Afrodit'in kararmış köpükler içinde oynaştığını görebiliyordum; yüzünde porno dergileri okuyanların karıları ile o dergilerde yer alan fotomodellerin ifadesinin aynısı vardı.

6.

6.1 Ertesi hafta Koob-Sassen Projesi'nde çalışan bir grup devlet memuruyla bir toplantı ayarladım. Bir odada oturup Proje'nin kendilerine ne ifade ettiğini veya daha ihtiyatlı biçimde, neyi ima ettiğini tartışacaklardı. Şirket'te bu tür toplantılar için yapılmış bir odamız vardı. Odada şezlonglar, koltuk, kanepe, hatta puf minderlerden bile vardı – hepsi de katılımcılar, biz onları odanın duvarlarından birini oluşturan tek taraflı aynadan izlerken tatlı tatlı sohbet edebilsinler diye mümkün olduğunca rahat bir atmosfer yaratmak için oraya konmuştu. Tabii bu pek de işe yaramıyordu: İnsanlar izlendiklerini, değerlendirilip kayda alındıklarını biliyordu çünkü. Bu durum antropologlar için tipik bir problem oluşturur, bu probleme ilkin Landsberger adındaki bir adam dikkat çekmiştir: Gözlem altındaki kabile gözlemlendiğinin farkında olduğu için davranışlarını buna göre değiştirir ve etnografın kendileriyle ilgili kavrayışına uygun olduğunu düşündükleri davranışlar sergileyerek kendilerinin başka bir versiyonunu ortaya koyarlar. Bu olgunun teknik terimi Hawthorne etkisidir ama üniversitedeyken biz buna Kutudaki-Kedi Paradoksu derdik. Taktığımız bu isim, adını Erwin Schrödinger'in, Einstein'ın atomların tuhaf davranışıyla ilgili keşiflerinin mantıklı sonucunu ortaya koymak için geliş-

tirdiği şu meşhur hipotezden alıyordu (aslında iki ayrı bilimsel teoremi birbiriyle karıştırıyorduk – Hawthorne etkisinin aslında Schrödinger hipoteziyle pek bir ilgisi yoktur ama kuantum fizikçisi olmadığımız için bunu bilmiyor veya önemsemiyorduk). Shrödinger, bir kediyi bir şişe zehirli gazın –siyanür diyelim– bulunduğu bir kutuya kapattığınızda, şişenin kırılıp kediyi öldürmesinin veya sağlam kalıp kediye zarar vermemesinin, bir atomun hangi aralıktan geçmeyi seçtiğine bağlı olduğunu ileri sürer – yani araştırmacı, atomun hangi davranışı sergilediğini anlamak için kutunun kapağını açtığı anda atom sadece bir delikten *sıçramayı* seçerek, bu davranışlardan birini *zaten* sergilemiş olacaktır. Bir diğer deyişle, araştırmacı, *post hoc,*[1] onun canlı ya da ölü olduğunu keşfetmek için bakana dek, kedi ne canlı ne de ölüdür, ya da daha çok *hem* canlı *hem de* ölüdür.

6.2 Sahte aynadan gözlemlediğim deneklerle ilgili olarak da durum böyleydi. Memurlara kendilerinden ne beklendiği söylenmemiş olsa da –benim tarafımdan, hatta patronları, yani ismini, cismini ve rütbesini bildikleri üstleri tarafından söylenmese de buradaki kadar bariz olmayıp buradakinden çok daha büyük, başka bir tek taraflı aynanın uzaklarında pusuya yatmış daha yaygın ve daha belirsiz bir gözlemciler ve yargıçlar grubuna göre– sözleri buna göre şekilleniyordu. "Heyecan" sözünü kullanıp duruyorlardı (üç saatte tam yüz seksen iki kere), "mücadele" (yüz dört kere), "fırsat" (seksen dokuz), "dönüşüm" (yetmiş sekiz), ve son kelimenin daha elit bir çeşitlemesi olan "yeniden konumlanma" (altmış üç). Şezlonglara uzanıp

[1] *post hoc ergo propter hoc:* "Bundan sonra, demek ki bundan dolayı" diye çevrilebilecek Latince terim. Peş peşe gerçekleşen iki olaydan daha önce gelen, daha sonra gelenin sebebi olmak zorundadır, şeklinde geçersiz bir akıl yürütmeye dayanır. (e.n.)

puf minderlerden ayaklarını sarkıtarak lakayt bir görüntü çizmelerine rağmen, bana göre meraklı kediler gibi gergin ve huzursuzdular.

6.3 Aynı haftanın sonuna doğru, geçen sefer buluştuğumuz *pub*'da bir araya geldiğimizde Petr, İyot tiroit kanseri hücrelerini *tanıyor* ve onlara hücum ediyor, dedi. Her bir kanser hücresinin –belli bir dönemden kalma, belli bir nominal değeri olan– madeni para gibi olduğunu düşünürsek, iyot bu madeni parayı tespit edip eritiyor ve dolaşımdan çekiyor. Kulağa çok basit geliyor, dedim. Öyleyse iyileşeceksin. Ee, prensipte kulağa basit geliyor, dedi. Ama pratikte düşündüğümden biraz daha zormuş. Duraksadı. Nasıl yani? dedim. Bu madeni paralardan birinin aşındığını veya darphanedeki ufak bir hata yüzünden biraz daha farklı olduğunu düşünürsek –mesela paranın basıldığı gün makine parçasının içine bir kum tanesi kaçmışsa ve dökülen alaşımın içine girerse gibi, yüzlerce başka permutasyondan söz edebiliriz– o zaman iyot onu tanıyamaz, çünkü iyodun kanserli hücre tanıma yazılımına bu çeşitlemeler dahil edilmemiş. O zaman da madeni para, yani kanserli hücre, hem dolaşımda kalır hem de kendi darphanesini kurup her biri bozuk ve tanınmaz olan kendi kopyalarını üretir; bunlar da yeni çeşitlemeler, kendilerine ait başka kusurlar üretince iyodun artık neye bakacağı hakkında hiçbir fikri kalmaz, ellerini kaldırıp teslim olur ve *Ben böyle işin içine sıçayım!* deyip evine döner. Bu bir sistem problemi, dedi Petr. Daha iyi bir veritabanımız olsaydı tehlike kalmazdı.

6.4 Bir öğleden sonra bodrum katında, devlet memurlarının yazıya dökülmüş diyaloglarını ayırırken, kafamı Daniel'ın ofisinden içeri uzattım. Bu kez, kent sokaklarından akan yüzlerce bacağın görüntülerine bakıyordu. Yürüyen ya da koşan yerine

“akan” diyorum çünkü öyleydi gerçekten. Birkaç saniye sonra bacakların patenli olduğunu fark ettim: Bir sürü patenci kayarak –hareket halinde olduğu için (demek ki) yine patenli birinin tuttuğu– kameranın önünden geçiyordu. Büyük Rapor nasıl gidiyor? diye sordu Daniel. Eh işte, dedim: Yavaş yavaş şekilleniyor. Daniel kafasını bana çevirmeden, Şunların nasıl hareket ettiğine bir bak, dedi. Baktım: Patencilerin kafaları belli bir açıyla öne eğikti, görüntünün ötesindeki bir noktaya, üzerine doğru ilerlemekte oldukları bir noktaya odaklanmışlardı. Bu bir yarış değildi: Hiç acele etmiyorlardı. Daha çok bir cuma akşamı buluşması gibiydi (hava karanlıktı, sokaklar aydınlatılmıştı), insanlar salına salına ilerliyor, rampanın bir yanından diğer yanına kayıyor, arkadaşlarının kendisine yetişmesini bekliyor, telefon mesajlarına bakıyor ya da kulaklıklarından gelen müzikle dans ediyorlardı.

6.5 Bunu Paris’te çektim, dedi Daniel, yüzü duvara dönüktü hâlâ. Haftaya oraya gidiyorum, dedim. Bu bir MSP, dedi sözlerimi duymazlıktan gelerek. O nedir? diye sordum. *Manifestations sans Plainte,* dedi. Paris belediyesinin verdiği lisansın resmi adı: Şikâyetsiz Gösteri. Öyle mi, dedim ve görüntüyü bir süre daha sessizce izledik. Patenciler kayarak geçip gidiyordu. İlerlemek için fazla çaba sarf etmeleri gerekmiyordu, çünkü sokağın yüzeyi oldukça pürüzsüzdü. O yüzden hepsi de tembel ve ruhsuz görünüyordu. Kaldırımın yüzeyiyle ilgili yaptığım yoruma karşılık Daniel, Paris, Avrupa şehirlerinin içinde en düzgün sokaklara sahip şehirdir, dedi. Altmış sekiz olayları yüzünden, dedi, devrimciler kaldırım taşlarını söküp polislere fırlatmıştı. Onları buna teşvik eden bir sloganları bile vardı: *Kaldırım taşlarının altında kumsal var!* Ondan sonra, yetkililer kaldırım taşlarının yerine asfalt döktüler – bu da şehri beklenmedik bir şekilde bir patenci cennetine dönüştürdü.

6.6 Devamlı ölen paraşütçüyü düşünüyordum. Bu olayı meydana getiren koşullar, aklıma çocukluğumdan bir anıyı getiriyordu. Beni bu kariyere sevk eden olayı kesin olarak biliyordum: Yedi yaşındayken, bir yağmurlu pazar öğleden sonrasında –altmışlardan kalma– eski bir belgeseli izliyordum, Güney Pasifik adalarında yaşayanlarla ilgiliydi. Vanuatulular her yıl tuhaf bir ayin düzenliyordu: Erkekler yüksek ve kırıldı kırılacak gibi görünen ahşap bir kuleye tırmanıyor, kadınların söyledikleri şarkılarla onları teşvik etmesiyle kulenin tepesinden başüstü atlıyorlardı. Bileklerine asma dalı bağlamışlardı, asma dallarının boyu, erkeklerin gövdesi tam da yere çakılmadan önce gerilecek biçimde ayarlanmıştı. Belgeseli izledikten sonra, kız kardeşlerimin ranzasına tırmandım, tişört ve pijamaları bileklerime ve karyola direğine bağladıktan sonra tekrar tekrar başüstü halıya atladım. Eğer bir Vanuatulu atlamakta tereddüt eder ya da atlamayı reddederse, kadınlar kendilerini dikenli çalılar ve ısırganotlarıyla dövüyor, onu utandırıp harekete geçirmeye çalışıyordu; ben de kız kardeşlerimden kendilerini penyelerle dövmelerini istedim. Bu ayini, omzum çıkıp da annemle babam buna bir son verinceye dek günlerce sürdürdüm – ama zaten o zamana dek belgesel yapacağını yapmıştı. O günden sonra insanlar bana büyüyünce ne olacağımı sorduklarında hep, *Antropolog* olacağım, dedim.

6.7 İşte bu paraşütçüyle ilgili olarak daha önce söylediğim gibi suç mahallini belirlemiştim (gökyüzü). Geriye zaman sorusu kalıyordu. Bir başka deyişle: Tam olarak ne zaman öldürülmüştü? Kullandığı araç gereçler sabote edildiğinde mi? Düştüğü anda yerden esen ani bir rüzgârla kurtulmuş olsaydı, ya da derin, yumuşak karların içine düşmüş olsaydı, veya bir köknarın esnek dallarına takılıp düşme hızı kesintiye uğrasaydı, her bir katmanda sürati biraz daha azalıp en son katmana

geldiğinde çam iğneleriyle kaplı toprağa yumuşak bir şekilde yuvarlansaydı – bu mucizelerden herhangi biri (ki bu örneklerden çok var) gerçekleşseydi, sabotaj eylemi cinayetle sonuçlanmayacaktı. Fakat okuduğum yazılardan en az birinde –yüksek çam ağaçları olmayan, yukarı doğru esen hava akımlarından yoksun bu arazide ve bu karsız mevsimde– kordonların kesilmesiyle adamın ölümünün kaçınılmaz olduğu belirtilmişti. Demek ki yere çarpma ânına kadar ölmemiş olmasına rağmen kasten öldürülmüştü aslında. Hayatının son saatlerinde –belki de günlerinde– (Schrödinger'in kuramına göre) o aslında *farkında olmasa* da *öldürülmüştü*. Paraşütçüyü o halde gezinirken hayal etmeye çalıştım: Aslında ölüydü, bedeni ve bilinci ne haldeydi, deneyimleri nasıldı, bunların da ötesinde bu deneyimleri nasıl deneyimlemişti –kendisini ve bütün bir gerçekliği algılayışı– teknik bir gecikme, bir mola, bir ara sırasındaki yan etkiler; uzak mesafeli telefon konuşmaları veya Skype üzerinden yapılan görüşmelerde olduğu gibi bir ara: Bir komut zincirinden ya da silsilesinden geçen bir komutun yarattığı boşluk; eylem ile hareket arasındaki aralık, olacakları bilip de felce uğramış gibi hiçbir şey yapamadığınız o korkunç rüyalarda olduğu gibi.

6.8 Büyük Rapor: Bunu biraz açıklamak lazım. Bu Peyman'ın fikriydi. Beni ilk işe aldığında, şirkete hoş geldin diyerek elimi sıkarken, gözleriyle beni olduğum yere çivileyip şöyle dedi: S., Büyük Rapor'u yazacaksın. Büyük Rapor mu? diye sordum, elim hâlâ avucunun içindeydi: Nedir o? Belge, dedi, Kitap. Yaşadığımız çağ üzerine İlk ve Son Söz. Şirket'te yapacağın diğer işlerin hepsinden daha önemli olan bu, seni *aslında* bunun için işe alıyorum. Siz antropologlar bunun için varsınız, öyle değil mi? Biraz daha açabilir misin? diye sordum. İşte, dedi, konuşmasına el hareketleriyle devam edebilmek için sonunda elimi

bırakmıştı; haki pantolonunu geçirip ormana çık, yerlilerle takıl, onlarla birlikte avlan, balık tut, onların ateşli hummalarından nasibini al, bakirelerinin ağzında fermente ettiği tuhaf içkilerinden tat ve onların yaptığı diğer her şeyi yap; yaklaşık bir yıl sonra da kendi küçük dünyalarını, var olduğunu bir şekilde ama sadece çocuklar için yetişkinlik gibi soyut bir kavram olarak bildikleri büyük dünyaya bağlayan rıhtıma senin hurçlarını ve denklerini taşır, eksik dişli kocaman gülümsemeleriyle seni uğurlarlar – çalışmalarına dönersin, haki pantolonunu çıkarıp gömlek ve kravat takarsın, tükürükle fermente edilen likör yerine çay, ıhlamur içer veya hizmetçinin bir tepside getirdiği buzlu viskini yudumlarken kitabını yazarsın: Kastettiğim şey bu, dedi. Öylesine bir kitap değil: *O Kitap.* Onlar hakkında yazacağın Kitap. Onların kabilesini özetle. Kabilenin gizli ismini söyle.

6.9 Bu noktada telefonu çaldı. Telefonu açtı ve beş dakika boyunca Almanca (akıcı bir şekilde) konuştu. Telefon konuşması bittiğinde bana baktı ve nereye varmaya çalıştığını anlayıp anlamadığımı sordu. Anlıyorum, dedim. Ama, diye söze başladım – ardından duraksadım. Ama ne? diye sordu. Senin tarifin... şey yani, dedim, tasvirin demek istiyorum – bir antropoloğun yaptığı işi *niteleme* biçimin biraz şey... Ne? diye sordu. Bir yüzyıl öncesi için doğru bir tanım olabilirdi ama artık yerliler yok – ya da yerli olan *biziz*. Yani... Bunu biliyorum, diyerek sözümü kesti. Senin gece kulüpleri hakkında yazdığın kitabı okudum: Çiçek dürbünleri, şahsiyetler, tuvaletlerde kendinden geçenler, hepsi çok iyi. *Çağımıza* ait Büyük Rapor'un yazılması, diye sözlerine devam etti, tam da anlattığın bu durum sebebiyle gerekli. Kayan zeminler, yeni oluşan adalar ve kıtalar: Yepyeni bir yol haritasına ihtiyacımız var. Ayrıca, artık viski ve ıhlamur getiren hizmetçilerin olduğu bir çalışma ortamı da yok, diye ona

anlatmaya çalıştım. Artık üniversiteler var... Boş ver üniversiteyi! dedi burnundan soluyarak, yine sözümü kesmişti. Bunların bir önemi yok, üniversiteler artık ticarethane oldu – ve iyi bir ticarethane bile değiller. *Gerçek* işletmeler, derken eliyle masasının üstünde bütün binayı içine alan bir daire çizdi: Buralar gerçek bilginin eritildiği, döküldüğü ve dövüldüğü demirhane ve dökümhaneler. Haklısın S.: Huzurlu bir çalışma ortamı yok. Ama Büyük Rapor bir çalışma odasında yazılmayacak; olağanüstü ve renkli bir yaratık, daha önce hiç görülmemiş bir tür, yepyeni bir cins gibi vahşi ormandan göz kamaştıran ışıklar saçarak çıkıp gelecek, ağaçların üzerinde, herkesin görebileceği şekilde –*şimşek gibi*– çakacak. Onun bu Şirket'ten çıkmasını istiyorum. Bizler vahşilerin en asiliyiz. Savaş boyalarımızla tüm nehirlerin kaynaşıp birlikte aktığı noktada oturuyoruz. Bu raporun çıkacağı yer, sesi heyecandan yükselmişti, bu Şirket'tir, dedi, ve onu yazacak olan da sensin S. Delici bakışlarla dosdoğru bana bakmaya devam etti. Gülümsüyordu ama üzerime sabitlenen koyu renk gözleri, gülümsesin ya da gülümsemesin, çok ciddi olduğunu belli ediyordu. Senden yapmanı istediğim şey, şu anda olanlara bir *ad koyman,* dedi. Ad koymak mı, dedim, masalda prensesin cücenin[2] ismini söylemesi gibi mi? Evet, dedi: Tam olarak öyle. Bu Büyük Rapor'un neye benzemesini istiyorsun? Nasıl bir şekil almalı? Kime hitap etmeli? Bunlar ikincil önemdeki sorular, dedi. Bunların kararını sana bırakıyorum. Kendisi şekillenecektir.

6.10 Bu olaylar (*q.v.*)[3] olurken Büyük Rapor şekillenmiş miy-

[2] Grimm Kardeşler'in *Değirmencinin Kızı ile Cüce* (*Rumpelstiltskin*) masalı. (ç.n.)

[3] (Lat.) *Quod vide*: Bu konuda bakınız. Metnin önceki bölümleri kastediliyor. (ç.n.)

di? Şekilleniyordu – *şekilleniyor* dememizin sebebi, kayıp ya da var olmayan bir şeyi *aramaktan* söz etmememiz. Düşüncelerimde şekiller oluşuyordu; daha doğrusu *şekillendirmeler*, yani başlangıç aşamasındaki kaymalar ve girdaplar, hareketlilikleri sırasında daha derinlerde bir yerde şekillenmeyi ve bir yapı kazanmayı vaat eden eşleşmeler ve kopuşlar. Çerçeveler, bağlamlar, üsluplar, tonlar, formatlar kendilerini ortaya koyuyordu –bir göreve gönüllü olarak katılmak ister gibi ortaya çıkıyor, bir adım öne geliyorlardı– sonra, varlıklarını ve gönüllü olduklarını bana hissettirmelerinin üzerinden çok fazla geçmeden sessizleşiyor, kalabalığın içine karışıp kayboluyorlardı. Fakat bu hayali varlıklar ve (tüm hayaletler gibi) bir gün geri dönecekleri vaadi, bütün araştırmalarıma, dosyalarımın her birine, konuları ne kadar ayrık ve kendine özgü olursa olsun, devinirlik kazandırıyordu: Sonuçta, şu ya da bu, nasıl bir işlevi olursa olsun, mutlu bir tesadüfle Büyük Rapor'a doğru dörtnala kalkmış geliyor olamaz mıydı? Şu işe başlamak için somut hiçbir şey yapmamış olmama rağmen, sadece yarışa başlama çizgisinde bulunmam bile yaptığım her şeye arka plandan gelen bir ışık, bir önem kazandırıyordu. Aynı zamanda, zaten yüksek olan endişe düzeyimi daha da yükseltiyordu.

6.11 Bodrum katıma dönünce, Koob-Sassen Projesi'nin gereklerini yerine getirirken –ve Şirket'teki ilk günümden beri, önüme konmuş olan ve daima zihnimi meşgul eden o her şeyden önemli Büyük Rapor'un her zamanki baskısı altında– paraşütçüler üzerine bir dosya açtım. Ölü paraşütçüler: Petrol sızıntıları gibi, genel. Metroda bu olayla ilgili üç satırlık haberi ilk okuyuşumdan beri, bu haberi ya da ona çok benzeyen başka bir haberi daha önce de okuduğuma dair bir *déjà-vu* hissi yaşıyordum. *Aa, bir paraşütçü ölmüş: Yine aynı şey.* Böyle bir durumu herkes bilir ve anlar. Vanuatuluları duymadan çok önce,

çocukken öğrendiğim bir fıkra vardı: Kullanılmış paraşüt ilanı, "beni bağlamaz". Daha önce de açıkladığım gibi, antropolog için önemli olan genel olay ve olgulardır, tekil olanlar değil. Antropolog için, tekil bir olay ya da tekil bir olgu yoktur – genel olguların çeşitlemeleri vardır sadece, ne kadar genel olursa o kadar saf olur; biçim değiştirmemiş, başka şeylerle karışmamış prototipe o kadar yaklaşılmış olur. Paraşütçü hikâyesi, ortaya koyduğu durumun katı, akla yatkın basitliği, kulaktan duyma oluşunun cüretiyle tazeleyiciydi: Orijinallikten utanmazca uzak oluşuyla, orijinaldi.

6.12 Tuhaf olan, ölen paraşütçülerle ilgili ne kadar araştırma yaparsam karşıma o kadar çok çıkıyorlardı – gerçek zamanlı olarak yani. Elbette, elli yıl öncesine ait açılmayan paraşüt hikâyelerini de buldum, bunun sebebiyle ilgili şüpheler de ortaya konmuştu. Amerika'daki bir vakada, paraşüt açıldığı zaman hem paraşütün kendisi hem de yedeği yırtılmıştı, bunun kumaş yorgunluğundan kaynaklanma olasılığı on milyonda birdi; Avustralya'daki bir vakada kayış takımı havadayken anlaşılamayan bir şekilde alev almıştı, ve bunun gibi şeyler. Ama benim bu vakaları topladığım aralıkta –iki, iki buçuk aylık bir aralık– paraşütçünün paraşütsüz olarak yere çakıldığı en az üç hikâye vardı. Bunlar İngiltere'de değildi: Biri Yeni Zelanda'da, biri Polonya'da, biri de Kanada'daydı. Ve elbette ayrıntıları değişiyordu – ama hepsinde de sabotaj şüphesi oluşmuştu; ayrıca vakaların hiçbiri bu süre zarfında çözülmemişti. Bu vakaların tekrarı veya yarı-tekrarı kafamda uyarı çanları çaldırıyor – ve benim paraşütçümün vakasını, ölümüyle ilk anda ilgimi çeken bu talihsiz ruhun hikâyesini daha da ilginç kılıyordu: Aslında hiç de özgün olmayan bir olay özgünlükten daha da uzaklaşıyor, böylece daha da büyüleyici bir hal alıyordu.

6.13 Bir gün Paris'e gittim ve Londra'da gerçekleştirdiğim türden araştırmalardan birini yaptım: Bu kez finans sektörü çalışanlarıyla. Ayna yoktu ama yanımda bir çevirmen vardı, yarısını anladığım sözleri yavaşça kulağıma fısıldıyordu. Sabah gittim, akşam döndüm. Daniel haklıydı: Sokaklar asfalttı ve pürüzsüzdü. Bunu daha önce fark etmemişim. Eurostar trenlerinde ufak bir tasarım hatası da gözüme çarptı: Trenler maksimum hızına ulaştığında, şasinin altında oluşan vakum çevredeki havayı emiyor ve emilen havayı açık klozet kapağından yukarı üflüyor, bunun sonucunda da idrar, işeyen kişinin yüzüne çarpıyor. Aklıma bir muziplik geldi: Şirket eğer bir gün, önceki AB müşterisinin ezeli düşmanlarından birinden –mesela sağ kanattan, AB karşıtı bir lobi grubu tarafından– *davalarını* anlatacak bir sembol bulması için tutulursa, bu hatayı, yüze çarpan bu su efektini önerebileceğimi düşündüm.

6.14 Hâlâ trendeyken Madison aradı. Ne zaman dönüyorsun? diye sordu. Bu akşam, dedim. Hemen buraya gel, dedi. Dosdoğru bana gel. Öyle yaptım. Seviştikten sonra yatakta yatarken, geçen sefer yaptığım gibi, uykuya dalmadan önce petrol görüntülerini düşünmek yerine, zihnim siyah sokaklarda gezindi. Bunlar Paris sokaklarıydı – bugün gittiğim gerçek Paris'in değil de Daniel'ın patenci filminin arka planını oluşturan sokakları tekrar gördükten sonra kafamda canlandırdığım, hayali Paris'in sokakları. Dediğim gibi bu sokaklar siyahtı, parke taşları sökülmüş ve pürüzsüz bir asfalt zeminle kaplanmışlardı. Ben kayarak ilerlerken zemin serilerek yayılıyordu: Giderek daha fazla yayılıyor, bulvarları, meydanları, geçitleri yumuşak, siyah bir hiçlikle kaplıyordu. Ara sıra belli bir noktadan geçerken, tam orada tarihi bir olayın, bir devrim hadisesinin meydana geldiğinin farkına varır gibi oluyordum – fakat bu bilginin çakmasıyla sönmesi bir oluyor, asfaltın altına

gömülüyordu. Bu tekrar tekrar oldu: Başkaldırı, isyan olayları ya da onlara ait işaretler ve abideler şöyle bir atılan bakışı yakalamak için aniden ortaya çıkacak olsa, yerle bir ediliyor, susturuluyor, boğuluyordu. Asfalt bitimsiz devam ediyordu, ben amaçsızca sokaklarda hiç durmadan süzülerek ilerlerken, bir sokağı diğerine bağlıyordu; her iki yanımda, gözucuyla gördüğüm kahve zincirleri de asfaltın kendisi gibi kaygan ve kesintisiz bir bulanıklık içinde yan yana akıyordu. Bunda tesirli bir yan yoktu, bir felaket değildi. Kimsenin şikâyeti, hatta şaşırdığı da yoktu: Sadece öyleydi. Kafamın içinde bir ses, belki de kendi sesim, *Sadece öyle işte,* diyordu. Yüksek sesle söylemiş bile olabilirim. Madison uykusunda hafifçe homurdandı. Sonra ikimiz de dalmışız.

7.

7.1 Koob-Sassen Projesi. Daha önce de dediğim gibi bundan bahsetmeyeceğim – ama bu süreçte herkes hep bundan bahsetti. Yaptıkları, özelliklerini ve ölçütlerini bildikleri bir konuda tartışmak gibi değildi; daha çok, mevcut –her zaman her yerde hazır ve nazır olan– ve tarifi zor, yabancı bir nesnenin özelliklerini anlamaya çalışıyor gibiydiler: El yordamıyla boyutlarını anlamaya, karşılıklı yoklama çekerek nelerden oluştuğunu, etkisini ve sınırlarını ayırt etmeye çalışıyorlardı. Kendi uzmanlığıma giren etkinliklerde, insanlardan projeyi en iyi temsil ettiğini düşündükleri şeyi zihinlerinde canlandırmalarını istediğimde, üzerimizde uçan uzay gemisinden tavşanlarla dolu bir yere, nilüfer çiçeklerine kadar bir sürü cevapla karşılaştım. Benim de zihnimde canlandırdığım bir imge vardı elbette: Çölde yükselen kuleler görüyordum – muhteşem, görkemli yapılar, modern gökdelenler ile *Binbir Gece Masalları*'ndan çıkmışa benzeyen saray arası şeyler: Çelik ve cam sütunlar tonozlu kümbetlere, kolonlu kemerlere, çinili mukarnaslara, küçük minarelere evriliyordu; bunlar bulut danteliyle sarılmışa benzeyen tepelerinde cismaniliklerinden arınıp buhara dönüşüyordu. Altlarında insan sürüleri –binlerce, on binlerce insan– çalışıyor, karıncalar gibi gidip geliyor, gezinirlerken

kumda desenler bırakıyorlardı; bu desenler kaynaşarak daha büyük, daha tutarlı bir bütün oluşturuyordu, tıpkı bir ırmağın çatallanan uzantılarının oluşturduğu deltanın kuşbakışı görünümünde olduğu gibi. Bütün bu karınca benzeri işçiler ne yapıyordu? Neden malzeme taşıyıp hafriyat toprağını götürüyor ya da belki kendilerinin bile tam olarak anlamadığı talimatları, onları belki de hiç anlamayan kişilere iletiyorlardı? Proje'nin bir bütün olarak mantığı öyle karmaşıktı ki – emir-komuta zincirinde tek bir noktanın anlayışının çok ötesinde olmasına rağmen, talimatların ardı ardına yerine getirilmesi bu girift planı zafere taşıyormuş etkisi yaratıyordu ki bu noktada *her şey* herkes için açıklığa kavuşacak ve karıncalar tanrılaşacaktı.

7.2 Bu hayali sık sık görüyordum; haftalar aylar geçerken, görkemli yapının tamamlanmasına doğru, planı ve ana hatları daha da belirginleşiyordu. Yine de tamamlanmamış parçalar vardı: Aralardaki boşluklardan, dış kabuğun aralarından, yarı yarıya kaplanmış zemin, açıktaki kablolar, katmanların alt ve üst katmanlara açılarak her yönde aşağı ve yukarı gittiği görülebiliyordu. Aradaki mesafeler, yükseklikler ve derinlikler devasaydı – burası kocaman bir metropoldü, bir Kule (ve elbette burada Şirket'in logosu bu resme sokulup dahil oluyordu), Babil Kulesi. Bu hayalde Peyman hep vardı: Boş arazide duruyor, balkonda oturuyor ya da yarı yarıya tamamlanmış bir sütuna yaslanıyor, mühendis ve prenslerle, mimarlar, şeyhler ve vezirlerle görüş alışverişinde bulunuyor, planın bütününe ilişkin ince bir noktayı cımbızlıyor veya bir sonraki evrenin lojistiğini konuşuyor ya da buna benzer şeyler yapıyordu – işin göbeğindeydi, *bağlıydı;* ve ben de onunla birlikte olduğum için kendimi bağlanmış hissediyordum. Proje *gerçekte* böyle olmasa da bodrumumda otururken, metroda giderken ya da uykuya dalarken kendisini bana böyle sunuyordu.

7.3 Bakan'la görüşme gerçekleşti. İktidar sahibi biriyle zaman geçirmek tuhaf – gerçek, yönetici güçten bahsediyorum: Güçlü biriyle takılmak yani. Bu gücün her aşamada hissedildiğini, her hareketinden sızdığını zannediyor insan; vücutlarından dökülen terle bu gücü yayacaklarını, kokusunun pahalı giysilerinden burnunuza geleceğini. Ama aslında, bu Bakan'la ilgili en dikkat çekici şey güçlü bir aurasının olmayışıydı. Normal bir kadındı. Herhangi bir açıdan dikkat çekici bir yönü yoktu: Ne uzun ne kısa, ne şişman ne zayıf, ne güzel ne çirkindi. Aksanında bir fevkaladelik yoktu. Benim yaşlarımda olmalıydı, kırklı yaşların başında. Üzerinde ağırbaşlı iş kıyafetleri vardı, sıra dışı olan tek şey, sahte kaplan derisi şeritleri olan ayakkabılarıydı. Bir masanın etrafında oturuyorduk: Peyman, Tapio, ben, Bakan ve onun iki adamı. Oturma düzenimiz sayesinde Bakan'ın ayakkabılarını ve onlarla ne yaptığını görebiliyordum. Önce ilk sonra diğer kişi sunum yaparken, sorulara cevap verirken, soru sorarken, açıklığa kavuştururken, önerilerini sunarken, önerilere karşı çıkarken o hep bir ayağını diğer ayağına, sağ ayakkabısının topuğunun dış kısmı diğerinin yan kavisi üzerinde yukarı aşağı gidip gelecek şekilde sürttü. Toplantı boyunca bunu yapıp durdu, kendisi konuşurken bile. Önce ayağını kaşıdığını, sol ayağının kaşındığını, sinek ısırığı filan olduğunu sandım. Ne var ki toplantının başlamasının üzerinden yirmi dakika filan geçtikten sonra bu varsayımdan vazgeçmek zorunda kaldım: Az bir kaşıntı bile olsa, çılgınca, kızgınlıkla bir durup bir başlayarak kaşınır, oysa onun ayağının hareketi öyle düzenli ve sistemliydi ki otomatikleşmiş gibiydi. Topuğun, diğer ayağın kavisini her yukarı doğru itişinde, kaplan derisi yukarı itiliyor, tüyler birbirinden ayrılıp diken diken oluyor; her aşağı itişindeyse tüyler tekrar düzleşip kedigilleri hatırlatan şeritlerin yumuşak, parlak akışında kayboluyordu.

7.4 Bir saati geride bıraktığımızda Bakan'ın ne yapmaya çalıştığını anlamıştım: Sağ ayağıyla sol ayakkabısının tokasını açmaya çalışıyordu (toka normalde olduğu gibi, dıştan değil içten bağlanıyordu). Onu seyrederken bunu yapmanın epeyce güç bir iş olduğunu anladım. Tokalar alengirlidir, bu denklemden elleri çıkarırsanız tokaları açıp kapamak neredeyse imkânsız hale gelir. Yine de sağ ayağının azim ve kararlılıkla yapmaya çalıştığı şey buydu, buna hayran kaldım. Toka azıcık gevşemiş, kayışı da (sanırım) sürekli tekrarlanan işlemle biraz bükülmüştü. Aynı zamanda kayışta hâlâ biraz daha gerginlik vardı, biraz daha itilirse bükülüp kalmak yerine metal tokadan –tamamen– kurtulabilirdi. Bunlar, demin anlattığım gibi, tek bir seferde olmadı tabii: Ayakkabının yüzeyini hafif hafif yukarı doğru iterek ve hafifçe aşağı doğru esneterek, kayışın tokanın ucuna kadar gelmesini sağladı, sonra da kayışın artık *yukarı* doğru çıkacak bir yeri kalmadığı halde yukarı doğru itmeye devam ederek, gözle görülür bir yön değişikliği olmadan, *yukarı aşağı* olacak şekilde, kayış kendi üzerine katlandı – bu manevrayı gerçekleştirdiğinde, kayış, sırıkla yüksek atlayan bir sporcunun zarafetiyle çıtayı aştı ve kopça göbekten kurtuldu. Kendisini bağlayan her şeyden kurtulan kayış tokanın üst kısmından kolaylıkla kaydı ve *presto!*[1] işlem tamamlandı.

7.5 Bu sanki yeterince etkileyici değilmiş gibi, Bakan bu kez sağ ayakkabısının topuğuyla aynı işlemi tersinden yapmaya devam etti. Bu da en az bir saat sürdü ama Bakan bunu da başardı. Tokayı başlangıç pozisyonuna, ilk haline getirir getirmez de toplantıya son verdi. Bu küçük gösteriyi, (masanın biçimi, ayaklarının duruşu, sandalyelerin düzeni ve benzeri faktörlerden ötürü) yalnızca benim görebildiğim bu seyirlik oyunu

[1] (İt.) İşte! (ç.n.)

gözlemleme deneyimini çok tatminkâr buldum. Toplantıdan çıktıktan sonra Peyman, Sence nasıl gitti? diye sordu. Mükemmel, dedim.

7.6 Koob-Sassen Projesi'ne başlayıp da genel trafik düzeyimiz limitleri zorlayınca bant genişliğimizle ilgili sorunlar yaşamaya başladık. Sunucularda, kablolarda, havada gezinen çok fazla bilgi vardı sanırım. Benim bilgisayarım da meslektaşlarımınki gibi, arabelleğe alma sorunları yüzünden sık sık yavaşlıyordu. Daniel'ın yan odada küfrettiğini duyuyordum *–siktiğimin arabelleği!–* başkaları da yukarıda benzer sözlerle küfrediyordu, sesleri bana havalandırma sisteminden ulaşıyordu. Ama bu benim o kadar da canımı sıkmıyordu; ekranımda dönüp duran küçük daireye saatlerce bakabilir, onun içinde kaybolabilirdim. Onun arkasında, bayt ve megabayt yığınlarının gerekli verileri bana ulaştırmak için çabaladığını, onun arkasında, Finlandiya, Nevada ve Özbekistan'daki dev bir *über*-sunucuyu hayal edebiliyordum: Her tarafından bellek bankaları ve uydu çanakları fışkıran sunucular, bir insanın ömrü boyunca ihtiyaç duyacağından çok daha fazla bilgiyi hiç durmadan pompalıyor, bu bilgi bana da hiç karşılık beklemeden, cömertçe ihsan ediliyordu. *Datum est:* bahşedilen şey. Daireyi döndürenin bu armağan olduğunu, bitip tükenmek bilmeyen bu vericilik olduğunu söylüyordum kendime: Verilerin kendisi, onun filtrelenmemiş saf içeriği sistemime akın ederken ve sistem de onu anlaşılır bir biçime sokarken bu daire dönüyordu. Bu düşünce içten içe rahatlatıcıydı.

7.7 Ama bu düşüncenin dış çeperinde hiç de rahatlatıcı olmayan karşıt bir düşünce vardı: Ekranımda dönen bu daire ya sadece bir daireyse, bundan başka bir şey değilse? Ya tedarik zincirinin kaynağı kuruduysa ya da kesildiyse, hatta zaten hiç

bağlı olmadıysa? Bu olasılık ne zaman zihnimi ele geçirse, aldığım keyif bir yılgınlığa dönüşüyordu. Eğer izlemeye çalıştığım şey, bir video dosyasıysa ve ekranın altında yavaş yavaş dolan o çubuk varsa – iki kez: Önce koyu kırmızı ve aynı anda, onun biraz önünde giden açık gri; açık gri kısmın koyu olanın ve videonun o anda izlemekte olduğunuz kısmını gösteren imlecin önünden gitmesi gerekiyordu elbette; eğer imleç ve kırmızı kısım birbirine yetişirse, arabelleğe alma işlemi tekrar başlıyordu. Bu çubuğa bakarken ve tıpkı dairede olduğu gibi onun içinde kaybolurken bana bir aydınlanma bağışlanıyordu: *Gerçekte* izlediğim şeyin zamanın ve belleğin bir iskeletinden başka bir şey olmadığı kafama dank ediyordu. Bilgisayarlarımıza ait değildi, bu bizlerin zamanı ve belleğine ait yapı iskeletiydi. Burun farkıyla dahi önde olmak için deneyime, deneyimin *bilincine* ihtiyacımız var – ikincisinin birinciye anlam verebilmesi lazım, ya da (Peyman'ın sözleriyle) bilincin, deneyimi hem başkalarına hem de kendimize anlatması ve bunun için de sürekli olarak taze hisler ve olaylarla beslenmesi lazım. Ama anlatıcı imleç vericiyle kesiştiği anda, olanlar ve durumlar bilincin sürmesini sağlayacak kadar hızlı tazelenmediğinde, ne kadar hızlı yenilenirse yenilensinler, geride bir şey bırakmamacasına her şeyi silip süpüren ve doymak bilmeyen bir ağız tarafından öğütülüyordu, o zaman kendimizi arafta sıkışıp kalmış hissediyorduk: *Ne* deneyimi *ne de* onun bilincini yaşayabiliyoruz. Her şey arabelleğe alınıyor ve arabellek her şey oluyor. Bu aydınlanma hoşuma gitti. Arabellekle ilgili bir dosya açmaya karar verdim.

7.8 Modern antropolojinin babası Bronisław Malinowski şöyle demiş: Her Şeyi Yazın. Bu onun İlk Emri'ydi. Neyin önemli hale gelip neyin gelmeyeceğini bilemezsiniz (diye akıl yürütüyordu); o yüzden her şeyi kaydedin, *hepsini* veriye dönüştürün. Bu emre hep sadık kaldım: Öğrenciyken, gece kulübü kita-

bımın araştırma evresinde ve daha sonra da. Akşamları veya ertesi sabah ilk iş bilgisayara geçirdiğim saha notları tutardım: Önceki günün –özellikle de– en ıvır zıvır karşılaşmaların detaylarını içeren notlar; insanlarla ilgili izlenimler ve mekânlar; durumların şekline şemailine ilişkin ilk değerlendirmeler. Peyman, öngörülü muğlaklığıyla bana bu destansı Büyük Rapor görevini üstü kapalı bir biçimde devrettiğinde, herhangi bir şeyin bunun bir parçası haline gelebileceği duygusu, karşılaştığım her şeyin, yaşadığım her olayın her zamankinden daha fazla potansiyel barındırdığını duyumsatıyordu. Buna karşın, saha notları alma ve yazma işi aksamıştı. Bunun kendimi bu işe adamamış olmamla hiç ilgisi yoktu. Bu, Peyman'ın düşünme biçimiyle ilgiliydi. Durduğu yerde toz veya siber-tozla kaplanan, diğerleri gibi standart bir etnografik araştırma makalesi istemediği apaçıktı: Farklı ve şaşırtıcı bir şey istiyordu, daha büyük bir amaca hizmet eden ve hepsinden önemlisi, *yeni* bir şey istiyordu. Zamanla şekil alır, demişti, bunu sana bırakıyorum. İşin heyecanlı kısmı da buydu: Yerleşik etnografik protokolü geride bırakıp yoldan sapma, haritadan sapma ve istediğim kadar radikalleşme özgürlüğünü veriyordu. Her şey uyardı. Peki ya?.. Peki ya, *o* şekil alacağına, sürekli şekil değiştiren ve birçok kanaldan yeniden doğan çağın kendisi *ona* şekil verirse? Peki ya yaşadığımız çağ ve dönem, yakından, doğrudan ve büyük bir güçle şekil verir de *o şey* tamamen ortadan kaybolur ve ondan geriye sadece dünyanın şekli, dönemin kalıbı kalırsa? Bunun gibi şeyler düşünmeye başlamıştım. Bunlar beni heyecanlandırıyordu. Belirsizliklerinin ötesinde, bir şeylerin şekil aldığını hissediyordum – önemli, güzel ve ciddi bir şeylerin.

7.9 Bir akşam, Şirket'e girdikten birkaç ay sonra ve Proje ihalesini kazanmamızdan yaklaşık yarım yıl kadar önce bu düşüncelerle haşır neşirken, kendimi bir barda oturmuş bir ka-

dınla içki içerken buldum – öylesine konuşmaya başladığım rastgele bir yabancı. Bir noktada, onun bana anlattıklarını dinlemeyi bırakıp çevresine yerleştirdiği nesnelere takıldım: sigara paketi, plastik bir çakmak, yıpranmış bir seyahat kartı ve çelik tezgâhın üzerine iskambil kartları gibi yarım daire biçiminde yayılmış bir anahtarlık. Onun durumundaki pek çok bekâr kadın gibi, kendi çevresinde bir tampon bölge yaratmak için bu nesneleri kullanıyordu; bu sayede yaşam tarzı, kişiliği ve müsait olup olmadığına ilişkin sinyalleri eşzamanlı olarak veriyor veya geri çekiyordu. Onun içkisini tazelemiştim, bira köpüğü bardağının kenarından tezgâha akıyor ve nesnelerin kenarlarını ıslatarak aralarında derecikler oluşturup onları birbirine bağlıyordu. Eskiden olsa bütün bu nesneleri zihnime yazar, sonra da Malinowski tarzı bunları kâğıda dökerdim, böylece her biri analiz edilebilir, anlam içeriği ortaya çıkarılabilir hale gelirdi (mesela anahtarlık süsü, saçı özenle yapılmış bir uzay prensesinin resmiydi, sessiz sinema dönemlerinden kalma, Leia Organa'yı[2] önceleyen bir kadın karakter), şimdiyse kendi bakışım da vıcık vıcık olup görüşümü bulanıklaştırıncaya değin bu nesnelere sadece bakıyor ve aralarında kayboluyordum.

7.10 Ben bu haldeyken, kırılgan bir *peki ya* hissi neredeyse tezahür biçimindeki tatlı bir ürperti halinde vücuduma yayılıyordu. Peki ya?.. Peki ya bu nesnelere ve bu âna veri gözüyle bakıp daha sonra envanter dökümünü yapmak yerine, bu nesnelerle ve bu kişiyle birlikte var olmak, birbirimizin yamacına sokulmak, bu ânı doldurmak, daha doğrusu *ânın beni* doldurmasına, bana bulaşıp ıslatmasına izin vermek – peki ya bütün bunlar, belki de Büyük Rapor'un bir *parçasıysa?* Belki de Rapor'un yazılmak yerine bir biçimde yaşanması, *olunması* ge-

[2] *Yıldız Savaşları* serisindeki karakterlerden biri. (ç.n.)

rekiyorsa? Bu uzak galaksideki prenses kılıklı, köpüklü, akışkan kadınla eve gitmedim, aslında onu bir daha hiç görmedim – ama bunun bir önemi yoktu. Peyman *şimşek çakması*'ndan bahsetmişti. Kadınla beraber içki içerken, bardan ayrılırken ve ondan sonraki günlerde ve haftalarda yeni bir saha, yeni bir alan, yepyeni bir antropolojik deneyim Düzen'i şimşek gibi çakarak gözlerimin önüne serilmişti; parçalar halinde gözlerimin önünde ışıltılar saçarak çılgınca dans ediyor, bu parçalar, bir gün dengeli ve tutarlı bir bütün oluşturacaklarını düşündürten pozisyonlar alıyordu – bu Düzen'in kurucusu ben olacaktım, Malinowski değil. Peki ya?.. Hayalimde, etnografların kafasının içinde bir gün benim ismimin yankılanacağını görüyordum –*S-tnograflar!*– artık anlamlarını keşfetmek umuduyla gelmiş geçmiş olayların izini sürmeye gerek yoktu, artık olaylar ve durumlar *oluşurken* anlamları orada bulunacak, –safiyane, pürneşe ve hepsinden önemlisi *canlı* bir şekilde– hayatın gerçek özünü her an, ânı geleceğin bilgisi olarak değil ânın kendisi *olarak,* ön plana çıkararak hayata katılacak, onu dönüştüreceklerdi; her an, olgunlaşan bir ipekböceği gibi kozayı delerek dışarı çıkarken anlamı da beraberinde getirecek ve onu dünyanın dört bir köşesine yayacaktı... O zaman Büyük Rapor tamamlanacak ya da geçmişte tamamlanmış bir şey olmaktan çıkıp tümüyle *şimdi* olacaktı. Şimdiki zamanın antropolojisi, yaşama biçimi olarak antropoloji. İşte buydu: Şimdiki Zaman Antropolojisi™; *şimdi*nin içinde yıkanan bir antropoloji – su perileriyle dolu, derin ve köpüklü bir havuzda yıkanır gibi şimdinin içinde yıkanacaktı.

7.11 Ve fakat... Ve fakat... Ve fakat. Büyük Rapor'un yine de oluşturulması gerekiyordu. Anlaşma buydu: Peyman'la ve çağımızla yapılmıştı. Önceki antropolojik modellere uyacak şekilde oluşturulmasa da iyi kötü şeklini bulması gerekiyordu.

Bu işe denk gelecek akışkan ve dönüşken melez biçim ne olmalıydı? Nasıl bir ortamda ya da araçta bulunacaktı? Bir hikâye anlatacak mıydı? Anlatacaksa nasıl, ne veya kim hakkında? Anlatmayacaksa her şey nasıl bir araya gelecek, neyin etrafında toplanacaktı? Duvarlara yapıştırdığım fotoğrafları, çizimleri, karalamaları, derin düşünceleri, sabit sürücüme aldığım onca şeyi, ses dosyalarını ve bana ait olmayan günlükleri, dökümü yapılacak, içi boşaltılıp bir kenara atılacak ikincil kaynaklar olmaktan çıkarıp bu hikâyenin veya hikâye olmayan şeyin birincil konumdaki oyuncularına nasıl dönüştürecektim? Bunun da ötesinde, hayat *yaşanırken* saha çalışmasından esere, *o* Eser'e nasıl dönüştürülebilirdi ki? Bu noktada düşüncelerimin, Peyman'ın standartlarına göre bile epeyce bulanık bir hal aldığını itiraf etmeliyim. Peki ya?.. Kariyerlerini, saatlerce yabancıları izleme veya olağandışı hadiseler, (bayılma daha doğrusu bayılmış gibi yapma veya yoğun trafiği olan bir caddede öylece yatma ya da bir kafede kavga çıkarma gibi) belli durumlar kurgulamak üzerine kuran şu altmışlardaki kavramsal sanatçıların yaptığına benzer şekilde, planlanmış ve stratejik biçimde tuhaf şeyler yapan gizli saklı yeni-etnografik işlemci hücreleri hayal ediyordum... Böyle şeyler, bu tarz bir yöntem modern yaşama uyarlanabilir miydi? Sonra da Şimdiki Zaman Antropolojisi™ *olarak*, onu onaylama yoluyla tescillenmesini, sisteme kaydedilmesini ve arşivlenmesini sağlayan işbirlikçilere bir şekilde aktarılabilir (hatta onlar tarafından kopyalanabilir) miydi... Böyle *bir şey* olabilir miydi?.. Nasıl işlerdi?.. Motosiklet çeteleri veya ajanlarda olduğu gibi, bir dizi protokole ve ritüele tabi tutulduktan sonra gruba kabul edilen ve zaman zaman gizli talimatlar alarak aktive edilen hücreleri, yeni-etnografi araçlarının "bölümlerini" hayal etmeye çalıştım... Ve buradan doğan ritüeller ile ayinleri – Rapor bunlardan *oluşabilir* miydi?.. Peki o zaman, büyük bir şehrin yeraltı mezarlığından doğan

bir mezhep gibi bu yeni Düzen tekrarlanan gizli ritüellerle tek yürek olup çarparak büyür ve bir gün egemen olabilir miydi – önünde sonunda, evet, *şimşek gibi çakabilirdi:* Volkan gibi patlar, gizlendiği yerden çıkar, yukarı doğru fışkırır ve bütün engelleri yıkıp geçerek kendi Kilisesine kavuşabilirdi belki? O zaman dünya yeni baştan yaratılır, coşkulu kutlamalar yapılırdı: Nobel Ödülü yemekleri, konfetilerle kutlanan geçit törenleri ve sokaklarda dans edildiğini hayal ediyordum. Ama tabii –işte tam burada, şampanyalı, flamalı, konfetili en çılgın hayallerimin ortasında bile hep aynı şeye takılıyor, dönüp dolaşıp aynı yere geliyordum– bütün bunların olabilmesi için Büyük Rapor'un bir şekilde oluşması gerekiyordu.

7.12 Bir sonraki buluşmamızda Petr, İyot işe yaramıyor, dedi, o yüzden yeni bir taktik deniyorlar. Öyle mi? dedim. Neymiş? Benden örnek kanser hücreleri aldılar ve bir laboratuvara gönderdiler, orada bal, kekik, biberiye, sinekkuşunun teri gibi türlü türlü doğal şeyle karıştıracaklarmış. Bu tür şeyler, başka yapılarla karşılaştığında reaksiyona giren özel bir yapıya sahipmiş – ve ara sıra, bir hücre kümesinin diğerini etkisiz hale getirdiği, saf dışı bıraktığı da oluyormuş. Eğer benim hücrelerimi saf dışı edebilecek hücre kümesini bulabilirlerse yaşadık. Hangi hücre yapısının sana uyacağını şimdiden bilmiyorlar mı? diye sordum. Hayır, diye cevap verdi, hepsinin haritasını çıkarmamışlar: Deneme yanılma yöntemiyle buluyorlar. Listenin üzerinden sırayla giderek hücrelerimi bunların her biriyle tek tek eşleştirmeleri gerekiyor, kim bilir belki bir eşleşme sağlanır. Bu laboratuvar Yunanistan'da, dedi. Yunanistan mı? diye sordum. Evet, dedi: Yunanistan. Buna ne diyorsun? Petr konuşmasına ara verince Yunanistan'daki bu laboratuvarı birkaç dakika boyunca hayalimde canlandırdım. Zihnimdeki hayal çok netti – ama bu görüntüyü zihnimde tutarken bile bir laboratuvara

özgü modern ve bilimsel hava dağılıyor, laboratuvar eski zamanlardakine benzer bir görüntü kazanıyordu: Tanrılara kurban edilen hayvanların mezarlarıyla, beyaz cüppeli rahiplerin kan ve et sunduğu kaplarla dolu bir mağaraya dönüşüyordu. Bu rahiplerin üstünde, duman ile buharın yukarısında duran tanrılar topluluğu, merkezinde bütün yapıların ve bütün eşleşmelerin yazıldığı büyük, kalın bir kitap olan uzun bir masanın etrafında toplanmıştı. Kurbanların kanı bu Olympos Tanrıları için dökülüyor, tanrıların sonsuz merhametleri, bilgelikleri ve inayetlerine sığınarak onlara yakarılıyordu: Tanrılardan istenen şey, kitaptaki eşleşmelere bakıp hastalıklı ve zavallı fanilere göklerden bir *bingo!* sesinin gelmesiydi. Petr tekrar konuşmaya başlamıştı, ağzından çıkan sözler seslendirme yaparcasına bu hayalin üzerinde süzülüyordu. Petr, Denemeye değer, diyordu.

7.13 Hayallerden söz etmişken: Zaman ilerledikçe Proje'ye ilişkin zihnimde canlandırdığım resim, onu döktüğüm barok kalıp değişmişti artık. Kuleler ve saraylar çıkmış – daha doğrusu yassılaşmış, balkonlar, kemerler, sütunlar, saçaklar ile minareler ve bütün o düğün pastası benzeri süslemeler yamyassı edilerek tek tip bir tutarlılığa bürünmüştü. Bu düzleştirilmiş ve sıkıştırılmış ikinci nesil hayaller bana kara kutuyu sunuyordu. Kara kutu hâlâ çölde duruyor olabilirdi, belki de yüksek bir yayladaydı – Parthenon gibi, bir kentin üzerine veya (stratejik sebeplerle) herhangi bir yerleşimden uzak bir yere kondurulmuş olabilirdi ama her halükârda bir ya da birden fazla kentle bağlantısı vardı ve bunlara etki ediyordu. Koob-Sassen'in cisimleştiği bu kara kutu bazen de yönetim binalarından birindeki bir rafta duruyor gibi geliyordu. Durduğu yeri düzlükten ziyade *düzlem* olarak tarif etmek daha doğru olur: Bir geometrik şeklin diğerinin üzerinde bulunması gibi. Boyutuna gelince: O da hiç belli değildi. Bu hayallere bir ölçek be-

lirlemek zordu. Bazen bir imparatorun mozolesi kadar büyük, bazen bir sandık veya tabut büyüklüğünde, bazen de oyuncak kutusu kadardı. Tek değişmeden kalan yönü siyah olmasıydı: Siyah, ışık geçirmez ve sırrına erişilemezdi.

8.

8.1 Bütün bu süre boyunca, bu hayallerin arkasında bir şey daha vardı: Bir denizanası veya bir ahtapot gibi zihnimin bulanık sularında süzülen, ipleri kesilmiş bir paraşüt: üzerindeki kubbeli tente ve pervasız dokunaçlar gibi ucundan gevşekçe sarkan, rüzgârda serbestçe salınan ipleri. Bu hayal şimdi bile bana bir sakinlik hissi veriyor: Hiçbir kızgın ve ısrarlı çekme gücüyle karşılaşmadan, hiç çekiştirilmeden, hiç asılmadan, hiç stressiz – hiçbir engelle karşılaşmadan pervasızca havada salınan bağlar. Bu sakinlik ve gevşeklik hissi, aşağıdaki insanlar panik içinde koşuştururken çok daha belirgin bir hal alıyor. Paraşütçü kafasını kaldırıp yukarı baktığında, doğal olarak paraşütün hafiflemiş bir şekilde kayıtsızca, bütün dertlerinden, genel olarak bütün insanlığın mustarip olduğu endişelerden kurtulmuş olarak salındığını görecekti. Zihnimde canlandırdığım bu resmi düşündüğümde, odak noktamı, onunla özdeşleştiğim noktayı buldum ve onunla kurduğum bağ, oradaki küçük insandan, kopmuş olsa da ondan uzanan teçhizata kaydı. Bu ikincisinin özgürleşerek gamsızlığa kavuşmasına sevindim. İnsan efendileri paraşütlere ilke olarak kötü davranıyor: Önce serbest bırakmış gibi yapıp sonra hemen iplerini çekerek onları tekrar boyunduruk altına alıyorlar. Ama bu paraşüt –

gerçek anlamda– dizginlerini koparak, kalıcı ve gerçek olan özgürlüğe yelken açmıştı. Bu andan sonraki varlığı tam ve esen olacaktı.

8.2 Ertesi hafta sonu, gazetede –eski usul basılı olanda yani– bu vakayla ilgili daha uzun ve daha kapsamlı bir yazı vardı. Yazan kişinin kendisi de ara sıra paraşütle atlayış yapan biriydi. Bu sporun kültürünü ve o camiayı anlatmıştı. Okurlara, paraşütçülerin birbirlerine çok bağlı olduğunu anlatıyordu. Kendilerini *bir kabilenin parçası* gibi hissettiklerinden bahsediyordu. Bu cümle bariz sebeplerden ötürü gözüme çarpmıştı, okuduktan sonra gazetecinin ismine baktım. Onu tanımıyordum. Aklıma tekrar Vanuatulularım geldi. Kuleden atlama geleneklerinde, daha önce de söylediğim gibi, asma dalları yolun yarısında değil yerden az yukarıda gerilecek biçimde ayarlanıyordu: En iyi kabul edilen atlayışlar, atlayıcıya en çok alkış getirenler, atlayıcı yere çakılmadan az önce sarmaşığın gerilip adamı ölümün pençesinden son anda kurtardıklarıydı. Böyle başarılı atlayışlarda, atlayıcı tekrar yukarı çekilirken omuzları yerdeki yaprak ve çalılara sürterek ormanın zeminine küstahça imzasını bırakıyordu. Bu hareketi izlemek çok zevkliydi. Bu törenin o zamanlar benim için en ilgi çekici yönünün bu olduğunu, kule atlayıcısı, antropolog veya ikisi birden olmayı istememe yol açan şeyin işte bu grafiti yapar gibi aceleyle çiziktirme hareketi olduğunu şimdi fark ediyordum.

8.3 Yazıda sürekli olarak “kader”den bahsediliyordu. Paraşütçüler kaderin başrolde olduğu bir dünyayla tanışıyor ve oradan mezun oluyorlardı. Eğitmenlerine, teçhizata, donanımlarını saklayan personele; ufacık halkalara, klipslere, branda parçalarına, iplere ve satene inanmak zorundaydılar. Yazar, bu inancın hiçbir metafizik yönü olmadığını, çünkü bu şeylerin her biri-

nin sağlam bir dayanağı olduğunu söylüyordu: Mesela paraşüt ipi mekaniği ya da yay tekniği gibi – daha büyük bir ölçekte ise, fizik kurallarının şaşmazlığı, direnç kanunları ve çekme kuvveti gibi şeyler vardı. Bütün bunlar insanı uçağın açılan kapısına kadar getirip, içgüdüleri tersini söylese de oradan kendini aşağıya bırakmasını sağlayabilir: Ama şu klişe fakat yerinde özdeyişi alıntılarsak, atı suya götürmekle su içmesini sağlamak farklı şeylerdir. Paraşütçüyü eşikten geçirip uçurumdan atlatan o son dayanak inançtır: sistemin o sınırsız ve sonsuz olasılığa sahip bütünlüğünde her şeyin *yolunda gideceğine* dair inanç. Ama bu adam, bu kurban için, o sistem ve onu bir arada tutan kumaş sökülmüştü. O adamın başına gelen felaket buydu, ölüm değil. Hepimiz bir gün öleceğiz: Bunun talihsiz bir tarafı yok, bunun kaçınılmazlığının varlığımızı sarsan bir tarafı yok. Ama bu adamın, varlığını kollarına bıraktığı talihin, o kör talihin ağzından fısıltı halinde duymayı beklediği o olasılığın aniden ortadan kalkmış olması çok gaddarca. Çevresine bakıp gökyüzünü, yeryüzünü, kara parçasını, ufku ve bunları bir arada tutan dikey ve yatay eksenleri görmüştür; ivmeyi, atmosferi ve ister uçaktan atlamış olalım ister olmayalım, daima içinde bulunduğumuz tüm atmosferik güçleri hissetmiştir – yine de onun için bütün genişliği, derinliği ve hacmiyle bu âlemin, bütün özellikleri ile değerlerinin bir anda içi boşaldı. Kendisini yeniden vaftiz edercesine zaman zaman içine daldığı o engin pınar, büyüyen gözlerinin tek bir kırpılışında, tanrılık vasfını kaybetti ve anlamsızlaştı. İçine daldığı feza geri çekilmiş olmalı –sınırları olduğu yerde kalsa bile büzüşmüş olmalı– negatifine dönüştüğü bir sıfır noktasına çekilmiş olmalı. Negatif dünya, negatif gökyüzü, her şey negatif: Bu adamın girdiği bölge buydu işte. O zaman buradan düşüp başka bir dünyaya, başka bir gökyüzüne geçiş yaptığı söylenebilir mi? Daha zengin, daha dolu, daha kucaklayıcı bir yere? Hiç sanmıyorum.

8.4 Duvarların neden paraşüt resimleriyle kaplı? diye sordu Tapio bir gün kafasını ofisimden içeri uzattığında. Proje ile ilgili, dedim, onun genel... hatlarıyla ilgili. Öyle mi? dedi robotik bir sesle. Evet, dedim: Bütün bu uçlar birbirleriyle kavuşuyor, üzerlerinde de onları kaplayan bir çatı var –ya da buna zar veya deri diyelim– tepelerinde duruyor. Bu temaya ısınmaya başlamıştım, konuşmaya devam ettim: Bu şey gücünü bir motordan almıyor, çünkü öyle bir motoru yok, daha çok yapısından alıyor anlıyor musun, o şekilde yapılandırılmış olması sebebiyle, çevresindeki her şey –ki bu durumda hava– içinden geçerken kinetik enerji üretiyor. Anladım, dedi Tapio ve resimlere, sözcüklere ve onları bağlayan çizgilere ilgiyle, uzun uzun baktı, kendi zihninin dişlileri de bu vitese geçtiğinden hızla dönmeye başlamıştı. Asıl nokta, paraşütün mekanizması (yel değirmeninin aksine) sabit bir yerde çalışmaz, A noktasından (uçaktan) B noktasına (belirlenen iniş noktasına) *geçiş* yaparken çalışır, dedim, aslında bu iki nokta paraşütün işleyişine hakaret gibidir – veya onun işleyişinin dışındadır, çünkü paraşüt yerdeki noktaya ulaştığı anda paraşüt rolü sona erer, tıpkı atlayıştan önce açılmamış olması gibi. Yani, diye devam ettim, Proje için de aynı şey söz konusu: Daimi bir geçiş halinde olarak algılanmalı, varış değil – *varılacak yer* değil, *ara yer.* Ben bütün bunları uydururken Tapio bilgece başını sallıyordu. Ona yalan mı söylüyordum? Bunları anlatırken yalan olup olmadığını ben bile bilmiyordum.

8.5 *Le Dupe.*[1] *Hüzünlü Dönenceler*'in bir yerinde, Lévi-Strauss yazının ne olduğunu bilmeyen bir kabileyle karşılaşmasını anlatır. Bu kabilenin şefi, yüksek konumunu korumak için, Lévi-Strauss'un defterlerinden birini alır ve bir şeyler karalamaya

[1] (Fr.) Aldanmış, kandırılmış kimse. (ç.n.)

başlar, kabile üyelerinin aradaki farkı anlamayacağını bildiğinden, onları bu konuda bilgili olduğuna dair kandırmaktadır. Müşterilere dosya hazırlarken aklıma hep bu gelirdi. Haber kaynaklarımı sorgularken de *Hüzünlü Dönenceler*'in daha ilerideki bir bölümünü hatırlardım, bu bölümde de kandırma işi bir kez daha gündeme geliyordu. Deşifre edildikten sonra bütün gizemlerini kaybeden ve artık yeterince "tuhaf" olmayan sayısız kabileyle karşılaştıktan sonra, kahramanım sonunda bir nehrin kıyısında, hiç akıl sır erdiremediği *çok* acayip bir kabileye rastlar. Bu onu çileden çıkartır: Anlaşılamayan şey banal olandan daha iyi değildir – onun arka yüzüdür sadece. Ama belki de, sadece *belki*, bu iki aşırı ucun arasında bir yerde –(bir yanda) bütünüyle anlaşıldığı için cazibesini tamamen kaybeden bir nesne ile (öte yanda) hiçbir şey anlamamak arasında– "belirsiz anlar" da olabileceğini, buralarda *doğru* bir dengenin kurulabileceğini düşünür. Böyle anların Tanrı'nın bir lütfu olduğunu söyler, bunlar varlığımızın sebebini veya bahanesini bize sunan anlardır. Ama böyle anlar da başka bir aldatmaca olabilir mi? diye de sorar. Anlaşılırın sınırına yaklaşacak kadar ileri gidip de oradan kalan gözlemlerin yarattığı kafa karışıklığında, gerçekte kandırılan kimdir peki? Lévi-Strauss'un kendisi, eline geçen şansı değerlendirerek eli kalem tutuyormuş gibi yapan sahtekâr kabile şefinin yerine geçmiştir artık. Öyleyse onun madunları –yani okurları– aldatılmış mı olur? Yoksa kandırılan o mudur (*nous*, yani *biz*, diye yazar) – kibrimizi koruyan (onun *artık* dediği) şeyi tamamen çarçur etmeden rahatlamayan bizler enayi miyiz?

8.6 Vanuatuluların alametifarikası olan bir gelenek daha var: Kargo Kültü. Yüzyıllarca öncesine dayanan kule atlayışlarının aksine, bu gelenek yakın zamanlarda başlamış. İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan ordusu, Japonlara karşı verilen sa-

vaşta adanın belli bölgelerine el koymuş ve buralara uçak pistleri yapmış. Bu pistlere inen büyük kargo uçakları sadece askeri malzeme değil, fırın, buzdolabı, konserve yiyecek gibi Amerikalıların buradaki gündelik yaşamını sağlayacak büyük küçük her türlü malzemeyi de taşırmış. Yerliler, ellerindeki pinpon raketlerini sallayarak bu metal canavarları dize getiren havaalanı yer mürettebatını izlemişler; forklift ve hava basınçlı platformların yardımıyla, canavarın midesindeki ganimeti boşalttıklarını, radarların bomboş gökyüzünde yeni canavarlar hasıl ettiğini görmüşler; bir statik denizinde yüzen telsiz yayınlarını, kontrol kulesinin açık pencerelerinden duymuşlar. Bunların tümü onlara, somut ve istenilen sonuçlar doğuran hayli ayrıntılı ritüeller gibi gelmiş. Tabii tropik iklimde kim bir buzdolabı istemez ki, ya da yiyecek arama ve avlanmanın çetin şartlarda geçtiği bir yerde kim konserve yiyecek istemez? Savaş bitince Amerikalılar karargâhlarını kaldırıp oradan ayrılmış: Çadırlarını sökmüşler, pistleri kaldırmışlar, buzdolaplarını, çamaşır makinelerini, pikap ve radyolarını toplayıp yine başta vücuda geldikleri gökyüzünde kaybolup gitmişler. Batılıların cihazlarından bir anda yoksun kalan Vanuatulular, ritüelleri öğrenmiş olmalarıyla kendilerini avutmuşlar: Ne de olsa tıpkı antropologlar gibi, raket sallama usulleri, askeri selamlamanın koreografisi gibi şeyleri incelemiş, kule ile pilot arası telsiz görüşmelerini kaydetmişlerdi. Dizilimi ve şifreyi biliyorlardı. Sonraki aylar, yıllar ve on yıllar boyunca yere hasır şeritler serdiler, işaret kuleleri ve üzerinde antenler olan kontrol kuleleri kurdular, pinpon raketleri, forkliftler yaptılar; bunların hepsi balsa ağacı ve bambudan yapılmıştı. Bunları kullanarak ganimet yüklü uçakların gelmesini sağlayan ayinleri yeniden canlandırdılar. Onların mantığına göre, eğer bu ayinleri yeterince yaparlarsa, uçaklar yine gelecekti. Belki hemen değil, önümüzdeki hafta değil, önümüzdeki ay da değil – ama bir gün mutlaka geleceklerdi.

8.7 Bu kargo kültünü ilk kaydeden antropologlar onlara eğlenme ve alay karışımı hislerle yaklaştılar. Ayinin ismi antropologları gülümsetmişti, döneceği (umut edilen) ilk mesihin ismi verilmişti bu ayine: John Frumm; onun yeni bir maddi zenginlik çağının müjdecisi olacağına inanılıyordu. Etnograflar, yaşlı adalılarla yaptıkları görüşmelerde bu ismin, işgal zamanında kargo uçaklarını karşılayan, yani raket sallayan yer mürettebatından birinin ismi olduğunu anladılar; bu kişi kendisini yerlilere *John from America*[2] olarak tanıtmıştı – Vanuatulular bu ismi, kendi lehçelerinde John Frumm'a çevirmişlerdi. Fakat adaya gelen ikinci dalga etnograflar, burada yaptıkları araştırmaların ışığında, birinci dalganın çalışmalarını yeniden ele alarak seleflerinin sömürgecilik ruhunu taşıyan kibrini eleştirdiler. Onları yargılayıcı davranmakla,[3] tevazudan uzaklaşmakla suçladılar. Aynı şekilde, Batı da yıllardır göklerden inecek mesihi beklemiyor muydu, üstelik elli yıldan çok daha uzun bir süredir. Biz de kendi Nasıralı John Frumm'umuzu beklemiyor muyduk? Elbette haklıydılar. Mesihçilik sadece Hıristiyanların tekelinde değil. Aslında bütün bir toplumsal yapının, ekonomisiyle, toplumsal politikaları ve toplum düzeniyle infilak etmeyişi, hepimizi vahşi bir yağma, tecavüz ve yakıp yıkma uçurumuna fırlatmayışı beni hep şaşırtmıştır; bunların olmayışı hep Gelecek tahayyülünün insanlığı hizaya sokması ve dizginlerini elinde tutmasının sonucudur; insanlık, semada gezinen bu hayale gözlerini dikerek sürüden ayrılmaz ve böylece anarşist eğilimleri kontrol altında tutulmuş olur. Elbette, Şirket'in hazırladığı her rapor, üzerinde çalıştığı her pazarlama stratejisi

[2] (İng.) Amerikalı John. (ç.n.)

[3] *The mote and the beam: İncil*'e gönderme yapılıyor: Matta 7:1-5. "Başkasını yargılamayın ki siz de yargılanmayasınız. Çünkü nasıl yargılarsanız öyle yargılanacaksınız." (ç.n.)

Geleceğe yakarmayı ve önünde diz çökmeyi içeriyordu: Sosyal medyanın yeni basın baronu veya kenar mahallelerin yeni kent merkezleri olacağı, gelişmekte olan ekonomilerin analog evreyi doğrudan atlayıp dijital-sonrası evreye geçeceğini anlatıyorduk – Geleceği kullanarak bütün bu senaryo ve savlara gerçeklik kazandırıyor, onları bu Geleceğin içine *yerleştirerek* mutlak ve nesnel kılıyorduk: İhaleleri böyle kazanıyorduk işte. Peyman'ın dediği gibi, her şey bir kurgu ürünü olabilir – ama Gelecek bunların içinde en zırva olanıydı.

8.8 Petr'la bir sonraki buluşmamızda, Eşleşme bulamadılar, dedi. Kim bulamamış? diye sordum. Yunanlılar, dedi, laboratuvar. Tüh be, dedim. Evet, dedi, lanet olası işe yaramaz sinekkuşları. Ama denemek istedikleri bir şey daha var. Neymiş o? diye sordum. Portakal suyu, dedi. Söylediklerine göre, hücrelerim Yafa portakalı suyuna maruz kalınca çekiliyor, siniyor ya da öyle bir şey yapıyormuş. Onları yok etmeye yetmiyor ama kötü hücreleri saklandıkları yerden çıkarmaya yetiyormuş. Saklandığı yerden mi çıkarıyor? dedim. Bunu nasıl yapıyorlar? Portakal suyunu damarlarıma zerk ediyorlar, dedi Petr. Sana portakal suyu mu basıyorlar yani? diye sordum. Herhangi bir portakal suyu değil, dedi: İsrail veya Lübnan, Gazze veya Filistin, Kutsal Topraklar ya da –o bölgeye şimdilerde ne deniyorsa– oradan gelen Yafa portakalı olmalı. Bir süre sonra, Gitmem gerek, deyip gitti ama onun Ortadoğu portakalı suyuyla doldurulduğu düşüncesi bir iki gün zihnimi meşgul etti. Bana daha önce Yunan mağara ve tapınak hayalleri gösteren zihnim, şimdi de portakal bahçeleriyle kaplı sıcak ve çatlak yamaç hayalleri gösteriyordu. Pastoral bir manzara sunmaktan çok uzak olan bu yamaçlar ve portakal bahçeleri, tabyalarla, çevredeki köyleri gözetleyip havan topu yağdıracak gözetleme kuleleriyle doluydu. Portakal bahçelerinin çevresi, eski taş duvarlarla

değil, üzeri dikenli telle kaplı çirkin beton duvarlarla sarılmıştı, bu duvarlar bazı bahçelerin ortasından geçerek onları ikiye bölüyordu. Köylerin altında her yöne göz alabildiğine uzanan vadilerde petrol kuyuları yanıyor, gökyüzü kapkara duman bulutlarıyla kaplanıyordu – bu bulutlar portakal bahçelerinin üzerinden geçerken oraları da siyaha boyuyor, ağaç kabuklarında, yapraklarda ve meyvenin üzerinde katran artıkları bırakıyordu. Bu sahne gözümün önüne gelince, oradaki nefretin, şiddetin, siyahlığın Petr'a zerk edildiğini gözümde canlandırınca –içgüdüsel olarak ve katiyetle– Petr'ın öleceğini anladım.

8.9 Onunla buluşmamızdan sonraki gün cumartesiydi. Hiçbir programımın ve akşamdan kalmışlığımın olmadığı bir güne uyandım. Büyük Rapor için bir tür plan hazırlamak için masamın başına geçtim. Artık zamanı geldi, dedim kendime: Şu işe gerçekten başlamanın zamanı geldi. Rapor'un kendisine başlamasam bile, planına, girişine ya da her neyse ona başlayabilirdim. Çalışma masama yerleştim. İyi bir masaydı, bana epeyce pahalıya mal olmuştu. Zarif bir tik gövdesi vardı, yüzeyi lacivert tonlarında deri bir sümenle kaplıydı; sümenin orta kısmına büyükçe bir dikdörtgen şeklinde kurutma kâğıdıyla kaplı bir yazma yüzeyi yerleştirilmişti. O cumartesi günü, masanın üzerindeki her şeyi tamamen ve hiç acımadan kaldırdım: Üzerindeki her bir nesne ortadan kalkmalıydı; defterler, zımba, kalemlik, not kâğıtları; telefon, masa saati (özellikle de masa saati); silgiler, kâğıt ağırlıkları – her şey. Üzerini boşalttıktan sonra masayı temizledim, deri yüzeyini, masayı aldığım zaman edindiğim özel temizleyiciye batırdığım bir bezle sildim. Bu masayı, bir gün iyice temizleyip üzerinde büyük ve önemli bir eser ortaya çıkaracağım bir *tabula rasa*'ya dönüştürmem gerekeceğini biliyordum. Haklıymışım: O gün bugünmüş. Masayı sildim, sonra bir havluyla kuruladım. Öyle temiz olmuştu ki

neredeyse ışıl ışıl parlıyordu – derinin koyu rengi bu parıltıyı biraz boğsa da parlaklığı kendi içine hapsediyor, böylece masanın yüzeyine daha fazla bir yoğunluk katıyor, kendisini bekleyen göreve başlangıç noktası olarak daha büyük bir potansiyel kazandırıyordu. Üstünden yükselen koku neredeyse doğaldı, uzun çimler biçildiği zaman çimenlik ve çayırlardan gelen kokuya benziyordu. Masaya oturunca pencereden gökyüzüne baktım. O da maviydi – tek tük bulutlar dışında masmaviydi. Gökyüzünün bulutlarla hiç kesintiye uğramadığı en geniş kısmını görecek şekilde kendimi konumlandırdım, sonra da dönüp kendimi masanın yüzeyiyle aynı hizaya getirdim, böylece masanın kenarları ve çevresi benim bakışımla paralel ve dikey hale geldi. Önce ilk boşluğun sonra da diğerinin tadını çıkararak orada uzunca bir süre oturdum: masanın yüzeyi, gökyüzü, sonra tekrar masanın yüzeyi. Artık kesinlikle zamanı gelmişti.

8.10 Pencerem, dikdörtgen şeklinde, içinde yine dikdörtgen bir gölet bulunan bir parka bakıyordu. Komşular evlerinden çıkınca bazen bu parktan geçerdi. İki küçük kızı olan bir aile vardı parkta. Kızlardan biri, küçük olanı, birkaç hafta önce gölete düşmüş, ben de evden çıkıp kızı oradan çıkarmıştım. Ailesi ertesi gün bana çiçek getirmişti. Kız boğulmazdı zaten: Gölet derin değildi, annesi de benim kahramanca müdahalemden birkaç saniye sonra olay yerine gelmişti. Yine de bana çiçeklerle teşekkür ettiler. Kızlar anne babalarıyla bugün de parktan geçiyorlardı, bale dersine filan gidiyorlardı herhalde, kurtarılan kızla ablasının üstündeki kıyafetlerden öyle anlaşılıyordu. Başka bir komşu, kolunun altında küçük bir köpekle çıkageldi. Köpeğinin olmaması gerekiyordu: Binada köpek yasaktı. Belediyeden gelen emri belli ki göz ardı ediyordu. Bu yaşlı kadının evde hayvan beslemesine olan kızgınlığım –çünkü komşularına karşı kibirli, tepeden bakan bir tavır içeriyor-

du– ile onun kanunlara tek başına ve kararlı bir biçimde karşı koymasına duyduğum hayranlık arasında gidip geliyordum. Bu kadın bir asi miydi, yoksa uslanmaz bir bireyci burjuva mıydı? Tik ve deri karışımı masamda otururken bu soruyu zihnimde evirip çevirdim. Köpek çivava cinsiydi – köpek bile denemez, daha çok bir kobay faresine ya da hamster'a benziyordu. Sahibi köpeği bir alışveriş poşetinin içinde parktan geçirirken çökmüş bir Hollywood yıldızı gibi sendeliyordu (bir sene önce hafif bir felç geçirmişti). Kadın görüş açımdan çıkınca bakışlarımı boş masaya çevirdim. Ne kadar zaman geçmişti? Bilmiyordum, çünkü saati kaldırmıştım. Ama zaman geçmişti. Ve ben acıkmıştım. Öğle yemeği, *brunch* veya kahvaltı için dışarıya çıkmaya karar verdim. Rapor'a başlanmış, çerçevesi veya planı çizilmiş değildi henüz ama sorun yoktu. Bir şeyleri zorlamamak gerekirdi. Bir iddia ortaya koymuş ve ona yer açmıştım: Bu kadarı yeterliydi.

8.11 Ertesi hafta bir gün, Daniel'in ofisine gittim yine. Bu kez Mekke'deki devasa caminin içindeki Müslüman hacıları izliyordu. Binlerce, on binlerce hacı diz çökmüş, ortak merkezli düzgün sıralar oluşturmuşlardı; bu durağan sıralar, caminin merkezinde bulunan büyük bir bina boyutundaki küpe doğru yaklaştıkça küpün çevresini ağır hareketlerle dolanan bedenlerden oluşmuş bir girdaba dönüşüyordu. Bu görüntüleri sen mi kaydettin? diye sordum Daniel'a. Hayır, dedi, internette buldum. Dualar ve müzikten oluşmuş bir müziği de vardı ama sesini kapattım. Buna ne deniyor biliyor musun? diye sordu. Hayır, dedim. *Tavaf*, dedi: Bir şeyin çevresini dolaşma yani. Kâbe'nin etrafında saatin tersi yönünde dönüyorlar. Saatin tersi yönünde mi? diye sorum. Neden? Bilmiyorum, dedi. Gök cisimleriyle ilgili bir şey: Galaksiler ve gezegenler gibi – evrensel bir hareket teorisi. Biraz daha izledik. Hacılar birlik halinde diz

çökme pozisyonundan ayağa kalkma pozisyonuna geçerken görüntünün örüntüsü değişiyordu. Merkeze yaklaşınca hepsi dönmeye başlıyor, dönen bir kuyrukluyıldız, bir çiçeğin taçyaprakları, lavabo deliğinden akan duru su oluyorlardı. Tam merkezde ise, eller küpe uzanır ve bir saniyeliğine onun granit taşına dokunurken, bu hafif hareketlilik bir miktar dirençle karşılaşıyor, sonra o ellerin yerini başka eller alıyordu. Hiç bitmeyen bir süreçti, kendi kendini daimi kılıyordu: Beyaz cüppeli bedenlerden oluşan her bir sıra, girdaba doğru teker teker sürüklenirken arkada yeni sıralar oluşuyor, onların arkasında da başka hacılar bekliyordu. Eller granite tutkuyla, neredeyse can havliyle uzanıyor, uzanan kollardan özlem dolu bir taşkınlık yayılıyordu. Hep yaptığımız gibi, sessizlik içinde izledik.

8.12 O akşam Büyük Raporumun çerçevesini çizmek için bir kez daha masanın başına oturdum. Masam tertemiz, hiç el değmemiş ve hiç tecavüz edilmemiş halde öylece duruyordu – küçücük ölü bir pervane dışında semtine uğrayan olmamıştı; kaderini terk ettiği paraşütün onu hayal kırıklığına uğratması sonucu ölen pervanenin cesedi masanın üzerine düşmüştü. Onu elimle kenara süpürdüm, masanın yüzeyi yine hiç el değmemiş, mükemmel ve bomboştu. *Tabula rasa:* Deri sümeni incelerken ve biçilmiş çimen ile deterjan karışımı kokusunu içime çekerken yüksek sesle bu sözleri söyledim. Masada oturmak içimi sonsuz bir olasılık duygusuyla kaplıyordu. Kendimi, fabrikasını kuracağı ormandaki açıklığa bakan bir sanayici gibi görüyordum, ya da yepyeni muhteşem bir kozmopolit kenti en baştan planlaması için *açık çek* verilmiş bir şehir planlamacısı, uzamı en saf ve soyut haliyle ele alan bir matematikçi, bir kartograf veya trigonometrici, yüzyıllar öncesinden bir kâşif, geminin pruvasında durmuş hükmedeceği topraklara bakan bir denizler kâşifi, bir dünya fatihi gibiydim: Bu bakir toprak-

ları kendime göre şekillendirip kendimin kılacaktım. Dizüstü bilgisayarımı bu açıklığın tam ortasına –geometrik merkezine– yerleştirip yeni boş bir belge açtım ve ekranı tamamen kaplayacak şekilde belgeyi kenarlarından çekerek büyüttüm. Böyle yapınca, belgenin alt çizgisi ekranımın altına kadar geldi ve parmağım bir an için dokunmatik yüzeyle temasını yitirdi; parmağım tekrar değince ekranın altındaki saklı uygulamalar birer birer açılıp hem ekranın hem de zihnimin tertemiz tarafsızlığını bozdu. Uygulamaları yine gizlemeye çalışırken yanlışlıkla haber sayfasına dokununca, haberler içinde bulunduğu kutudan kötücül bir cin gibi fırlayıp ekranı tamamen ele geçirdi – ve bir anda, dışarıda bırakmak için o kadar çaba sarf ettiğim onca ıvır zıvır ve dünyanın bütün çöpleri boşluğu kaplayıp her şeyi mahvetti.

8.13 Haber sayfasında petrol sızıntısıyla ilgili yeni haberler vardı – son birkaç haftadır izlemekte olduğum sızıntıdan bahsediyorum. En kötü senaryo, yani yetkililerin, çevrecilerin ve petrol şirketinin en çok korktuğu olay meydana gelmişti: Petrol karaya ulaşmıştı. Kıyı şeridi karlıydı, karlıdan da öte tamamen karla kaplıydı ve petrolün devasa, kesintisiz battaniyesiyle sarılıp sarmalanmıştı. Petrol ile kar arasındaki temas, ilkinin diğeri üzerindeki etkisi, karadan yakın ve uçaktan uzak çekimlerle gösteriliyordu – ama her iki çekimde de aynı etki görülüyordu. Kar petrolü emiyor, neredeyse kana kana içiyordu: Kurutma kâğıdı gibi emip kendi kütlesinin içinden ileriye doğru geçiriyordu, ardı ardına sıralanan dairelerden oluşmuş tonozlu mimari yapısının içinden ve bu yapının kristalize buz parçacıklarından bir dizi dağıtım ağı salgılanıyordu sanki. Masamda oturmuş bilgisayarıma ve ekranındaki resme bakarken, petrol salkım salkım, öbek öbek iç kısımlara doğru yayılıyordu; mürekkep, kâğıdı kirletiyor, sözcükler sayfanın beyazlığını bozuyordu.

9.

9.1 Ertesi hafta bir konferansta konuşma yapmak üzere Frankfurt'a uçtum. Konferans havalı, yeni bir binadaydı: rahat koltuklar, ışıklandırma, her yerde kurumsal logolar. Bu konferansta sunulan bildiriler diğerlerine benzemiyordu – daha çok satış amaçlı veya motivasyonel konuşmalardı, her biri en son anti-virüs yazılımlarıyla destekleniyor, katılımcıların hoşuna gidecek bir "paradigma"yı öne sürüyordu. Bu konferans davet esaslıydı; buraya davet edilmek bir onurdu, davet edilen kişinin dünyanın önde gelen paradigma-koyucuları arasında olduğu teyit edilmiş oluyordu. Beni havalimanında karşılayan adam elinde, ismimin elyazısı veya bilgisayarda değil, kabartmalı harflerle yazılmış olduğu bir kart tutuyordu, sonra beni bir otele bıraktı, otelde bir değil iki tür sauna vardı (ilki Fin usulü, kuru; diğeri Türk usulü, ıslak). Konferansın teması –bir defalığına!– Gelecek değildi. Çağdaş Olan'dı. Bu daha da kötüydü. Elbette epeyce düşündüğüm bir başlıktı: Işıltılı şimdilik, Şimdiki Zaman Antropolojisi™ vesaire. Ama henüz tam olgunlaşmamış bu fikirleri açıklamaya hazır değildim. Ayrıca olabilirlikleriyle ilgili şüphelerim vardı. Konferanstan önce, bu şüpheleri anlatırım diye düşünmüştüm. Kavramı dolaşıma sokmadan önce kavramla ilgili şüpheleri ortaya koymanın entelek-

tüel bir maceracılık olduğunu düşünüyordum; bu iyi olabilirdi.

9.2 Konuşmalar on beş dakikayla sınırlıydı. Diğer konuşmacılar, nörobilim, genomik, bio-enformatik ve gün yüzü görmüş düzinelerce başka kavramdan söz ederken, PowerPoint sunumları saniyeden daha kısa bir sürede bir imgeden diğerine tam isabetle geçiyordu. Benim sıram geldiğinde, gösterebileceğim bir slayt veya klip yoktu. Çağdaş Olan'ın şüpheli bir terim olduğunu söyleyerek konuşmaya başladım. Onun yerine modernliğin *değişen orantısı*'nı önerdim: Tek yönde ilerlemesine rağmen geçmişe kaymakta olan şimdi ile hep kuramsal kalacak olan geleceğin arasında bocalarken, devamlı dönüşüme uğrayan bir uzamdan geçiyoruz, her şeyin "eskidiği" veya tarih olduğu bir süreçte, modernliğin kendisi boş bir inançtan başka bir şey değil. Dinleyicilerime, *devir* teriminin esasen astronomideki "bakış açısı" anlamına geldiğini, ancak daha sonraları dünyayı belirli dönemlere ayırmak için kullanılmaya başladığını söyledim. Terimin bu şekilde kullanılmasının yanlış olduğunu ifade ettim. Deneysel olarak doğrulanması mümkün olmadığından, sonsuz bir ayrıntı yumağı yaratacağını ve sınırlar ile tanımlar üzerine boş laflar etmenin bir işe yaramayacağını, bu yüzden dönemlere dair iddialarda bulunmaktansa *devir* terimini kişinin bulunduğu yerden olaylara bakması olarak anlamamız gerektiğini söyledim. Bu perspektiften –değişen perspektiflerin perspektifinden yani– yine de bir günün, bir yılın, bir on yılın diğerlerine göre farkından söz edilebileceğini anlattım. Fakat bu soruyu doğru anlamak için ihtiyacımız olan şeyin çağdaş antropoloji değil, Çağdaş Olan'ın antropolojisi olduğunu söyleyerek sözlerimi noktaladım. *Ta-tam:* İşte bu benim "çıkış"ımdı. Konuşmam sessizlikle karşılandı, sonra dinleyiciler konuşmamın bittiğini fark edince, nezaketen tek tük alkışlayanlar oldu. Daha sonra bu konuyu tartışmak için kimse

yanıma gelmedi. O akşam, "ıslakta" ya da Türk saunasında katılımcılardan biri daha vardı. O da beni tanıdı ama buharlara gömülmeden önce çabucak gözlerini kaçırdı.

9.3 Frankfurt'tayken, kentin antropoloji müzesinin başında olan bir arkadaşıma uğradım. Müze, on dokuzuncu yüzyıldan kalma iki villaya kurulmuştu: Birinde halka açık galeriler, diğerinde yönetim bulunuyordu. Arkadaşımla ikinci villadaki ofisinde buluştum, paltosunu alıp bana koleksiyonu göstereceğini söylediğinde birinci villaya gidiyoruz sandım. Ama arkadaşım beni arabasına yönlendirdi ve kentin sanayi bölgesine doğru on, on beş dakika kadar arabayla gittik. Araba eski yük treni raylarının üzerinden iki kez zıplayarak geçerken, İşte burası, dedi. Onun baktığı yere dönünce yolun kenarında betonarme bir ambar gördüm. Arabayı bu binanın altındaki hangarın yanına çekip yüksek kemerlerin altına park ettik ve arabadan indik. Etrafta totem direkleri gibi büyük, eski elektrik devresi parçaları vardı: sigorta kutuları, regülatörler, kondansatörler, yivli seramik yalıtkan malzemeleri vesaire. Claudia, binada eskiden kentin ulaşım sistemi için kullanılan bir radyo vericisi bulunduğunu anlattı; biz geniş ve kapısız asansörle dördüncü kata çıkarken altımızda kalan kafese işaret ederek, Bu da bir Faraday kafesi, dedi.

9.4 Duvarları binanın dışı gibi aynı kalın ve boyasız betondan yapılmış koridorlarda yürüdük, aklıma hasarlı nükleer santrallerde radyasyonun sızmasını önlemek için etrafa koydukları dev lahitler geldi, ardından koleksiyonun bulunduğu salona vardık. Büyük metal depolama üniteleri bir duvara sıralanmıştı, taban kısımlarında denizaltı veya denizaltıların dış kısımlarında bulunan basınç odalarındakine benzer kaydırmalı ray sistemleri ve dümen dolabı parmaklıkları vardı. Bunlara para-

lel duran dosya dolapları boydan boya dizilmiş ve her bir çekmece numaralandırılmıştı. Odanın merkezinde uzun, tezgâh gibi bir masa vardı. Duvardan veya dolaplardan çıkıp gelmişe benzeyen şişman bir erkek bekçi belirdi (Claudia ile beraber salona girdiğimizde onu fark etmemiştim), masanın üzerine uzun pelür kâğıtlar yayıp tek kelime etmeden kenarda durarak talimatları beklemeye başladı.

9.5 Claudia elindeki anahtarlığı sallayarak, Nereden başlamak istersin? diye sordu. Nasıl yani? dedim. Burada elli binden fazla nesne bulunuyor, dedi. (Ana salona açılan kafesli bir kapıyı işaret ederek) Burası Okyanusya; (dikey duvardaki başka bir kafesli kapıyı işaret ederek) orası Amerika; (Okyanusya'nın karşısındaki üçüncü bir kapıyı göstererek) burası da Afrika – seçimini yap, dedi. Bilmem ki, dedim: Okyanusya olsun. Uygun anahtarı buldu ve beni çıktığımız salon kadar büyük başka bir salona götürdü, burada daha eski ahşap dolaplar birbiri ardına sıralanmıştı. Vitrinlerinde çeşit çeşit nesneler vardı: oymalarla süslenmiş balina kemikleri, ok uçları, başlıklar, tabaklar, bıçaklar, maskeler. Nesnelerin üzerine envanter numaraları yazılmıştı – genellikle alt taraftaydı ama küçüklerin üstünü neredeyse tamamen kaplıyordu bu numaralar. Claudia rastgele bir dolabı açınca keskin bir koku burun deliklerimden dolup burun kemiğimi sızlattı. Yüzümü buruşturduğumu görünce, Naftalin, dedi.

9.6 Yumuşak beyaz eldivenler takıp dolaptan, katlı duran en az yirmi örgü kemerden birini çıkardı. Açtığı bir başka dolapta yine o kadar sayıda küçük enfiye kutusu vardı. Niye bu kadar çok var? diye sordum. Neden sadece bir iki tane değil? Claudia, Büyük *Sepya* ya da 1960'taki *Septik* Seyahat gibi bir şey söyledi. *Ne* Seyahati? diye sordum. Sepik, dedi. Sepik, Yeni

Gine'de bir nehirdir. Müze, maddi kültür araştırmaları için oraya bir keşif heyeti gönderdi. Heyet nehir kıyısındaki her köye birer birer uğramış, yerliler de onlara bir şeyler satmış. Bir yerleşim yerinden diğerine söz yayılmış (dedi); böylece bir köye geldiklerinde, kabile türlü türlü nesneyi pazaryeri gibi dizmiş, onları bekliyor oluyormuş. Keşif heyeti öyle çok şey satın almış ki bunları dev konteynerlere yükleyip gemilerle, trenlerle yollamışlar. Bu fikir, mesela bir tencerenin morfolojisini inceleme gereğinden çıkmış: Şeklinin ve üzerindeki süslemelerin bir köyden diğerine veya bir aileden diğerine nasıl değişiklik gösterdiğini görmek için. Bu yüzden yirmi, elli veya yüz tanesine ihtiyaç vardı. Ayrıca, fazla olanları daha sonra Avrupa'daki diğer antropoloji müzeleriyle değiştokuş etme şansı vardı: Biz size iki adet totem karşılığında on tane başlık veririz, gibi. O zamanlarda hâkim olan görüş, *her şeyi* toplamanın gerektiğiydi: Bir çekiç veya bir makas bile, bir kültür hakkında kutsal bir fetiş nesnesi kadar çok şey anlatabilir – bir elyazması gibi bütün sırlarını ortaya döker.

9.7 Claudia konuşmaya ara verdi. Tekrar konuşmaya başladığında sesi tuhaf bir melankoliye bürünmüştü. Ama sonra her şey değişti, dedi. Nasıl? diye sordum. Altmışların ortalarından itibaren artık kimse nesneleri incelemez oldu: Artık tencere ve okları incelemeye gerek olmadığı görüşü hâkim oldu – davranış, inanç kalıpları ve buna benzer şeyler incelenmeliydi: *Senin* bağlı olduğun antropoloji ekolü S. Bana kızgın bir bakış fırlattı. Bu hangarın içindeyken ve kafesin anahtarları da onun elindeyken onunla herhangi bir tartışmaya girişmedim. Sessizliğimi suçumu itiraf ettiğime yordu ve iç çekti. Daha uzlaşmacı bir ses tonuyla, Artı, biz Avrupalılar da bütün bu nesneleri toplamanın boktan bir iş olduğunu düşünmeye başladık. Biraz kirlenmiş olan beyaz eldiveniyle odayı göstererek, O yüzden artık

hiç teşhir etmeyeceğimiz, hatta anlamadığımız bir yığın eşyayla dolu bu depolar var, dedi. Başka bir dolabı açıp içinden hasır bir zımbırtı çıkardı ve, Mesela, bu nedir sence? diye sordu. Kar ayakkabısı mı? dedim. S., dedi, tropikal kuşaktan geliyor. O zaman balık ağıdır, diyerek bir tahminde daha bulundum. Belki de, dedi. Balık ağı, tören başlığı, bir tür oyun sopası, pişirme aleti... Kim bilir? Bilmiyoruz. Bilemeyeceğiz. Bu nesnelerin yarısını bile kataloglamadık. Bununla ne yapacağız ki? Neden geri vermiyorsunuz? diye sordum. Yok öyle bir şey, diye tersledi. Kabilenin soyundan gelenler de bu hasır şeyin ne olduğunu bilmiyor, hepsinin cep telefonları var ve kola içiyorlar. Ayrıca memleketine iade edilen bir nesne altı ay sonra piyasaya çıkıyor – bir koleksiyoncunun Teksas'taki çiftliğini de boylayabilir. Bu, bizim onu tutmamızdan daha da kötü. O yüzden burada yığılı duruyorlar. Bakışlarını önce bir yöne sonra diğer tarafa çevirerek dolap sıralarına baktı ve bir an sessizce durduk. Bazen, dedi sonunda, kendimi *Kutsal Hazine Avcıları*'nın son sahnesindeymiş gibi hissediyorum; kutsal emaneti, hepsi birbirine benzeyen kutularla dolu bir depodaki bir kutuya koyarlar ve emanet orada sonsuzluğu beklemeye terk edilir. Ya da *Yurttaş Kane*'deki gibi: Aynı şey ama bu kez emanetler ateşin içini boylar. Artık iyice kirlenmiş olan eldiveniyle bir kez daha odayı gösterdi ve, Burada ateş yok ama burası da hiçlik, dedi. Duyulmaktan korkuyormuş gibi sesini iyice alçaltarak, Hep içimde bir şüphe var, dedi, bu nesnelerden birinin –sadece *birinin*– üzerinde *Rosebud*[1] yazdığını düşünmeden edemiyorum.

9.8 Okyanusya odasından çıkmadan önce Claudia bana, yüzeyinde yüzlerce kırmızı ve beyaz noktadan oluşmuş bir desen bulunan büyük bir tahta çanak gösterdi. Bunlar Avustralya'dan,

[1] Yurttaş Kane'in çocukken kaydığı kızağın adı. (ç.n.)

dedi. Aborijinler yapmış. Kutsal çanaklar. Kutsaldan da öte, büyülü. Bu noktalar bir tür şifre oluşturuyor ve şifrenin anahtarını sadece en yaşlılar biliyor. Gençlerin, şifreyi bilmek şöyle dursun, çanakları *görmesi* bile yasak. Çanakları buraya kırklarda bir antropolog getirmiş: Bir Alman, ailesini oraya 1920'lerde götüren Lüteriyen bir misyonerin oğlu. Bunları Frankfurt'a getirdiği zaman şifreyi kırmakla uğraşmaya başlamış, diye anlattı Claudia. Başarılı olmuş mu? diye sordum. Evet, dedi Claudia. Bak. Beni yakındaki bir rafın yanına götürdü, bir kitap çekti ve sayfalarını çevirip elinde tuttuğu çanağın çizimini buldu. Çizimin bulunduğu sayfanın yanındaki sayfada noktalama desenlerinin bir dökümü bulunuyordu, onun altında da noktaların oluşturduğu metnin açıklaması veya çevirisi olduğunu tahmin ettiğim (kitap Almancaydı) bir metin vardı. Bu *onların* kutsal metni, dedi Claudia. Şifreyi bilen son Aborijin de bu bilgiyi aktarmadan öldüğünde, buraya bu kitaba bakacak bir heyet gönderdiler. Kitaptan kopya çekmeye gelmişlerdi. Tuhaf bir sahneydi: Bütün Aborijinler tören kıyafetleriyle gelmiş, Frankfurt'ta geziniyorlardı. Müzeye minnettar kaldılar, diye sözlerine devam etti Claudia – fakat kitaba baktıktan sonra tüm nüshalarının yok edilmesini talep ettiler. Kaç nüshası vardı? diye sordum. Çok yoktu, dedi. Özel olarak basılmıştı. Yirmi adet filan vardı. Hepsini internetten satın almaya çalıştılar ama neredeyse hepsi bilinmedik kütüphanelerde veya bunun gibi müzelerdeydi. Peki ya bu nüsha? diye sordum. Onların taleplerine ne cevap verdiniz? Konu çözülmedi, dedi. Çanakların kimseye gösterilmemesi konusunda çok sert bir tavır takındılar. Aslında bu çanağı sana göstermemeliyim. Hatta kadın olduğum için onu ellememeliyim. Ama gösteriyorsun ve elliyorsun, dedim. Evet, dedi, öyle yapıyorum.

9.9 Ana salona döndüğümüzde, hiç sesi çıkmayan bekçinin

Claudia'nın talimatıyla sürgülü kapılı depolama ünitelerinden çıkarıp tezgâha koyduğu büyükçe heykele bakarken, Madison cepten aradı. Bu kadar betonun içinden telefon sinyali nasıl geçiyor? diye Claudia'ya sordum. Faraday kafesinin metali anten görevi görüyor, dedi. Madison, Kiminle konuşuyorsun? diye sordu. Bir totem direğine bakıyorum, dedim. Tahrik oldum, dedi Madison. Önümüzdeki beyaz kâğıdın üzerine konmuş figüre baktım. Bu bir savaş tanrısıydı, sarı, siyah ve kırmızı renklerde boyanmıştı, gösterişliydi, erkeklik organı karnının altından çenesine kadar uzanıyordu, yüzü müstehcen ve arzulu bir bakışla çarpılmıştı. Bir uzaylıya otopsi yapmak gibi, değil mi, dedi Claudia; o sırada Madison, totemleri ve vahşileri içeren seks senaryoları anlatıyordu. Onu dinlerken sertleşmeye başladım, pantolonumun kot kumaşı gerildi. Claudia değil ama sessiz bekçi fark etti.

9.10 Arabayla müzeye dönerken üniversitedeki arkadaşlarımızdan bahsettik. Üçte biri STK'larda çalışmak üzere gelişmekte olan ülkelere gitmişti, üçte biri benim gibiydi, geri kalan üçte biriyse akademisyendi. Claudia, kendisinin *maddi kültür* dediği şeyle ilgilenen tek kişiydi. Kentin merkezindeki bir köprüden geçerken, nehrin bir kıyısında yeni yapılan Avrupa Merkez Bankası'nı, diğer kıyısında kentin sıra sıra dizilmiş müzelerini gördüm: Mimarlık, sinema, doğa ve tarih müzeleri – antropoloji müzesi gibi hepsi eski villalardaydı. Daha ileride, bir biçimde savaştan kurtulmuş katedrallerin kuleleri, modern binaların cam ve metal yüzeyleri arasından görünüyordu. Bankanın merkez binasını inşa eden büyük vinçlerden biri biz arabada giderken dönmekteydi; vincin yükünü taşıyan kablolardan sarkan blok vincin kolu üzerinde kayıyor, vinç kolu da yatay vaziyette havada asılı duruyordu. Beton blok hızla kayıyor, vinç kolu hızlı dönüyor, biz de arabayla hızlı gidiyorduk;

blok hareketli kolun üzerinde gidip gelmesine rağmen, bir an için, sanki havada bir noktaya sabitlenmiş gibi geldi. Ama sadece köprünün üzerinde hızla giden arabadayken.

9.11 Londra'ya dönerken uçakta hostes karton bardakla içecek verirken, poşetten çay kaşığını çıkarırken, önümdeki masayı kaldırır ve indirirken *maddi kültür* terimi zihnimin içinde bozuk plak gibi dönüp duruyordu. Bu masayı, çay kaşığını, karton bardağı, kabile eşyaları gibi görmekten kendimi alamıyordum. Ayarlanabilen havalandırma düğmeleri, indirilip kaldırılan perdeler, koltuk başlarına yapışkanlı bantla tutturulmuş örtüler, kusma poşetleri, üzerlerinde insan çizimleri olan düğmeler ve benzeri şeylere de bu gözle bakıyordum. Uzaylılar, bizden kalan izlerin tamamı yeryüzünden silindikten sonra, geriye kalan birkaç parça eşyayı ara sıra ince kâğıtla kaplı tezgâhların üzerine yatırıp incelemek için saklayacaklar, bu nesnelerle dolu ambarlarda, naftalinli çekmecelerde yirmişerli gruplar halinde duran bütün bu ıvır zıvırın ne işe yaradığını düşünüp duracaklardı. Binadan çıkmadan önce Claudia ile iki odaya daha girmiştik, bunlarda da Amerika ve Afrika kıtalarından gelen nesneler duruyordu. Bu odalar da her türlü nesneyle dolup taşmıştı –davullar, bilezikler, peştamallar, *Día de los Muertos*[2] heykelcikleri– ama ikinci odada, yani Afrika salonunda, bir nesne diğerlerinden daha fazla dikkatimi çekmişti. Aslında bir nesne bile denemezdi: Biçimsiz, siyah bir madde topağıydı, ragbi topu büyüklüğündeki kütlesi yumrular ve boğumlardan oluşuyordu. Ona baktığımı gören Claudia, O bir *caoutchouc*, dedi: Ham halindeki kauçuk. Göğe sıvanmış gibi duran şişkin bulut kümelerine bakarken aklıma bu *caoutchouc* ve ardından da Petr'ın kanseri geldi, sonra da yine petrol sızıntısını düşündüm.

[2] Meksika'da kutlanan Ölüler Günü Bayramı. (ç.n.)

10.

10.1 Ertesi haftanın çoğu, Frankfurt'ta yapmış olmam *gereken* sunumu kafamda evirip çevirmekle geçti. Petrol Sızıntısını düşünün beyler. Bir işlev veya sembol olarak Petrol Sızıntısı. Bunu düşündüğümüzde beyler. Hayır: O halde (evet, *o halde*, önceki düşünceyle bağlantılı olarak, doğal olarak – önceki düşünce yoktu ki: Önerme kendi kendini doğruluyor, böylece çürütülmez oluyordu) o halde bir düşünün, Petrol Sızıntısı. Herhangi bir petrol sızıntısı. Hep oluyor... Yüksek teknolojili modern konferans salonu benim zihnimde, on dokuzuncu hatta on sekizinci yüzyıldan kalma bir oditoryuma dönüşmüştü: Yüksek tahta sıralar, kabarık favorileri olan ve yüksek yakalar takmış, yalnızca erkeklerden oluşan bir dinleyici kitlesi ve halihazırda kadim bilgelikle ağırlaşmış olan havada, pipo ve puro dumanlarıyla karışan onaylama mırıltıları – gelgelelim işaretparmağımdaki sensöre kablosuz internetle bağlanmış olan ve saniyeden daha az bir sürede tepki veren projektörüm vardı yine de...

10.2 Petrol sızıntıları hep oluyor, diyecektim. İşte bu nedenle. Sebebi bu beyler. İşte bu nedenle tekil olarak kullanabiliriz: *O* Petrol Sızıntısı – ayrı ayrı parçalardan ve anlardan meyda-

na gelen ama şekilleri, değişkenlikleri (*değişkenlik!* Bu sözcüğü ara ara kullanacaktım) ne olursa olsun, süregelen olaylar çoğulluklarını kaybederek kesintisiz bir süreçte bir araya geliyor. *Klik*. Burada beyler, uzun, siyah kuyruğunu peşinden sürükleyen bir tanker görüyorsunuz. *Klik*. Burada vinille kaplanmış kayalar, burada da –*klik*– PVC ile sıvanmış bir sahil şeridi. Doğa fetiş giysisine, kaytan kostümüne bürünmüş. *Klik*. Burada tulumlu ve eldivenli adamların, suç mahallindeki adli tıp polisleri gibi şerit çekilmiş kıyıda gezindiklerini görüyoruz. *Klik*. Burada bir video dosyası var: Sualtı el kamerasıyla, deniz yatağının yakından çekilmiş görüntüsü. Dalgıcın yarı katılaşmış petrol şeritlerini ve katlarını nasıl kaldırdığına bakın. Yüzündeki ifadeyi görebiliyor musunuz? Hadi ama, elbette görüyorsunuz. Çocukken şeker dükkânının vitrininin önünde kaldırıma çakılıp kalmış halde uzata uzata çekilen, o ele avuca sığmaz büyüklükteki kütleyi çeviren makinenin kollarından kat kat dökülürken şekilden şekle giren şekerlemeden gözlerinizi alamazken (hiç bakmadınız mı?) yüzünüzde beliren büyülenmiş ifadenin aynısı – sorarım size beyler, hangi çocuk *bunun* hepsini yiyebilir ki? Uzayıp katlanıyor, uzayıp pat pat vuruyor. Simya. Başkalaşım. Maddi kültür.

10.3 Boş zamanlarımda bu hayali sunum üzerinde çalışıyordum: Mesela etrafta gezinirken, banyo yaparken ya da seviştikten sonra Madison'ın tavanına veya iki iş arasında ofisimin duvarına boş boş bakarken – yani neredeyse her an. Beyler, petrol su sevmez: Yani sudan kaçar, diyecektim. Bu petrolün eğilimi ya da acayipliğinden kaynaklanmaz: Petrolün esasını belirleyen temel bir özelliğidir, onun misellerini, hidrokarbonlarını ve atomlarını şekillendiren bir özelliktir. Eski bir özdeyişe göre, su ile petrol birbirine karışmaz. Öyleyse bu elementlerin bir araya gelişinde gözlemlediğimiz şey nedir? Bu iki

sıvının hasbelkader bir araya gelişi bize neyi gösteriyor? Bunun ekolojik bir felaket, sanayi toplumunun suçu ya da insan kibrinin sonucu olduğundan dem vurabiliriz. Veya duygusallığa kapılmadan, kimyasal bir olayı gözlemlediğimiz sonucuna varabiliriz. Ama gerçek, tüm bu sahnenin ardında yatıyor. Dramlar: Bunların *altında*. Tüm bu dramların altında, diyecektim, ve onlardan önce, biz sadece (beyler) ayrışmayı gözlemliyoruz. En saf haliyle ayrışma: ayrışmanın temel *ilkesi*. Birler ve sıfırlar, *p* ve *p-olmayan*: petrol ve su. Tüm davranışların, çalışma prensiplerinin ardında –tıpkı yaşamın kendisinin ardında olduğu gibi– bir kaynak-kodu yatıyor. Tüm antropolojinin temel önermesi budur.

10.4 Kurguladığım konuşmanın tam bu noktasında, durup Evian veya başka bir markalı suyumdan bir yudum alıyordum. Katılımcılar devam etmemi beklerken bir sessizlik oluyordu. Ekranı kaplayan maddenin ismini yeniden telaffuz etmeden önce oraya doğru bakıp, "Petrol," diyor, gülümsüyor ve elimi su şişesine götürüp, "Su," diyordum. Bu teatral hareketlerle onları avucumun içine alıyordum. Birinin olduğu yerde diğeri olamaz. Öyleyse, sızıntılardan sonra sıklıkla karşılaştığımız şey –*klik*– petrole bulanmış denizin, bir denizden beklenen –akmak, kıyıya vurmak, dalgalanmak gibi– işlevleri halen yerine getirmekteyken kapkara kesilmesi ve hantallaşmasıdır, aslında karşılaştığımız şey, deniz filan değil. Denizi yerinden eden, onu gasp edip defeden ve onun yerini alan petroldür. Bu bir *darbe*dir, *coup d'état*'tır. Bu mecazın yerleşmesi için tekrar duraksıyordum. Fakat hileyle tahta geçen petrol *ancien régime*'in (burada mecazın dibine vuruyordum) altyapısını, yani onun ritmini ve işleyişini korumuştur, diyordum. Yargı ve yasama organları, taktik gereği –çünkü mineraller bile kendini koruma güdüsü sergiler beyler– yeni yürütme organıyla tamamen

uyumlu şekilde hareket etmeye karar vermiştir: Yerçekimi ve hareket kuralları yine önceki gibi yürürlüktedir; günden güne, dakikadan dakikaya tekrarlanan hareketler herhangi bir günde veya dakikada olduğu gibi yine devam etmektedir, ve öznelerin (kolektif çabayla akıntıları, girdapları ve gelgitleri oluşturan alt tabakalardaki bileşenlerin) çoğu için, *darbe* hiç olmamış gibidir. Farkında olsalar bile umursamazlar, hatta rejimin değişmesini hoş karşılamışlardır. Niye karşılamasınlar ki? Bu bir ilerlemedir. Petrol sudan daha tutarlıdır: Daha yoğun, daha dayanıklıdır – dolayısıyla da onu tamamen kendinin kılmış, denizin ihtişamının altını çizerek onu daha önemli bir şey kılmıştır. Daha şiirsel bir hale sokmuştur. Yok yok, daha lirik: Denizin ihtişamını orijinal halinden daha lirik kılmıştır. Petrole dönüşen bir denizdeki kabarmaları ve dalgaları izlemek onu ağır çekimde izlemeye benzemiyor mu? Her bir ânı hiç kesintiye uğratmadan tutan ve çerçeve içine alan yüksek teknolojili yazılım sayesinde dalga, bütün zarafetiyle gözler önüne seriliyor. Sporda olduğu gibi: Futbol topunun dönüşünü, topun ağlara vurup ağları dalgalandırmasını izlemek gibi. Mükemmeliyet.

10.5 Konuşmanın bu noktasında salonda bir dalgalanma yaşanıyordu; kafa sallayanlar, heyecanlı çığırışlara dönüşen fısıltılar oluyor, ve kürsüde öne doğru eğilerek bir sonraki cümleye geçiyordum. Dolayısıyla beyler, okyanusun bizi bunca zaman büyüleyen koreografisi daha bir keskinlik, daha bir ciddiyet kazanmış oluyor: Etkisi çoğalıyor. *Etkisi çoğalıyor,* dememle birlikte salondaki dalgalanmalar kırılarak köpüren ve çok sesli bir *heyoo!* nağmesine dönüşüyor ve önümdeki sıralar yükselerek kabarıyordu. Dalganın beni yalayıp geçmesine izin veriyor, sonra da kablosuz internet bağlantılı parmağımı kaldırarak devam ediyordum. Aynı şey bütün hayvanlar için de geçerli –*klik*– petrolün kapladığı sahilde katrana bulanmış

kuşları görüyorsunuz, şaşkına dönmüş bir vaziyette kararmış kaya havuzlarında çırpınıyorlar, ya da –*klik*– katranlı kayaların üzerinde metanetle duruyorlar. Artık uçamayacak olmaları, hareketten yoksun kalmaları ve neredeyse törensel bir biçimde küçük düşürülmeleriyle (tersine dönüş bu geleneği daha zalim kılmıyor mu? Önce tüyler sonra zift!) bir anda şehit düşüyor – ve trajik kahramanları çevreleyen o asalete ve onlara duyulan merhamete mazhar oluyorlar. Yaşayan Pompeiililer! Petrol Gorgon'un kurbanları! Aslında onlar da evrilmiş – evet beyler, *evrilmiş*, kendilerinin anıt versiyonuna dönüştürülerek yüceltilmiş oluyorlar: Heykellerin, tarihteki kişilerin daha büyük ve daha iyi bir versiyonu olması gibi daha yüce bir seviyeye erişmiş oluyorlar. Tünedikleri kayalar bile, onları kendi kütlelerinden yarım santimetre kadar daha fazla genişleten petrol tarafından titizlikle yeniden yontularak statü ve önem kazanıyor. Herhangi bir heykeltıraşa sorun: En sıradan nesneyi yontmak bile onu kutsamak, özünü belirgin kılmaktır. Petrol de bu kayalara aynısını yapmış olmuyor mu? Elbette öyle, sadelikten doğan gösterişin verdiği şevkle onları daha da kayalaştırmış oluyor.

10.6 Konuşmamın bu noktasında, salonun arka sıralarından biri kızgın bir sesle, *Utanın efendim! Utanın!* diye bağırıyordu. Ortam gerginleşiyordu: Bir muhalif! Gözlüklerimin üstünden bakıyor, eleştiriyi yapan kişinin yanında duran tekerlekli valizi görüyor ve onu hemen tanıyordum: Bu benim Torino'daki komşumdu –takım elbisesi üstündeydi, kravatını çıkarmıştı– düzgün bir Avrupa aksanıyla benim doğanın kirlenmesini estetize etmemi eleştiriyordu. Ben mi? diyordum. Etkiyi artırmak için abartılı tavırlarla çevreme ve arkama bakınıyordum: *Ben mi* "estetize" ediyorum? Kollarımı iki yana açarak sıkışık bir düzende oturan taraftarlarıma dönüp, Beyler, diyordum, *trajedi*

kelimesini ilk kullanan *o* değil miydi? Hep bir ağızdan yükselen "evet" sesleri adamın itirazlarını boğuyordu: Transit yolcu salonundaki konuşmalar herkesin bildiği bir şeydi; herkes benim haklı olduğumu biliyordu. İlk estetik taşı kim attı? diye devam ediyordum. Doğrusu bu insanlar (bu adam büyük bir topluluğu temsil ediyordu: Konferans merkezinin çevresinde, sokaklarda, kentin çeşitli evlerinde ve başka şehirlerde bu insanlardan çok vardı; ekolojik ürünleri tercih ediyor, hayvanat bahçesindeki hayvanlara sponsor oluyor ve bunun gibi şeyler yapıyorlardı) – bu insanların zihin yapısı tamamen bir estetik ürünüdür. Ama kötü bir estetik: yanlış ve cahilce. Petrol sızıntısını sevmiyorlar, çünkü kıyı şeridinin "yanlış" görünmesine neden oluyor; ilahiyatçılardan romantik şairlere, oradan kâşiflere, turistlere, televizyon izleyicilerine elden ele geçen olağanüstü, el değmemiş ve saf tabiat imgesini bozuyor çünkü. Demedi demeyin, *kitsch*'tir bu (bu noktada yumruğumu üç kez ardı ardına kürsüye vuruyordum): *Kitsch, kitsch, kitsch!* Ve yanlış: Petrol doğa *değildir* de nedir? Kayalardan süzülmüş organik alaşımlar – gezegenin kabuğu tarafından kırılmış ve yoğunlaştırılmış hayvan, bitki ve mineral: Bundan daha doğal ne olabilir ki? Petrol kıyı şeridine yayıldığında, Dünya kaynaklarını ve aslında kendisini açığa çıkarmış oluyor, doğanın gizli tabiatı fışkırıp gözler önüne seriliyor. Doğanın fışkırmasına sebep olan kişi –geminin sarhoş kaptanı, istemeden hata yapan mühendis ya da ihmalkâr güvenlik görevlisi, veya tüm bunların ardındaki petrol taciri, hatta onun da arkasındaki, petrolün kendisi gibi yüzü olmayan, bileşik, kolektif topluluktur– asıl onun gerçek bir çevreci olduğu söylenebilir: Doğaya dürüstçe aracılık eden, onun sadık hizmetkârlığını yapan kişi odur. Bu noktadaki alkış ve tezahüratlar kulakları sağır edecek cinstendi; dava kazanılmıştı; hasmım üzerine yağmur gibi inen şaplakların arasında ağlayıp sızlayarak binadan çıkarılıyordu.

10.7 Salondakiler artık kendilerinden geçmiş bir haldeydi. Salondaki çatlak sesin de bertaraf edilmesiyle, petrol sızıntısına sevgi duyan ve aralarında gerçek bir kardeşlik bağı kurulan yeni bir topluluk oluşmuştu. Bu an için hazırladığım ikinci video dosyasında deniz tabanındaki pıhtılaşmış petrolün içine serilmiş ölü balık görüntüleri vardı. Bu sahnenin yavaşlığı (Daniel dosyayı maksimum etkiyi yaratacak şekilde düzenlemişti) çok yatıştırıcıydı. Herkes görüntüleri kendinden geçmiş bir şekilde, sessizce izledikten sonra, Şu balıkların gözlerine bakın, diyordum. Donuk ve siyah. Gözler ruhun aynası değil midir? Bu balıkları kesip içini açarsanız – *ichthyomancy* haklı bence. Eskiler bu yöntemle kehanette bulunurdu. Kurt postu giymiş adamlar. Bu balıkları kesip içini açarsanız, karaciğer, böbrek, beyin ve kalplerinde petrol bulursunuz. Onlara en yakın olan – onlardan artakalan şey budur. Sualtı akıntısının onları usulca bir o yana bir bu yana döndürmesine bir bakın. Bedenleri siyah kütleye nasıl da batıp çıkıyor: Önce karın, solungaç ya da kuyrukları çıkarak tuhaf, egzotik ve hiç balığa benzemeyen şekiller oluşturuyor. Evrim döngüsünün ilk evrelerine dönüyor gibi görünmüyorlar mı – sadece kendilerinin değil, bütün evrenin? Mutasyonda çeşit çeşit şeklin henüz tam sahiplenilmediği *ara* bir evreye? Zarlar henüz yere düşmemiş, rulet topu henüz dönmekte: Her şey mümkün! Tanrı'nın ilk hareketinin sular arasında ilerlerken bir şeyleri birleştirip bir şeyleri ayırmak olduğu söylenir. Öyleyse bu, ilk hareketin yeniden sergilenmesidir – fakat bu kez Tanrı tarafından değil, madde tarafından yönetiliyor. İşte bu yüzden çok daha kutsal beyler, çünkü çok daha gerçek. Doğa şuursuzdur. Ve doğa kirlidir.

10.8 Dinleyicilerin değil ama benim görebileceğim bir yerde duran organizatörün saatine bakarak ve *walkie-talkie*'siyle oynayarak yan tarafta huzursuzlukla kıpırdandığını ve sonraki

konuşmacının da onun yanında eğreti bir şekilde durduğunu fark edince, On beş dakikam doldu mu? diye soruyordum. Bununla kıyaslandığında çeyrek saat ya da çeyrek yüzyıl nedir ki? Petrolün akışı, zamanın akışının ta kendisi değil midir? Birbirine benzeyen ve tekrarlanan titreşimlerle, nihai kıyıya doğru usulca ama kaçınılmaz bir şekilde sürünerek yaklaşır. Zamanı *içine alır*, gelecek, şimdi ve geçmişi içerir. Bu Paleozoik[1] sızıntıda (bu sözden sonra, paralel evrenden sızan belli belirsiz, kısacık bir davetsiz sokuluştan rahatsız olmuş gibi duraksıyor, sonra da elimi sallayarak bu düşünceyi savuşturuyordum) kim bilir kaç tarihöncesi devir saklı? Tarihöncesi Edikara faunasına[2] ait kim bilir hangi organizmalar, Sölenterler,[3] onların fosilleşmiş dışkıları ve biyolojik yaşamlarına ait kalıntılar saklı? Petrolün ufacık bir damlasına bile kulak vermek demek, zamanın Ordovisyen[4] ve Kambriyen öncesi[5] sınırların dışına taşmasına izin vermek ve ölçülebilir tüm sınırları aşmak demektir. Petrol sızıntılarında, Dünya tüm arşivlerini açar. Petrolün katılaştığında vinil haline gelmesi tesadüf değildir; sahillerde koruyucu giysilerle dolaşan şu adamların yapması gereken

[1] "I. Zaman" olarak da bilinir. Günümüzden yaklaşık olarak 545 milyon yıl önce başlayıp 251 milyon yıl öncesine kadar uzanan jeokronolojik bir zaman dilimidir. (ç.n.)

[2] Proterozoik dönemin sonlarına doğru, günümüzden yaklaşık 580 milyon yıl önce (± 10 milyon yıl), yaşayan ve soyu tükenen çok hücreli organizmaların tümüne denir. (ç.n.)

[3] Büyük çoğunluğu denizlerde, birkaç türü tatlı sularda yaşayan, doku içeren bir hayvanlar âlemi şubesidir. (ç.n.)

[4] Paleozoik zamanın ikinci alt bölümü olan Ordovisyen, kayaç sistemlerinin oluştuğu jeolojik zaman dilimidir. Günümüzden 495 milyon yıl önce başlayıp 471 milyon yıl önce sona erdiği kabul edilir. (ç.n.)

[5] Anklot devir olarak da bilinen, karanlık dönemin son zamanlarından oluşur. (ç.n.)

şey, üzerlerindeki petrolü silmek değil, bir iğneyle delik açıp her şeyi en başa sararak işletim sistemini yeniden yüklemek olmalı: Katsayısal bir artışla kıyıdan düzlüğe, oradan dağlara, yerden göğe ve tekrar denize taşınmalı; orada nesli tükenmiş deniz böceklerinin sesi yeniden yankılanacaktır. Teşekkürler. Teşekkürler. Kürsüden bir adım geri çekilip sahneden ayrılırken öyle bir alkış kopuyordu ki yeniden selam vermek için tekrar tekrar geri dönmek zorunda kalıyordum. Dinleyiciler, adres defterleri ve uzattıkları kartvizitleriyle bana doğru hamle yapıyor; sayıları, onları zapt etmeye çalışan güvenlik personelini kat kat aşıyordu. Teşekkür ederim, diyordum. Teşekkürler. Tekrar teşekkür ederim. Saunada görüşürüz. Ve hafta böylece geçip gitti.

II.

II.I Paraşütlü cinayet davasında çarpıcı gelişme: (Ertesi haftanın haber sayfalarında) Polisin, kurbanın tabutunu taşıyanlardan birini tutukladığını yazıyordu. Kurbanın en yakın arkadaşı olan zanlı da o atlayışta bulunmuş. Yedikleri içtikleri ayrı gitmezmiş, zanlı düğününde de onun sağdıcıymış. Bu noktada başka ayrıntı verilemiyordu: Muhtemelen henüz dava sonuca bağlanmadığı için. Fakat en sonda bir cümle vardı, her ne kadar tarafsız bir bilgi gibi görünse de zan altında bırakıyordu. Ölen paraşütçünün, kendisi de paraşütçü olan karısının "polise soruşturmasında yardımcı olduğu" yazıyordu. İma edilen şey, elbette kadının tabutu taşıyan sağdıçla bir dolap çevirdiği, yani adamın onun sevgilisi olduğuydu. Mihraptan gökyüzüne taşınan bir aşk üçgeni! Bunun çeşitli vektörlerini duvarımda işaretledim: *ÖP* (Ölü Paraşütçü) ile *S* (Sağdıç) ve *K* (Karısı) arasına çizgiler çektim; ve bunların her birini *KT1* (Kayış Takımı 1), *KT2*, *KT3*; *D* (Depo) ve *U* (Uçak) ile; *YO1* (Yatak Odası 1, evlilik) ve *YO2* (zina) ile birleştirdim. Bu bir üçgenden fazlasıydı: Bir ağdı, birbiriyle rekabet halindeki bölümlerden, kesişmelerden, kör noktalardan oluşan bir düğümdü; katlı halde duran bir paraşüt açıldığında ortaya çıkan ipler gibiydi; paraşütten sarkan iplere benzeyen çizgiler, sonunda çizdiğim şema-

nın tek bir noktasında kavuşuyordu – bu nokta, doğal olarak aşkı değil ölümü temsil ediyordu.

II.2 Stockholm'e yaptığım bir seyahat, Madison ve onun kafasının nasıl çalıştığı hakkındaki görüşüme odaklanmamı sağladı. Ne zaman yurtdışında olsam, özlem ve arzuyla beni arıyor ve hemen dönmemi buyuruyordu fakat onunla beraber olduğum zamanlarda arzu ve özlem kayboluyordu. Sevişiyorduk elbette, ama o zaman bile orada değil de başka bir yerdeymiş gibiydi. Ne zaman sevişsek yüzüne bakıyordum. Sevişme boyunca gözleri kapalı oluyor, sadece orgazma yaklaşırken gözlerini açıyordu. Ama bu bana ya da başka herhangi bir şeye baktığı anlamına gelmiyordu: Gözkapakları yukarı kalkarken gözleri de onlarla birlikte yukarı kayıyor ve gözkapakları açıldıktan sonra bile yukarı kaymaya devam ediyordu; ta ki gözlerinin merkezi, yani gözlerin ardındaki şeye, sahibinin özüne veya her neyse ona açıldığı düşünülen o küçük zekâ ve renk daireleri, tamamen kapanıncaya dek – geriye iki küçük jelatinimsi kısım kalıyor, gözbebeklerinin üzeri örtülerek hilal biçimini alıyordu. Böyle olduğunda (ki her seferinde oluyordu), kendimi Torino Havalimanı'na dönmüş gibi hissediyordum: Madison'ın yüzünün dizüstü bilgisayarın ekranında göründükten sonra tam bir ifadenin ortasında donup kaldığı âna. Aynı ifadeydi. Öyle bir hale geldi ki, sanki onun *içine* girmiyordum da onun *içinden* geçip öteki âna gidiyordum: O uzun ve yayılmış âna ve hiç bitmeyen arabelleğe alınma işlemine. Kefeni düşünüyordum yine, İsa-olmayan bedenin yukarı kaymış gözlerini; ve Madison'ın bana 2001'de kendisinin de Torino Havalimanı'nda bulunduğunu söylediğini ve oraya neden gittiğini sorduğumda cevap vermediğini hatırlıyordum. Bu tekrarlanan çağrışımlar yumağının sonucu, Torino'nun, Torino-Caselle'in zaman içinde bir çeşit kutsallığa bürünmesiydi: Bu havalimanı, bu yavaş işleyen

merkez, rötarların bu dikenli tacı, benim için ilahi bir mekâna dönüşmüştü. Ona yaklaşırken ve yeniden girerken, zaman zaman oradan geçerken, ben de felç benzeri kasılmaların içinde kayboluyordum.

11.3 O hafta bitişiğimdeki ofisinde Daniel zombi taklidi yapanları izliyordu. Geçit törenlerinden birinde duvarından boylu boyunca geçiyorlardı; sokaklardan sallana sallana ağır ağır ilerliyor, kafaları iki yana sallanıyor, gözleri, Madison'ınkiler ve video dosyasındaki balıklar gibi boş bakıyordu. Gençler, yaşlılar, hatta çocuklar bile vardı. Kimilerinin üzerinde iş kıyafetleri, askeri üniformalar, kimilerindeyse itfaiyeci tulumları, sabahlıklar, koşu kıyafetleri, pijamalar vardı. Hemşireler, gelin damat, trafik polisleri, *fast-food* restoranı çalışanları, kaykaycılar, zombi bebekleriyle anneler, hastanede yatan hastalar, palyaçolar vardı. Bazılarının elinde beyin, kalp, kol, bacak gibi sahte organlar vardı ve ara sıra bunları kemiriyorlardı. Kendileri de sahte kana bulanmış sarı ceketli görevliler, geçit törenini yolun trafik olmayan kısmında tutuyordu. Aralarında polisler de vardı. Zombi taklitçileri ofislerin, kafelerin önünden, yolların kesişim noktalarından, petrol istasyonlarından, köprülerden ve meydanlardan sallana sallana yürüyerek geçiyorlardı. Bu hangi şehir? diye Daniel'a sordum. Ne fark eder? dedi. Artık her yerde zombi alayları yapılıyor.

11.4 Polis, tabutu taşıyan sağdıcı kırk sekiz saat gözaltında tutup sorguladıktan sonra serbest bırakmış. Denetimsiz serbest bırakmış olmaları, onu arkadaşının ölümünden sorumlu tutmadıklarını gösteriyor. Bu sefer aynı kulübün başka bir üyesini gözaltına almışlar. Kurbanın ve karısının yine yakından tanıdığı, arkadaşları olan bu kişi o günkü atlayışta yokmuş ama ekipmanların bulunduğu depoya girip çıkan biriymiş. Onu da

iki gün tutup sorgulamışlar – ve yine denetimsiz olarak salıvermişler. Sonraki iki günde dört kişiyi daha tutuklamışlar, her biri koşulsuz şartsız tahliye edilmiş. Kulüp sekreterini, kıdemli bir eğitmeni, temizlikçiyi ve bir kantin çalışanını tutuklamışlar. Sonunda tutuklamalar sona ermiş: Belli ki kelepçe takacakları insan kalmamıştı artık. Onun yerine intihar seçeneğini araştırmaya başladılar: Kurbanın kendi paraşütünü sabote etmiş olma olasılığı üzerinde duruyorlardı. Bu da onları bir yere götürmedi: Adam mutluymuş, öyle melankolik bir hali de yokmuş. Bundan sonra her şey sessizliğe büründü, haber sayfaları ve gazeteler bu hikâyeye yer vermiyordu artık. Bunun hayatımda yarattığı boşluğu doldurmak için, Kanada, Polonya ve Yeni Zelanda'daki gizemli paraşütle atlama vakalarıyla ilgilenmeye başladım. Medya bu vakaların eşzamanlı olarak üç ayrı kıtada birden meydana geldiğini fark etmiyordu ya da en azından buna kafa yordukları yoktu. Bir tek benim, bir dizi permütasyonun anahatlarını ayırt etmem ve bu konunun morfolojisini çıkarmış olmam beni heyecanlandırdı. "Eşzamanlı" diyorum ama aslında yurtdışındaki vakalar İngiltere'dekiyle tam olarak aynı zamanda değildi: Onun ardından ve birbirlerinin ardı sıra meydana gelmişlerdi. Yine de her birinde benzer bir olay silsilesi vardı: Tutuklamalar ve spekülasyonların ardından hiçbir yere varılamayınca ortalık sakinleşmişti.

II.5 Büyük Rapor. *Hüzünlü Dönenceler*'de Lévi-Strauss, Nambikwara kabilesiyle geçirdiği ve hiçbir kaçış ihtimali olmayan uzun aylardan sonra (yağmur sezonu, nehirler taşmış, nehir taşıtları çalışmıyor, yanında getirdiği yiyecek, şarap, şişelenmiş su, sigara gibi hediyeler tükenmiş veya değiştokuş yapılmış, kaldığı kulübenin, günlerinin metronomik ritmine uyarak akan tavanı nedeniyle giysileri ıslak ve çürümüş bir halde iken) kafayı yediğini ve sonraları antropologların yakalanabile-

ceği bir "zihinsel hastalık" olarak tanımladığı şeyin pençesine düşmek üzere olduğunu anlatır; bu sırada bir destan yazmaya başlar. Kahramanım altı gün boyunca araştırma notlarını aldığı kâğıtların arkasına geceli gündüzlü yazar. Destanın konusu Romalı bir imparator ve onun suikastçısı ile ilgilidir; zafer, iktidar, tabiat ve ölümlülük temalarını işler. Onun bitmek bilmeyen akşamlarda romatizma ağrıları çekerek üşümüş bir halde bu destanı yazmasını hayal ediyorum. Hayır, bunu silelim: Aslında hayal ettiğim şey onun üzerine yazdığı *kâğıtlar:* Kâğıtların bir yüzünde Nambikwara sözcükleri ve ifadeleri, dövmelerin kopyaları, köydeki kulübelerin yerleşim düzeninin şeması ve bunları kabilenin mitleri ve akrabalık ilişkileriyle bağdaştırma çabalarını gösteren grafik ve tablolar – öteki yüzünde ise, destan. Bir yüzde bilimsel, kanıtlara dayalı araştırma; öteki yüzde destan. Eğer bir gün Raporum bitecek olursa, kâğıdın hangi yüzüne yazılmış olur acaba? Daha doğrusu: Şu anda okumakta olduğunuz Rapor-olmayan bu yazı, yani gerçek ve yazılmamış olan nüshanın ters ekseni, kâğıdın hangi yüzünde? Belki de iki yüzünde de değil ama ortasında: Bu nemli ve lapamsı kütlenin oluşturduğu donuk gövdenin dış sınırlarında, birbirlerine iki serap gibi görünüyorlar.

11.6 Bir akşam yatakta yatarken Madison'a, O havalimanında ne aradığını bana hâlâ anlatmış değilsin, dedim. Sana anlatmadığım çok şey var, dedi Madison. İnsanlar başkalarına kendileri hakkındaki her şeyi anlatsalardı çok sıkıcı bir dünyada yaşıyor olurduk. Bir kişi hakkındaki her şeyi *bilmek* insan etkileşiminin tek ve nihai sonucu olsaydı, elimizde bellek çubuklarıyla dolaşır ve karşılaştığımızda birbirimize takardık. Vücudumuzun yan tarafında, fazladan bir ağız, kulak ya da cinsel organ gibi küçük yarıklar olurdu, bellek çubuklarını oraya takar ve dosyaları yüklerdik; konuşmaya, sevişmeye filan da gerek kalmaz-

dı. Bu hoşunuza gider miydi Antropolog Bey? Hayır, dedim, seninle ilgili her şeyi bilmek istediğimden değil. Bu doğruydu: Ona kendisiyle ilgili pek bir şey sormamıştım ki –ailesini, geçmişini filan– Budapeşte'de ilk tanıştığımızda da sormamıştım, ondan sonra da. İlişkimiz başından beri minimum bilgi değiş-tokuşuna dayalıydı. Seninle ilgili her şeyi bilmek istemiyorum, diye tekrarladım. Sadece Torino'da ne aradığını soruyorum. Torino'da bulunmadım, dedi yine. Torino-Caselle'de yani, dedim. Neden soruyorsun? dedi. Merak ediyorum, dedim. Beni kışkırtmak için, Mesleki açıdan mı? dedi. Evet, dedim, mesleki açıdan. O zaman bana ücret ödemen gerek, dedi.

II.7 Ertesi hafta temizlediğim masanın üzerinde nesneler türemeye başladı. Önce kahve bardakları, sonra içinde fatura ya da paket sipariş mönüleri bulunan zarflar, bunlar deri sümenin üzerine yerleştikten sonra, içinde yemek artıkları bulunan tabaklar, mendiller ve cebimden boşalttığım nesneler pürneşe gelip onlar da yerleşti, çünkü artık onları oradan çıkarmaya niyetim yoktu. Tembellikten değil, çok daha kötü bir sebepten. Şu Büyük Rapor'un dış hatlarını çıkaramayacağımdan, onu yazamayacağımdan şüphelenmeye başlamıştım – aslında ikna olmuştum: Kısacası hangi biçimde ve hangi ortamı kullanarak olursa olsun, bu rapor yazılamazdı. Sadece benim (bir zamanlar takdir edilmiş olsa da) sınırlı yetkinliğim yüzünden değil, esas olarak ve özünde bu rapor *yazılamazdı*. Sadece, ikinci bir Leibniz olamayacağı gibi bir Lévi-Strauss 2.0 da olamayacağından değil. Bunun da ötesinde; bu Rapor'un bir şekilde içeriğine dahil edeceği –toplumsal, antropolojik, tarihsel, mikro ve makro vs.– unsurları bırakın saptamayı, dinamiklerinin, süreçlerinin ve örüntülerinin *haritasını çıkarmayı*, onları yakalayacak ve idare edecek bir mekanizmayı ne zaman, en soyut haliyle bile, hayal edecek olsam çileden çıkıyordum; her yerden, her

köşeden, her aralıktan her an karşıma çıkıyor ve çoğaldıkça çoğalıyorlardı. Bu yüzden her seferinde aynı sonuca varıyordum: Mümkün değildi. Peyman da bunu biliyor olmalıydı, bilmeyecek kadar aptal değildi. Öyleyse neden bana bu işi vermişti? Zihnimde paranoyakça düşünceler baş gösteriyordu. O zaman Peyman'ı, diğer nüfuzlu adamlar ve önemli şahsiyetlerle birlikte bana gülerken, onun *ciddi* olabileceğine bir an için inanabilmiş olmama gülerken hayal ediyordum... Bu rayından çıkmış düşünceleri zihnimin gerilerine itsem dahi, yine de elimde bu şeyin yazılamazlığının değiştirilemez gerçeği kalıyordu. Bu beni öfke, ahmaklık ve hüzün hisleriyle dolduruyordu – gerçek bir kaybın yası değil, daha beteri, olası veya hayali bir kaybın yasıydı: Yaşadığımız çağın *ismini koyacak, onu özetleyecek* şu güzel, muhteşem Rapor; şu kitap, *o* Kitap, kahrolası Kitap; kitap formatını çoktan geride bırakmış olan kitap, kitap-ötesi-kitap; ve bunların da ötesinde, önce umutlandırıp sonra elden kaçan dönüştürülmüş şimdi-lik olasılığı, onunla canlı yayın bağlantısı – yani Şimdiki Zaman Antropolojisi™'sinin olasılığı. Bu olasılıkların hepsi uçup gitmişti. Onun yerini şu soru almıştı: Peki *ben* niye hâlâ oradaydım?

11.8 Noel geldi geçti. Partiler, şehir dışına kaçış, neşeli olmaktan çok rahatlamış bir halde Londra'ya dönüş, yine partiler. 1 Ocak'ta kendimi yine masa ve sümenimin başında, pencereden ağaran gökyüzüne bakarken buldum. İçki içtiğim akşamların sabahında hep erken uyanırım. Gökyüzü berraktı, yeni yılı karşılamak için güzel bir şafaktı. Projenin birinci evresi bu sene başlayacaktı. Göle baktım, (kızı kurtardığımdan beri) burası ufak bir diriliş mekânı olmuştu ve yine Vanuatuluları düşündüm. Yılbaşında erkekler çayırda ata biniyor ve gökyüzüne ok atıyorlardı: Olabildiğince dik bir şekilde dosdoğru yukarı. Oklar, doğal olarak, aşağı yukarı havaya fırladıkları hızla tekrar

aşağı düşüyordu. Düşen ok içlerinden birine isabet edip onu öldürünceye dek atlarını sürmeye devam ediyorlardı. Ve tören sona eriyordu: Geleneğe göre her yıl birinin ölmesi gerekiyordu. Akşamdan kalma, bitkin ve genel olarak dünyadan bıkmış bir vaziyette, kendimi –çocukken kardeşimin yatağından atladığım zaman olduğu gibi– hayallere dalmış buldum: Keşke şu Vanuatulu askerlerden biri olsaydım, çayırlarda at sürseydim, yeni yılın rüzgârı yanaklarımı ısırsaydı, ölüm çevremde ıslık çalsaydı ve beni yaşama çağırsaydı...

II.9 Hâlâ masamda ve sümenimin başında oturmaya devam ederken gökyüzüne baktım ve bunları düşündüm. Aynı zamanda paraşütçümü de düşündüm yine – bunun sonucunda, Vanuatuluların yeni yıl ok atma töreni ile ölümcül paraşüt atlayışı birleşip tek bir senaryoda buluştu. Ve aniden, gökyüzünden düşer gibi, dünyaya düşen bir ok hızıyla bir aydınlanma yaşadım. O anda, paraşütçü vakasındaki gerçeği bütün açıklığıyla gördüm: Bu bir Rus Ruleti anlaşmasıydı! Kulübün üyeleri veya en azından kulüp içindeki bir hizip kendi aralarında yasadışı bir anlaşma yapmıştı. Sadece uçaktan atlamanın yaşattığı adrenalin patlaması onlara yetmemiş, bahsi tahayyül edilebilecek en yüksek oranda artırarak, tek bir paraşütü sabote edip diğerlerinin arasına koymak üzere aralarında gizlice anlaşmışlardı. Paraşüt sayısı her zaman daha fazla olduğundan, bozuk paraşüt hiç kullanılmadan bir yıl, belki iki yıl, hatta sonsuza dek durabilirdi. Elbette her an da kullanılabilirdi: Bu atlayışta, şimdi... Bunu hiçbir zaman bilemeyeceklerdi: Zaten o yüzden yapmışlardı, tıpkı Rus Ruleti oynayanlar gibi. Bundan emindim. Daha önce veya bugüne dek hiçbir şeyden bu kadar emin olmamıştım. Üçgenler, çizgiler ve vektörlerin hepsi şimdi bir şey ifade etmeye başlamıştı: O anda bana sanki şahsi bir bulmacayı değil de çağımızın temel bilmecesini çöz-

müşüm gibi geldi. Üstelik tek bir bilmece de değil: Kanada vakası, Polonya ve Yeni Zelanda vakaları – bunların da Rus Ruleti anlaşmaları olduğundan emindim. Bu bir çeşit tarikattı ve benim gizli antropologlarım gibi yerkürenin tamamına yayılmıştı! Muazzam bir aydınlanmaydı – üstünü örttüğü ayin kadar mahremdi. Odanın ortasında, *Vay anasını! Vay anasını!* diye öfkeyle değil ama huşu içinde haykırırken bir anda beynime kan hücum etmişti: İkiz Kuleler'in televizyonda canlı olarak yıkılışını izlerken verdiğim tepkinin aynısıydı. Kendimi kaybetmiş gibiydim, yerimde duramıyordum. Bu inanılmaz bilgiyi ne yapmalı? Polise mi gitmeli? Bundan daha büyük bir şeydi, bir suçu çözmekten daha büyüktü, hatta (artık hiçbir geçerliliği kalmamış) Büyük Rapor'dan bile daha büyüktü. Gerçek bir *keşif* yapmıştım, Schrödinger'in ya da Einstein'ınki kadar çığır açıcı bir buluştu bu. Bundan oldukça emindim. Bir kez daha, *Vay anasını!* diye bağırıp oturdum, bu vahiy beni çarpmıştı. Bu yıl muhteşem geçecekti.

12.

12.1 Petr ocak ortasında hastaneye kaldırıldı. Kanser bütün vücuduna yayılmıştı. Özellikle de ciğerlerinin durumu fenaydı. Ciğerleri sıvıyla dolmaya başlamıştı, bu da rahat nefes alamadığı anlamına geliyordu. Bu yüzden doktorlar, sıvıyı çekmek için göğüs kafesine delikler açmıştı. Onu bariz biçimde ölmekte olan hastalarla dolu bir koğuşta ziyaret ettiğimde, göğsünden sarkan tüplerle yatağında sırtı dayalı vaziyette oturuyordu; iki taraftan sarkan tüpler araba aküsü şekli ve ebatlarında birer yarı saydam plastik hazneye bağlıydı. Kollarından uzanan başka tüpler de vardı: İnsülin ve morfin serumları gibi şeyler. Sezar'ın karısı Calpurnia'nın Sezar'ı gördüğü şu meşhur rüyadaki gibiydi: Üzerindeki deliklerden parlak kırmızı renkte fışkıran kanla bütün Roma'yı sulayan bir heykel; tek farkı Petr'ın göğsünden akan kan pembeydi – çilek gazozu gibi parlak ve sentetik görünüyordu. Bir süre sohbet ettik, biz konuşurken omzu, boynu, göğsü veya vücudunun herhangi bir yeri yatak örtülerinin altından çıktığında, derisinden fırlayan koyu renkli yumruları görüyordum. Ayak bileğinin hemen üstünde bir tane vardı: Koyudan da öte – simsiyahtı. Hastanenin pencereleri de kirden simsiyah olmuştu; odası yirmi birinci kattaydı, belli ki pencereleri sıklıkla temizleme zahmetine katlanmıyor,

belki de hiç temizlemiyorlardı. Bu beni üzdü, Petr'ın hastalığından daha fazla. İçimden hemşireye, hademeye veya önüme kim çıkarsa ona avaz avaz bağırmak geldi: Bu insanları kurtaramıyorsunuz, bari pencereleri temizleyin.

12.2 Ertesi hafta büyük bir hayal kırıklığını beraberinde getirdi: Paraşütçü teorimin işlemediğini keşfettim. Düzmeceydi, tam bir saçmalıktı. Paketleme ve depolama prosedürleri, alınan güvenlik önlemleri filan bu teoriyi imkânsız kılıyordu. Sözgelimi: Tüm paraşütçüler sadece kendi paraşütlerini kullanıyordu ve paraşütlerinden kendileri sorumluydu. Paraşüt, anahtarı sadece kendilerinde bulunan bir dolapta duruyor; paraşüt dolaptan çıkınca da hiç yanından ayrılmıyor, gözlerini ondan ayırmıyorlardı. Bunu bir ay önce yazışmaya başladığım bir paraşüt kulübü güvenlik görevlisinden öğrenmiştim. Yazdığı e-postayı okurken tam da dandik "keşfimi" yaptığım yerde duruyordum. Okurken yaşadığım şok ve hayal kırıklığı, o e-postada evime ve eşyalarıma el konduğunu ya da doğumhanede yaşanan bir karışıklıktan ötürü aslında olduğumu zannettiğim kişi olmadığımı okumaktan daha beterdi. Bu şoku en derinlerimde yaşıyordum, midem bulanıyor, kendimi boş bir çuval gibi hissediyordum. E-postayı okuduktan sonra, pencereden bakarak uzunca bir süre orada oturdum. Gökyüzü artık gri ve bulanıktı. Soğuktu. Daha ocak ayındaydık ama yıl yıpranmış ve eskimişti. Derin bir depresyonun yaklaştığını hissediyordum.

12.3 Malinowski, Her Şeyi Yazın, der. Ama artık her şey yazılmış zaten. Yaşamlarımızın belgelenmemiş hiçbir ânı yok gibi. Hangi sokaktan geçerseniz geçin en az üç kamera sizi çekiyor – eğer çekmiyorsa, cebinizde taşıdığınız telefon bulunduğunuz konumu her an tespit edip kaydediyor. Girdiğiniz her internet

sitesi, tüm tıklamalarınız, tuşlamalarınız arşivleniyor: *Sil, çöpü boşalt*'ı bile tıklasanız yine de o şey çoktan bir dosyaya, devre sisteminde bir yere kaydedilmiş oluyor. Hiçbir şey kaybolmuyor. Akrabalık yapılarına gelince, içine doğduğumuz, sarılıp, büyütüp, yarattığımız bu değiştokuş ağında – benim gibi birinin görevi, varoluş sebebi olan, bu ağların haritalanması işi çeşitli yazılımlar tarafından yapılıyor zaten: Satın aldığımız şeylerle tanıdığımız kişileri; onların satın aldığı ve beğendiği şeylerle, tanımadığımız fakat ortak bir satın alma ve beğenme örüntüsüne dahil olduğumuz kişiler tarafından satın alınan ve beğenilen nesnelerle eşleştirip tasnif eden yazılımlar bu görevi yerine getiriyor. Bunları düşünürken önümde yeni bir hayal belirdi, bu daha da grotesk bir aydınlanmaydı: Gerçekten korkutucu olan düşünce Büyük Rapor'un yazılamaz oluşu değil –bunun tam tersiydi– o zaten *çoktan yazılmıştı*. Onu yazan, bir kişi değildi, hatta hain bir komplo filan da değildi; kendi kendine oluşmuş, kendi kendine hareket eden ve kendisini daimi kılan, tamamen tarafsız ve kayıtsız ikili sayı sistemiydi: Bir tür oto-alfalama ve oto-omegalama sisteminin yarattığı bir yazıdan ibaretti. Bizler ise onun yazarı, operatörü, hatta kölesi bile (çünkü köleler bir gün bir Musa veya bir Spartaküs'ün çıkıp da onları özgür kılacağına dair ufak da olsa bir umut besleyen eyleyicilerdir) olmak şöyle dursun, zincirlerindeki eylem ve komutlardan başka bir şey değildik. Bu Büyük Rapor, bir kez ortaya çıkmasıyla birlikte, o noktadan itibaren ebedi ve ezeli olarak var olacaktı; başka da bir şeyin pek bir önemi yoktu. Ama onu kim okuyabilirdi ki? Hangi açıdan, hangi bakış açısı veya platformdan, hangi araştırmaya yol açan hangi çıkış noktasından (bütün araştırmalar ve çıkış noktaları oraya yazılmıştı zaten) onu gözden geçirmek, incelemek ve yorumlamak mümkün müydü? Elbette hayır: hiçbiri ve hiç kimse. Sadece başka bir yazılım bunları yapabilirdi.

12.4 Bu düşünceler başka bir sonuç daha doğurdu: Bu sıralarda sadece Büyük Rapor'a olan tavrım değil, Koob-Sassen Projesi'ne olan tavrım da büyük bir değişime uğradı. Proje'yi de alçak bir düşman olarak görmeye başlamıştım. Uğursuz. Tehlikeli. Düpedüz şeytani. Vatandaşların yaşamının her köşesine sızarak, her bir eylem ve yaşantının altında yatan sistemleri, onların haberi olmadan yeniden düzenliyordu ("yeniden yapılandırıyordu")... Projeyi ve onun harflerini (*K* beden, *S*'ler pelerinin katları, aradaki tire pelerinin katları arasına gizlenmiş hançer) olarak hayal ettim, insanlar uyurken merdivenlerden sinsice çıkıyordu, sessiz bir suikastçı. Projeyi bu şekilde görmeye başlamıştım. Önceleri onun *belirgin* bir yönüne veya etkisine parmak basamamıştım, belli bir tetikçisi ya da yandaşı da yoktu, kötülük kendi özündeydi. Fakat bir süre sonra kendime onu şeytani kılanın tam da bu olduğunu söylemeye başladım: Belirsiz oluşu onu alçak, sinsi ve tehlikeli kılıyordu. Bir yüzü veya bedeni olmadığından, Proje'nin yapabileceklerinin bir sınırı yoktu, aynı zamanda hiçbir şeyden sorumlu tutulamayacağı gibi maruz kalacağı hiçbir şey de yoktu. Ne bir eleştiri ne de bir saldırı. Bir binası, Proje Merkezi veya Merkezi Koordinasyon Birimi yoktu. Öyleyse kim? Ayakkabılı Bakan mı? Bu işin ardındaki şeytani zekâ Bakan olamayacağı gibi; onun da Proje hakkında benden daha fazla bilgisi yoktu. Onun patronu, yani entelektüel kapasitesi (içinden çıktığı aristokrat takımı gibi) kendi kabine üyeleri tarafından bile açıkça hor görülen adam mı? Proje, hükümetler-üstü, uluslar-üstüydü, her şeyin üzerinde – ve ötesindeydi: Onu bu denli etkili ve ölümcül kılan da buydu. Haftalar boyu Proje'nin oluşmasına, ilk evresinin hayata geçmesine hizmet etmeye çabalarken bunları düşünmeye devam ettim, ve düşündükçe, düşünüp taşındıkça bu türden daha fazla düşünce peydahlandı.

12.5 Bütün bu olanlardaki rolümü yeniden değerlendirmeye başladım. Daha önce de belirttiğim gibi detaylara girmeyeceğim ama kendi rolümün çok önemsiz olduğunu söyleyebilirim – mütevazı bir roldü. Kelimenin tam anlamıyla yeraltındaydım: Koob-Sassen'in, Şirket'in ve onun temellerinin ifrazatıydım. Proje'yi resmi olarak şekillendirme gücüm yoktu – ama şeklini bozabilir, hatta sabote edebilirdim... Kendi kendime fısıltıyla, Bu da başka bir yönü, dedim. Orada sığınacak bir yerim olduğuna göre, merkezi ekseni ve dayanak noktalarını bulup altını oyamaz mıydım? Bütün alanlara giriş yetkim olduğuna göre, araç gereç çantamdan gizlice bir ingilizanahtarı çıkarıp onunla motor dairesinde Proje-dişlilerini ve Proje-kaldıraçlarını durduramaz mıydım? Koob-Sassen pek çok ırmağın döküldüğü dev bir baraj olabilirdi – ama buradan numune alıp ölçme yetkisi verilen ben, laboratuvar önlüğümün iç cebinden çıkardığım küçük şişede seyreltik bir halde bulunan zehri azar azar buraya boşaltabilir ve kitleleri yok edebilirdim. Hatalı veri sunmak kadar basit bir şey, giriş noktasından fare kadar bir müdahale bile, zincirin birkaç halkasını tehlikeye sokabilir, Godzilla kadar büyük bir lağım canavarının çıkıp her şeyi yerle bir etmesine sebep olabilirdi; veya kurnazlıkla yapılmış imalar daha sonra alınacak kilit kararlarda etkili olabilir ve Proje'yi felakete uğratabilirdi, o zaman devreler yanlış bağlanır, her şey tersine dönerdi. İstersem yapabilirdim: Orospu çocuğunu köşeye sıkıştırabilirdim...

12.6 Böyle fanteziler kuruyordum. Yönetim binalarının, siloların, sarayların yerle bir olduğunu zihnimde canlandırıyor, patlayıp paramparça olan camların, yuvarlanan taşların sesini duyuyor, gökyüzünü yalayan alevleri görüyordum: Reichstag Yangını, Hindenburg, Truva ve Roma'nın çöküşü, hepsi tek bir şeye dönüşüyordu. Sonra benim taburum, yani o yarı-ör-

tük ağın hayal ettiğim gizli antropologları vücuda gelebilirdi: Bu davada bana katılabilirlerdi. Hep birlikte Şimdiki Zaman Antropolojisi™'ni silahlı bir direniş hareketine çevirebilirdik: Hepsinin benim komutam etrafında toplandığını, etnografik becerilerini, isyan çıkarmak, linç çetelerini örgütlemek, şehrin kendisini ve dokusunu isyana teşvik etmek için kullandıklarını hayal ediyordum. Lağım kapakları patlayarak açılıyor, aynı anda kablolar yanıyor, ofisin kablosuz internet bulut depoları kulakları sağır eden bir gürültüyle çatırdamaya başlıyor, şizoid bürokratlar sürüsünün, bu kakofonide kulaklarından kanlar akarak masalarından kaçıp kendilerini sokaklara vurmalarına yol açıyordu... Bodrum katındaki ofisimde otururken, metroda giderken ya da uykuya dalarken hep bunları hayal ediyordum.

12.7 Petr'ı görmeye tekrar hastaneye gittim. Yatağı ile kirli pencereler arasındaki iskemlede otururken, Ölmenin en kötü tarafı, anlatacak kimsenin olmaması, dedi. Ne demek istiyorsun? diye sordum. Yaşamım boyunca önemli olayları hep başkalarına anlatacağımı düşünerek yaşadım. Yani bu olaylar *sırasında* kafamda, onları daha sonra nasıl anlatacağımı kuruyordum. Hımm, dedim, bu bir *arabelleğe alma* işl... diyecek oldum ama Petr beni dinlemiyordu. Ölmek üzere olanlar anlatmak ister, dinlemek değil. On sekiz yaşındayken, Duvar'ın yıkıldığı gün hasbelkader Berlin'deydim, diye sözlerine devam etti, insanların akın akın Duvar'dan geçişini, ona tırmanışını ve parçalayışını izlerken, gördüklerimi eve gidince arkadaşlarıma nasıl anlatacağımın provasını yapıyordum. *İnsanlar duvarın üzerine oturmuş duvardan küçük parçalar koparıyorlar, nöbetçiler ne yapacaklarını bilemeden öylece duruyorlardı...* İnsanların duvardan parçalar koparmalarını izlediğim anda aklımdan geçenler böyleydi. Amsterdam'daki çatışmayı gördüğümde de aynı şey oldu. Ne çatışması? dedim. Sana anlatmadım mı? diye sordu.

Hayır, dedim. Tam bir restorandan çıkıyordum ki Rus mafyasının açtığı ateşin ortasında kaldım, dedi. Lamba direklerinin, çöp tenekelerinin, arabaların filan arkasından hepsi birden ateş ediyorlardı, ben de bir ara sokağa saklandım, fakat ne göreyim, bir tanesi orada durmuş elinde kocaman altın bir silah tutuyordu, ateş ederken silahı diğer eliyle dengeliyordu. Vay canına, dedim. Evet, dedi Petr kafasını sallayarak, demek istediğim şu ki, ara sokakta gangsterin arkasına saklanmışken bu sahneyi nasıl anlatacağımı düşünüyordum. *Elinde kocaman bir silah vardı – altın bir silah, şaka değil! Onu şöyle tutuyordu... ve silah şu şekilde geri tepti...* Ya da: *Aramızdaki mesafe üç metre kadardı... Silahını bana çevirecek sandım ama beni görmezden geldi...* Farklı farklı anlatım biçimleri deniyordum, anlıyor musun? Şimdiyse nalları dikmek üzereyim, tüm sahnelerin en babasını yaşayacağım – ve kimseye bir akşam yemeğinde anlatamayacağım! Bir Cennet filan varsa bile, ki yok – ama varsa bile, kimseye anlatamayacağım, çünkü oradakilerin hepsi zaten aynı şeyleri yaşamış olacak, ölmeyi yani, ve hepsi birden, *N'olmuş yani? Amma can sıkıcı. Biz bunların hepsini biliyoruz zaten,* diyecekler. O yüzden bu baştan kaybedilmiş bir mesele. Açmazımı anlıyor musun? Evet, dedim, bunun bir sorun olabileceğini anlıyorum.

12.8 Silahlı mücadele olarak Şimdiki Zaman Antropolojisi™ fikri beni heyecanlandırıyordu. Yetmişlerin Almanyası'nı düşünüyordum: Son derece eğitimli, ceplerinde sosyal bilimler diplomaları olan şu Baader-Meinhof grubunun sokaklarda kargaşa çıkarmalarını. Giysileri pek hoştu! Büyük yakalı gömlekler, havacıların taktığı türden güneş gözlükleri, geniş paçalı fitilli kadifeler. Sürekli birbirleriyle sevişiyorlardı: Münih, Düsseldorf ya da neresi olursa, oradaki hücre evlerine gidin, işareti çakın, onlardan biri olduğunuzu gösterin ve *bam!* dosdoğru yatağa. Amerika'daki Patty Hearst çetesi gibi: Zengin aile kızı,

güzel sanatlarda onur öğrencisi olan Patty Hearst tüm o devrimcileri yatağından geçirmişti. Onun internetteki bir resmini basıp ofis duvarıma astım. O kadar da güzel değildi; kızı seksi kılan, elinde tuttuğu silahtı. Ulrika Meinhof'un resmini de astım, onun havası da benziyordu: Sade bir görünüş, bir de iri kemikli. Bunun bir önemi yoktu aslında: *Benim* iyi eğitimli, en son antropolojiden türeyen arama-ve-yok-etme teknikleriyle donanmış çetem, gelmiş geçmiş en seksi, iyi giyimli ve orgazmik devrimciler olacaklardı.

12.9 Bir akşam Madison'a her şeyi yıkıp dökme hayalimden ve içeriden biri olarak Proje'yi sabote etme arzumdan söz ettim. Sözümü bitirdiğimde, Bir zamanlar senin gibi bir oğlan tanıyordum, dedi. Uzun zamandır kimse bana *oğlan* dememişti. Tuhaftı, hoşuma gitmişti sanki. Fakat, dedi yatakta bana doğru dönerek, yıkıp döken sen olmayacaksın. Öyle mi? dedim. Kim *olacak* peki? Yarım dönüp oturdu, bir sigara yaktı ve: Nükleer santralleri patlatan, elektrik şebekelerini çökerten, otomasyon sistemlerini karman çorman edip milyarları on dakikada kuruşa çeviren ne devrimciler ne de teröristlerdir – bunların hepsini sistemler kendi kendilerine yapar. Siz çocuklar çok tatlısınız, dedi, bu sözle kendimi hem iltifat edilmiş hem de hafife alınmış hissettim. Hepiniz kötü adamın fabrikasını dinamitleyip fabrika havaya uçarken yavaş çekimde koşarak kendini yere atan film kahramanı olmak istiyorsunuz. Ama patlama çoktan başladı – hep olmaktaydı zaten. Sadece siz farkında değildiniz...

12.10 Sessizce ona bakarak oturdum. Ne cevap vereceğimi bilmiyordum. Onunla tekrar sevişmeye yeltendim ama ilgilenmedi; sigarasını bitirdi, izmaritini yatağın yanında duran fincan tabağına söndürdü ve uykuya daldı. Uzunca bir süre

uyanık yattım, söylediklerini düşünüyordum. Lévi-Strauss, bir antropoloğun ilk temasını gerçekleştirdiği yalıtılmış bir kabile –üzerinde araştırma yapıldıktan sonra hiç dirençlerinin bulunmadığı hastalıklardan kırılan ve sonra (eğer hayatta kalırlarsa) Hıristiyan olan, sonunda da yarı köle olarak madenlerde ve kereste fabrikalarında çalışan kabile üyeleri– için medeniyetin bir felaketten başka bir şey olmadığını öne sürer. İşte bu felaketin kültürümüzün gerçek yüzü olduğunu belirtir – medeniyetin bize dönük olmayan yüzü budur. Tarifsiz karmaşıklıktaki yapıların kotarıldığı bir laboratuvar olan Batı'nın düzeni ve uyumu, pek çok zararlı yan ürünün salınımını gerektirir. Medeniyeti çevreleyen çitlerin dışına çıkan bir antropoloğun karşılaştığı şey, medeniyetin kötü kokuları ve onun zehirli atıklarından başka bir şey değildir. Dünyayı dolaştığımızda ilk rastladığımız şey, insanlığın yüzüne fırlatılmış kendi pisliğimizdir.

12.11 O gece sonunda muhteşem bir rüya gördüm. Zengin ve capcanlıydı: İhtişamlıydı. Daniel ve Peyman gibi helikopterle bir kentin limanının üzerinden uçuyordum. Büyük ve görkemli bir kentti, dünyanın en büyük şehriydi – Kartaca, Londra, İskenderiye, Viyana, Bizans ve New York gibi tüm dönemlerdeki tüm şehirler, rüyalarda olduğu gibi üst üste binmişti. Kentten ayrılmış, limanın üzerinden uçuyorduk. Limanda büyük bir hareketlilik vardı: Römorkörler, vapurlar, yatlar, ne ararsan vardı; gece olmasına rağmen dalga çizgileri güneşte ışıl ışıl parlayan sularda bata çıka çaprazlama gidip geliyorlardı. Limanın dışında, epeyce dışında ve çırpıntılı suların ötesinde bir çıkıntı, bir yumru vardı: bir ada. İnsan eliyle mi yapılmıştı acaba? Bu mümkündü. Adanın kenarları denizden dimdik yükseliyordu, bu duvarlar çimento veya eski tuğlalardan yapılmıştı. Adanın rengi kopkoyu olmasına rağmen deniz gibi o da bir biçimde aydınlatılmış gibiydi. Adaya –epey alçaktan ve suya

paralel olarak– yaklaşırken üzerindeki binalar giderek daha da büyüdü. Bu binalar –dış duvarları ve çatı kirişleri neredeyse hiç bozulmadan kalan terk edilmiş bu büyük fabrikalar, bombalanmış katedrallerin dış kabuklarını andırıyordu– adanın tüm yüzeyini kaplayan dev bir kompleks oluşturacak şekilde yan yana dizilmişti. Kompleksin içinde çöp yakılmaktaydı: Burası çöp yakma tesisiydi. Tesisin boş alanlarında çöpler dağ gibi yığılmış, bazı yerlerde neredeyse olmayan tavana kadar yükselmişti. Çöpler için için yanıyor, gür alevler çıkmıyordu. Fakat çöp yığınlarının ısıdan çatlayan yüzeyleri, korları eşeleyince olduğu gibi, kırmızıya çalan bir sarı renkle kızarıyordu. Bu kızıllık, çöp dağlarının içinde, daha derinlerde, daha da fazla korlaşma olduğuna işaret ediyordu; bu sahneyi bu kadar zengin, canlı ve ihtişamlı kılan da buydu. Evet, *ihtişamlı* – tuhaf olan buydu: Eğer şehir imparatorluğun başkentiyse, o zaman bu ada onun tam tersiydi – *ötekisiydi*, onu besleyen, filtreleyen, atıklarını idare eden yerdi; anakaranın o olmasa işlemez hale geleceği kirli uzantısı, dışkısıydı. Yine de bu indirgenmiş haliyle hizmet ettiği başkentten tuhaf bir biçimde daha bereketli görünüyordu. Tam üzerine doğru inmekteydik: Helikopterle fabrika-katedralin dış kabuğundan girdik, duvarları ile çatı kirişleri altımızda yükselirken çöp yığınlarını sıyırarak geçtik, kızıl korlara, kızıl sarıdan cıva gümüşüne, sonra mora, koyu kahverengiye dönüşen renklerine, aralarından ışık geçen kıvrımlarına ve yarıklarına hayranlıkla bakıyorduk. Biz bunların üzerinden süzülerek ve hayret ederek geçerken, bir ses –belki helikopter pilotunun, belki bir çeşit sunucunun sesi ya da önceden kaykaycı hayalinde olduğu gibi kendi sesim belki de– açık ve net bir biçimde anons yaptı: *Saten Ada.*

12.12 Uyandım. Madison hâlâ uyuyordu. Saat daha beşti. Giysilerimi giyip eve gittim. Eve varınca masama oturdum. Masa-

nın üzerindeki, Büyük Rapor'un iptal edilen çıkışının enkazına tepeden bakıyordum. Dışarıda hava yine griydi. Havada su zerreleri asılı kalmıştı. Avlu, gölet, içine oturtulmuş beton basamakları, çevredeki binaların betonu ve camları, tan vaktinin genel grafit dokusu – her şey o anda, hem aynı zarın içindeki tek bir biçimi meydana getirir gibi tutarlı, hem de sardığı şeyin içeriğini hafifçe sızdırmaya başlayan bir ambalaj kâğıdı gibi geçirgen görünüyordu. Henüz tam olarak uyanamadığımdan ve hâlâ rüyanın etkisinde olduğum için, ben de bu zarın içinde gibiydim. Kolumu yatay olarak masanın üzerinde gezdirip kahve fincanını ve diğer muhtelif eşyayı kenara ittirdim. Sonra da kurutma kâğıdının üzerinde açılan yere kurşunkalemle rüyamdaki iki sözcüğü yazdım: *Saten Ada*. Sonra da gidip duş aldım.

12.13 Rüyanın etkisini bütün gün üzerimden atamadım: Zihnimin orta yerine kurulmuş, bütün düşüncelerimi tüketiyordu. Sonra Patty ile Ulrike'nin ofisimin duvarında asılı duran resimlerini indirip yerlerine New York Limanı'ndaki Fresh Kills katı atık sahasına çöp taşıyan mavnaların resimlerini astım. Staten Adası: Kentin bu kısmına bu isim verilmişti – beşinci ve unutulmuş ilçe, büyük çöplük. Burasının –hem ismi hem de işlevi dolayısıyla– bu rüyayı görmeme sebep olduğu açıktı: Uyuyan zihnim *Staten* sözcüğünü *Saten*'e çevirmekten biraz fazlasını yapmıştı. Resimleri internette buldum: Mavnalar, etraflarında uçuşan ve onların yüküyle karnını doyuran martılar; çöp dağlarının havadan, hatta stratosferden çekilmiş resimleri: Çöp dağları eskiden Çin Seddi gibi uzaydan bile görünüyordu. "Eskiden" diyorum çünkü (öğrendiğime göre) burası 2001'de kapatılmış ama Dünya Ticaret Merkezi'nin molozlarını yığmak için kısa bir süreliğine tekrar açılmış. Kilometrelerce çöp arazisi doğal park haline getiriliyordu. Bunların arkasında, önceden

olduğu gibi, kilometrelerce şehir dışı yerleşim alanı uzanıyordu. Bunların hepsini internetten öğrendim. Sonra, *saten* sözcüğünün izini sürmeye başladım. Önceki kot pantolon müşterimden, satenin bir tür kumaş olduğunu biliyordum, penye iplikler ile saten örgüsünün birlikte dokunmasından oluşuyor, bu sayede parlaklık kazanıyordu. Tam olarak nasıl dokunduğunu gösteren bir çizimin çıktısını aldım. Sonra statinlere baktım – bu üçüncü terim üzerine düşündükçe, rüyamda duyduğum veya söylediğim sözcük olan *Saten* ile söylenmese de bariz bir çağrışımı olan *Staten* arasındaki gizli bağlantıymış gibi gelmeye başladı. Statinler, karaciğerdeki enzim üretimini engelleyerek kolestrolü düşüren ilaçlardır. Bu ilaçların kimyasal bileşimini gösteren bir çizim buldum, onun da çıktısını aldım ve duvarda saten dokumayı gösteren çizimin yanına astım. Ayrıca Teksas'ta belediye olmayan Satin beldesindeki (nüfus: 86) boş spor sahalarının açık tribünlerini gösteren bir resmi de bastım; ve kariyerini birinci ve ikinci ligler arasında gidip gelerek geçiren eski beyzbol oyuncusu Josh Satin'in istatistiklerini kaydettim. Ne o ne de belde rüyamın kaynağı olabilirdi, çünkü her ikisini de daha önce duymamıştım ama yine de hepsinin çıktısını aldım. Çok geçmeden duvarlarım tamamen böyle şeylerle kaplandı.

12.14 Tapio telefon etti. Cuma günü burada olacak mısın? diye sordu. Evet, dedim. Sabah gel, Peyman'ı gör, diye talimat verdi. Koob-Sassen dosyalarını da getir. Koob-Sassen dosyalarım... diye tekrarladım. Dosyaların, bulguların, üzerinde çalıştığın her şey, dedi. Çoğunu dolaşıma koydum zaten, dedim. Bu doğruydu: Devlet memuru dökümlerini, Paris'teki finans hizmetlerinde çalışan memurlarınkini ve o türden diğer belgeleri işlemiştim – analiz etmiş, etnografik değirmenden geçirmiş, bu işlem sonucu ortaya çıkan verileri yorumlamış, yorumlarımı

ilgili katlara ve Peyman'a göndermiştim. Evet, dedi Tapio, diğer şeyleri kastediyorum, ekstra parçaları: Görmek istedikleri onlar. Öyle mi, dedim. Duvarlarıma baktım. Daha önce, duvara astığım paraşütçü olayıyla ilgili parçaları Şirket'in Koob-Sassen çalışmasına tutarlı ve anlamlı bir katkı oluşturacak şekilde toparlayabilmiştim (geçiş halinde bulunma, geçişin sürekliliği benzetmemi o zamandan beri Şirket'in konu hakkındaki iç ve dış yazışmalarında kullanıyordum), *bu* imgelerse –çöp yığınları, mavnalar, martılar– herhangi bir biçimde işe yarar bir hale getirilmeye direniyordu. Boş tribünlere bakarak söyleyecek bir şeyler bulmaya çalıştım. Sonunda Tapio sessizliği bozdu. Elinde ne varsa getir işte, dedi. Tamam, dedim ve Tapio telefonu kapadı.

12.15 Petr'ı bir sonraki ve son ziyaretimde, pencereler konusunda yanıldığımı anladım. Geçen seferde olduğu gibi, hâlâ tamamen kirli ve kapkaraydılar – o konuda değişen bir şey yoktu. Petr'ın cildi de öyleydi: Koyu renkli yumrular derinin altından zorlayarak cildini gölgeliyordu. İlk ziyaretimde, bu koğuştaki hastaların hepsi yokoluşu beklediğinden, hastanenin üst katlarına yerleştirildiklerini düşünmüştüm, yakında ayrılacakları bu dünyaya kuşbakışı bakmaları ve dünyanın en büyük, en bereketli şehirlerinden birini şöyle son kez doya doya izlemeleri için koşullar mükemmeldi. İster şans eseri, ister planlayarak olsun, uygun bir yerleşimdi: İnsan ölürken hayatını ve genel olarak hayatı bütün açıklığıyla görecekse eğer, böyle bir ayrılış ânı mimari açıdan sağlanmıştı sağlanmasına ama – temizliğin ihmal edilmesi kadar bayağı bir durumla bu şans ellerinden alınmıştı; hadi ihmalkârlık demeyelim de kuruşun hesabını yapma yüzünden diyelim. Bu son ziyarette ama, daha önce bunu çok yanlış bulmamla aynı çizgide, pencerelerin kirli olmasının son derece doğru olduğunu anladım. Pencerelere ve Petr'ın kemiklerine, organlarına, etine ve damarlarına atığını

bırakan şey dünya ve onun hammaddesiydi. Dünyanın hammaddesi siyahtı. Petr'ın etinin siyaha kesmesi, dünyanın dosdoğru içine girmesine, onu tıka basa doyurmasına izin verdiği içindi; bu maddeyle öylesine dolmuştu ki, ışıyan bir parlaklıkla tekrar dışarı fışkırıyordu. Petr bana şundan bundan söz ederken bunları düşünüyordum (Petr'ın o gün anlattıklarına dair hiçbir şey hatırlamıyorum), onun çoktan melek olduğunu düşünmeye başlamıştım; çevreme şöyle bir göz atınca, koğuşun meleklerle dolu olduğuna iyice ikna olmuştum: Dünyanın en derinlerine kadar işlediği, döllediği, biçim ve renklerini en yalın, en temel bileşenine indirgeyerek onların içinde saflaştırdığı bu kişilerden, dünyanın kendisi sızıyordu – ama ışık olarak değil de onun tam tersi biçimsiz, isimsiz bir karalık olarak: Öyle koyu, yoğun ve kör ediciydi ki onunla karşılaşan benim gibi fanilerin gözleri kamaşıyordu.

12.16 Hastane ziyaretinden sonra dosdoğru eve gittim. Masam bıraktığım gibiydi, sümenin üzerindeki kurutma kâğıdına kurşunkalemle yazdığım, rüyama ait iki sözcük duruyordu hâlâ. Onlara bakarken aklıma bir fikir geldi: Belki de bu sözcükler Büyük Raporumu oluşturabilirdi. Sadece başlığını değil, içeriğini de: lanet olası şeyin tamamını. Peyman'la cuma günü görüştüğümde ona yeni Koob-Sassen Projesi dosyalarını vereceğime, ona bu çığır açan görevi bitirdiğimi söyleyip bunu verebilirdim: Ciltleyip filan verirdim ama içinde sadece bu iki sözcük olurdu. Belki de ona bu kurutma kâğıdını sunardım. Çerçeveletsem mi? Katlasam mı? Buruştursam mı? Buruşturup vermek istifa dilekçesi yerine geçmez miydi? Muhtemelen. Çerçeveletsem kabul edip ofisinin duvarına asar mıydı? Konuşurken, kavramları allayıp pullarken, insanlarla bağlantı kurarken onu tüm bu aktiviteler için görsel bir temas noktası olarak kullanır mıydı? Muhtemelen. Benden gelmiş olması ve

sunulduğu bağlam, Peyman'a bunun şifreli bir anlam içerdiğini düşündürtebilirdi. Ayrıca, zaten öyle olduğuna tamamen kani olmuştum: Kavrayamadığım ama ışıldayan, çevresindeki her şeyin içine dolan varlığını hissettiğim, gerçekten derin ve yoğun bir anlamı vardı. Gözümü kısarak kurutma kâğıdına bir sayfadan ziyade bir resim gibi bakmaya çalıştım. *Saten*'in *s*'si kahve fincanının bıraktığı lekenin çemberine denk geldiği için, ince, kıvrık, kahverengi bir çizgiyle ortadan ikiye kesilmişti. *Ada*'nın *d*'sinin sağında, biraz altında, aynı renkten kuyrukluyıldızın kuyruğuna benzeyen büyük bir leke daha vardı. Onların altına, küçük harflerle *Rumpelstiltskin*[1] yazdım. Peyman, *Gizli kod,* demişti. Kâğıda bir süre daha baktım, sonra bu sözcüğün *R* harfi dışındaki bütün harflerinin üstünü çizerek *Rosebud*'a çevirdim.

12.17 Petr iki gün sonra öldü. Öldüğünü bir mesajla öğrendim. Cep telefonu, birinci dereceden yakını olduğu için, çoğu arkadaşının tanımadığı karısına (yıllardır ayrı yaşıyorlardı) verilmişti, o da adres defterindeki herkese –taksi durakları ve paket servis restoranları da dahil olmak üzere herkese– bu duyuruyu yapmıştı. Petr bugün 11:25'te huzur içinde hayata veda etti, diye yazıyordu. Mesajı aldığımda ilk hissettiklerim, böyle durumlarda ne hissedilirse oydu (*Çok üzücü; Sonunda huzur buldu; Onu özleyeceğim; gibi şeyler)* – öyle dangalakça geldi ki bunları düşünme zahmetine girmedim. Onun yerine, mesajın kendisini ve kökenini düşündüm. Söylediğim gibi, Petr'ın ayrı yaşadığı karısından geliyordu ama benim telefonumda, mesajı alan herkesin telefonunda olduğu gibi gönderen Petr olarak kaydedilmişti. Her etkileşimi kaydeden servis sağlayıcısı da

[1] Grimm Kardeşler'in *Değirmencinin Kızı ile Cüce* adlı masalında geçen cüce karakteri. (ç.n.)

göndereni Petr olarak kaydetmişti, yıllar sonra biri bakacak olsa bu kaydı görecekti. Her durum ve koşulda mesajı *gönderen* Petr'dı. Petr'ın o andaki varlığını, üzerimde bütün gücüyle, her zaman olduğundan daha fazla hissediyordum, mesajı alan diğer yüzlerce kişi gibi. Süresiz bir varoluşu garantilemenin yolu, ağ sunucusu sözleşmelerimizi devam ettirmek ve oradan ara sıra bir mesaj yollanmasını sağlamaktı. Çinli işçiler bu işi üstlenebilirdi; kişinin ölümünden sonra başlamak üzere, beş on yıllık ön ödemeli abonelik yapılır, onlara sırayla veya rastgele yollanmak üzere önceden tanımlanmış veya genel mesajlar verilirdi, ne bileyim. İşe yarardı ama. Ölümsüzlüğün anahtarı: telefon mesajları.

12.18 Cuma günü Peyman'ın ofisine çıktım. Çok heyecanlıydı. Proje'nin ilk evresi hayata geçmek üzereydi. Her şey yerli yerine oturuyordu. Tapio'nun talimatlarına uyarak kolumun altına bir tomar dosya –deri dosyalar– sıkıştırmıştım. Bildiğim kadarıyla hiçbirinde bir veri, kod veya yıkıcı hatta ölümcül etkileri olabilecek yanlış bilgiler yoktu. Silahlı direniş buraya kadardı. Yine de gergindim. Ama Peyman ona herhangi bir şey göstermemi istemedi. Gözleri parlayarak bana bakıyor ve çok önemli katkılarım olduğunu söylüyordu. Ertesi ay New York'a gitmemi ve bu konu hakkında büyük bir sempozyumda konuşma yapmamı istiyordu. Çok komik, dedim. Komik olan ne? diye sordu. Son birkaç gündür New York Limanı'nı düşünüyordum, dedim. Bu noktada ona kurutma kâğıdını uzatmalıydım – ama vandallık ve başka pek çoğu gibi fikir veya planların hepsi suya düştüğünden, yanımda değildi. Peyman konuşurken, onun duvarında nasıl duracağını hayal etmeye çalıştım: Nereye asılırdı, ofisin dinamiğini nasıl değiştirir, Peyman'ın ve Şirket'in faaliyet alanını –dolayısıyla da çağımızı– nasıl renklendirirdi acaba? Bu hayalin içinde kayboldum,

söyledikleri bir kulağımdan girip diğerinden çıkıyordu. Bir süre sonra sustuğunu ve bir şeye cevap vermemi beklediğini fark ettim. Zihnimi birkaç saniye öncesine sarıp neden bahsettiğini hatırlamaya çalıştım, özgürlük hitabesiyle ilgili bir şeydi galiba. Belki de Peyman, Proje'ye katkımızdan söz ederken bu benzetmeyi kullanabilirsin, diyordu. Evet olabilir, diyerek, antropolojik açıdan sorumluluk yasaları ve terimleriyle ilgili belli belirsiz bir şeyler söyledim. Peyman onaylamış görünüyordu. Bu kulağa hoş geliyor, dedi, öyle yap, deyip toplantıya son verdi. Onu yanlış duyduğumu ancak toplantının ardından gönderdiği e-postaya bakınca anladım; Özgürlük Heykeli'nden bahsediyormuş meğer.

12.19 Ertesi hafta Petr'ın cenazesi bir hayli tuhaftı. Öncelikle o gün cenaze hizmetleri programın gerisinde kalmıştı, bu yüzden Petr'ın arkadaşları ve ailesi geldiğinde, bir önceki cenaze devam ediyordu. Park yeri bulmak sorundu. Çevre sokaklardaki boş yerler halihazırda sevdikleri insanı gömmekte olanların arabalarıyla dolmuştu. Bunlar sonunda gevşek bir kortej halinde uzaklaşırken, bizim grup onlara karşı nasıl bir tavır takınacağını bilemez haldeydi. Kimilerimiz üzgün görünmeye çalışıyordu – ki zaten öyleydik; demek istediğim, *onlar* adına üzülmüş gibi görünmeye çalışıyor, onların kaybına merhamet gösteriyorduk. Bir yandan da kederlerine müdahil olmak istemiyor, o yüzden de tarafsız ve kayıtsız görünmeye çalışıyorduk. Onlar da bize karşı karışık duygular içindeydi, sonuç olarak benzer şekilde giyinmiş iki grup karşı karşıya gelmişti. Arabalarımız da çifter çifter park edilmişti: Tanımadığımız benzerlerimizle işbirliği yaparak, öne ve geriye manevralarla onlarınkini çıkarıp bizimkileri soktuk. Bazıları inisiyatifi ele almış, trafik polisçiliği oynayarak el kol hareketleri yapıyor, "sağa, sola" gibi direktifler veriyor, bunları yaparken de giysi-

lerinden ötürü merasim subayı gibi görünüyorlardı: Kutuları deliklere sokan merasim subayları gibi.

12.20 Cenaze töreni başladığında daha da garip bir hal aldı. Neden mi? Çünkü Petr hakkında söylenen her şey yanlıştı. Yanlış ifade edilmişti veya onun karakterini tam olarak yansıtmıyordu filan değil. Gerçek anlamda yanlıştı. Öncelikle tören Hıristiyan âdetlerine göre yapılıyordu (ama Petr ateistti), papaz Petr'ın hasta olduğu aylar boyunca inancından destek aldığından filan bahsediyordu. Onun aile hayatından söz ederken karısının onun için güvenli bir kaya olduğunu, karısından destek aldığını söylüyordu (ara sıra görüştükleri doğruydu, ama daha önce söylediğim gibi, Petr'a konan teşhisten uzun yıllar önce ayrılmışlardı). Tören bu şekilde devam etti. Acaba bir karışıklık mı oldu, diye düşünmeye başlamıştım, belki de günün programındaki karışıklıktan ötürü az önce karşılaştığımız grubun ya da bizden sonrakinin cenaze törenini izliyorduk. Ama papaz tabutun içindeki adamın Petr olduğunu söyledi, bilgisayar programcısı olduğundan ve hobilerinden bahsetti, sörf ve satranç tutkunu olduğunu belirtti; oysa Petr bunlara kısa bir süre merak sarmıştı, o kadar. Yanlışlıklar merasimi devam ederken, ayağa kalkıp töreni yarıda kesmeyi ve yanlışlıkları düzeltmeyi aklımdan geçirsem de tören sürdükçe bu düşünceler daha vahşi bir görünüm aldı. Uzun adımlarla kürsüye yürümeyi, papazı cüppesinden yakaladığım gibi yere çalmayı, tabutla kremasyon fırınının arasına girerek bütün işlemi geçersiz kılmayı hayal ettim. Sonra herkes kürsüye akın edecek, papazı bağlayıp vaftiz kabına işeyecekti, sonra da Petr'ın bedenini çıkarıp mekânı sallayacak bir parti verecektik. Elbette biz –ben– bunların hiçbirini yapmadık. Orada öylece oturup sessiz bir öfkeyle bu bireysel ve kozmik sahtekârlığı seyrettim.

13.

13.1 Cenazeden yaklaşık üç gün sonra Madison'ı köşeye sıkıştırdım. Onunla yüzleştim. Kesin bir cevap vermeye zorladım. Torino-Caselle'de ne aradığını *gerçekten* öğrenmek istiyorum, dedim. Bir lokantadaydık. Başlangıçlar gelmişti. Ben bol yağda kızartılmış kalamar söylemiştim, dokunaçları bana belli belirsiz bir biçimde önceki hayalimden kalma paraşüt iplerini ve artık ıskartaya çıkmış teorimi hatırlatıyordu. Bunun verdiği zayıflık hissiyle biraz saldırganca davranıyordum. Madison somon gravlaks yiyordu. Bu talebimi belirtince ağzındaki lokmayı çiğnemeyi bıraktı. Söyleyiş biçimim, ses tonum, daha önce en az iki kez yaptığı gibi soruyu geçiştirmesine olanak tanımamıştı. Ağzındakileri bitirdi, çatalıyla bıçağını bırakıp, Cenova'daydım, dedi. Orada ne yapıyordun? diye sordum. Gösteri, dedi. Ne gösteriyordun? diye sordum. Hayır, öyle değil, dedi. Eylem. Ha, anladım, dedim, ne eylemi? G8 Zirvesi'ne karşı, dedi. 2001'de G8 Zirvesi Cenova'daydı. Senin aktivist olduğunu bilmiyordum, dedim. Eskiden öyleydim, dedi, uzun zaman önce.

13.2 Tabii, daha fazla bastırdım. Sonunda bir yere varmakta olduğumu hissediyordum. Az önce söylediklerini bir miktar

düzeltti: Asıl aktivist olan o zamanki erkek arkadaşıymış. O ve arkadaşları, yani onun çevresi, bu büyük G8 eylemlerine katılıyorlarmış. O sefer, dünyanın her yerinden insanlar Cenova'ya akın etmiş. Kentin ortasında, sınıfları yatakhaneye çevrilmiş bir okul binasında, bağımsız medya kuruluşlarının merkez binalarında ve toplantı salonlarında bir yığın insanla birlikte kalıyorlarmış. Orada sadece eylemciler yokmuş: Gazeteciler ve akademisyenler de varmış. Büyük bir karnavalı andırıyormuş, bir fikir arenası havasındaymış. Kulağa eğlenceli geliyor, dedim. Öyleydi, dedi, polis gelene kadar. Sabahın erken saatlerinde, herkes uyurken okulun kapılarını tekmelerle açıp yatakhanelere doluştular ve yatan insanlara saldırmaya başladılar. Kahretsin, dedim. Evet, dedi. Üst kattakiler olan biteni anlayınca yangın merdivenlerinden kaçtık – ama oralarda da polis vardı. Baskını iyi planlamışlardı. Peki siz ne yaptınız? diye sordum. Ellerimizi havaya kaldırıp teslim olduk, dedi. Ama bir faydası olmadı: Bize de saldırdılar. İnsanların bacaklarının, kafalarının, göğüslerinin üzerinde tepindiler; üzerine bastıklarında çocuklardan birinin göğüs kafesinin içine göçtüğünü kendi gözlerimle gördüm – kaburgalarının çatırdadığını duydum. Tuhaf bir sesti, dedi Madison, hani eskiden içinde sentetik bal peteği olan çikolatalar vardı ya, ısırınca çıtırdardı. Patlayan çikolatalar mı? diye sordum. Evet, dedi, doğru: Patlayan çikolatalar. Güzeldi onlar, dedim. Evet, dedi, artık var mı onlardan bilmiyorum.

13.3 Ben bunları neden hiç duymadım? diye sordum. Daha önce hiç anlatmamıştım, dedi. Hayır yani, gazetelerde filan da okumadım – özellikle de olayların olduğu binada kalan gazeteciler varsa? S., dedi, bu olaylar, 11 Eylül'ün hemen öncesinde 2001'in yaz sonunda oldu. Ondan sonra tüm haberler hava cıva oldu: Hiç kimse Cenova'da veya herhangi bir yer-

de olanlarla ilgilenmiyordu. Sanki hiç olmamıştı. Ana yemeğimiz önümüze konurken sustu. Ben domuz söylemiştim, o tavuk, ya tavuk ya da ördek. Garson yanımızdan ayrıldıktan sonra birkaç saniye boyunca sessiz kalıp yemeklerimizin tadına baktık. Sonra Madison kaldığı yerden devam etti. Bazen, dedi, gerçekten olup olmadığını ben bile merak ediyorum. O zamandan görüştüğün insanlar var mı? diye sordum. Erkek arkadaşımın çevresinden mi? dedi. Başımı salladım. Hayır, dedi: Onlarla görüşmüyorum. Ayrıca, artık öyle bir çevre olduğunu da zannetmiyorum.

13.4 Proje'nin ilk evresi hayata geçmişti: Tıkır tıkır işliyor, çalışıyordu, ya da uygulanıyordu, her neyse. Uygulaması büyük bir başarı olarak görülmüştü. Kim tarafından? Bilmiyorum. Kim bilir kim. Şirket'in katkısı övgücüler tarafından övgüler alıyordu, parlak bulunuyordu. Peyman benim katkımı ayrı bir yere koymuştu ve çok iyi sonuçlar verdiğini düşünüyordu. Kafamda bunlar dönüyordu. Hatta lokantada çevreme göz atıyor, beni tanıyan var mı diye bakıyordum. Çok saçmaydı tabii, oradaki insanlar benim rolümü bilmek şöyle dursun Koob-Sassen'i bile hayatlarında hiç duymamışlardı. Belki de bu kötü bir şey değildi: Bizzat benim harekete geçirip sonra da sırtımı döndüğüm muhalif sabotajcılardan, intikamcı devrimcilerden oluşan atış mangaları haini aramaya geldiklerinde kime ateş edeceklerini bilmeyeceklerdi.

13.5 Senin üstünde de tepindiler mi? diye sordum Madison'a. Yangın merdiveninden ittiler, dedi. Yaralandım ama o kadar kötü değildi. O kadar mı? diye sordum. Polis ondan sonra gitti mi? Madison yemeğinin içine doğru kahkaha attı: Öksürük gibi ani ve kısa bir kahkahaydı. Hayır S., dedi, hepsi bu kadar değil. O sadece başlangıçtı. Peki sonra ne oldu? diye sordum. Polis

hepimizi topladı, dedi. Yüz kadar kişiyi bir avluya topladılar ve çevremizde iki, belki daha fazla sıralar halinde bir insan kordonu oluşturdular, sırayla ortaya gelip insanları copluyor ve tekmeliyorlardı. Sonra da bizi dışarıda bekleyen kamyonlara götürdüler. Kamyonların geldiğini duymamış mıydın? diye sordum. Hayır, dedi. Bizi bu kamyonlara doldurup karakola götürdüler. Oranın avlusunda indirdiler, orada daha fazla polis vardı, hepsi hazır ve nazır bekliyordu. Biz gelir gelmez hemen giriştiler: Ellerinden geleni artlarına koymayarak insanları coplayıp tekmelemeye başladılar. Ve tüm bu süre içinde yakalanan diğer eylemciler de gelmeye devam ediyordu: hosteller, evler, öğrenci yurtları gibi başka yerlerde kalan tanımadığım insanlar. Kamyon üstüne kamyon geliyor ve tıpkı bizim gibi yaralı ve kanlı insanlar içlerinden indiriliyor ve kenarları polislerle çevrili meydanın ortasına bırakılıyordu, sonra da biraz daha dövüyorlardı.

13.6 Bu böyle ne kadar devam etti? diye sordum. Bilmiyorum ki, dedi Madison. Belki bir saat. Yeni insanlar artık gelmeyince, orada olanlar artık dövülmekten ayakta duramıyor, tekme atıp üzerlerinde tepinildiğinde çok fazla tepki vermiyorlardı, o zaman polis biraz yavaşladı. Merkezden çıkan başka polisler ellerinde kâğıtlarla, talimat mıydı neydi, geldiler, bunları bir süre aralarında tartıştıktan sonra avludaki insanları gruplara ayırmaya başladılar. Bunun mantığı neydi bilmiyorum: Kalabalığı öyle sıra sıra dizmek gibi değildi. İnsanları beşer beşer avlunun bir köşesine yolluyor, sonra başka bir yerden yanlarına iki kişi, bir iki kişi daha yolluyorlardı ve bizi askerler gibi üçerli üç sıra halinde dizdiler, böylece her grupta dokuz kişi oluyordu. Sonra bir gruptan dört kişiyi alıp onları uzak bir köşedeki başka bir gruba sokuyor, o sırada başka bir gruptan üç kişi, bir başkasından bir kişi getirerek sayıyı yine dokuza

tamamlıyorlardı. Bunun mantığı her ne ise, uzunca bir süre bu gruplama işini büyük bir titizlikle yaptılar. Sonunda, gruplar birer birer karakol binasına doğru yürümeye başladı.

13.7 Pek dokunmadığımız tabaklarımız önümüzde duruyordu. Garson birkaç kez her şeyin yolunda olup olmadığını anlamak için yanımıza geldi. Burası iyi bir restorandı. Diğer masaların çoğu tatlıya veya kahveye geçmişti. Hesabı ödeyip gidenlerin yerine yenileri gelmişti, saat öğleden sonrayı epey geçmişti. Binanın içine girince ne oldu? diye Madison'a sordum. Herkes şarkı söylüyordu, dedi. Şarkı mı söylüyordu? dedim. Evet, dedi. Polisler mi şarkı söylüyordu? diye sordum. Hayır, dedi, eylemciler. Protesto için mi? diye sordum. Yok canım, dedi: Polis onlara şarkı söylettiriyordu. Madison'ın grubundan İtalyan bir çocuk, Madison'ın kulağına, Bunlar Mussolini'nin zamanından kalma faşist marşları, demiş. Polisler orkestra yönetir gibi coplarını sallıyormuş. Söylemeyen olursa ya da yeterince yüksek sesle söylemezse coplarıyla alttan yukarı doğru diyaframlarına bastırıyorlarmış – canlarına okunuyormuş tabii ama hemen peşinden yine söylemek zorundalarmış, çünkü eğer söylemezlerse yine cop geliyormuş. Peki ya sözlerini bilmiyorsan? diye sordum. Bize sözlerini öğrettiler, dedi – anaokulunda olduğu gibi: Arkadan tekrar ediyorduk. Bu böyle sürüp giderken grupları bölmeye devam ettiler: Beşerli daha küçük gruplara, sonra da iki veya üç kişilik öbeklere ayırıyorlardı. Onlar bizi gruplarken biz şarkı söylemeye devam etmek zorundaydık, dedi Madison. Çok garipti. Sonunda yanımda başka bir kadınla kaldım. Galiba Almandı. Fazla konuşamıyordu, çünkü çenesi kırılmıştı. Ayrıca zaten konuşmak yasaktı: Şarkı söylemeye devam etmek zorundaydık – İtalyanca sözleri tekrarlıyorduk. Bu kadın tabii fazla söyleyemiyordu, fakat durunca coplanacağını bildiğinden bir şekilde sözcükleri ağzın-

dan çıkarıyor ama tam şekil veremiyordu. Yine de gırtlağından çıkan sesten Alman olduğunu anlamıştım, dedi Madison.

13.8 Madison sözlerine ara verip ördek veya tavuğundan büyük bir ısırık aldı. Çiğneyişini izledim. Sonra tabağıma bakıp birkaç saniye boyunca bir sebzeyi tabakta gezdirdim. Sonra ne oldu? diye sordum. Bu kızla beni bir kapıdan sokup bir koridordan, sonra bir başkasından geçirdiler, otoparka açılan bir kapıdan dışarı çıktık. Bizi bir arabaya soktular – polis arabası değildi. Önünde üniformasız iki adam duruyordu; yolcu koltuğunda oturan adam dönüp bir süre ikimize baktı, bizi baştan aşağı süzdü; sonra diğer kızı gösterip bizi oraya getiren üniformalı polislere İtalyanca bir şey söyledi ve kızı arabadan indirdiler.

13.9 Peki ya sen? diye sordum. Beni arabayla götürdüler. Şafak sökmüştü, sokaklardan geçiyorduk ama yolcu koltuğunda oturan adam bana dışarı bakmamamı söyledi. Bu konuda ısrarlıydı, çünkü ne zaman kafamı çevirsem aynı şeyi havlarcasına söylüyordu. Ben de sadece önüme, onun oturduğu koltuğun arkasına baktım. Polis üniforması olmayan bu adamlar beni uzunca bir süre arabada gezdirdiler, diye sözlerine devam etti Madison, sonunda araba durduğunda dışarı bakınca başka bir avlu gördüm – kaldırım taşı döşeliydi, arkasında bir villa vardı. Güzel bir villaydı, dedi: Çok katlı eski bir ev, duvarlarını ve pencerelerin ahşap kepenklerini sarmaşıklar sarmıştı. Beni arabadan indirip içeri soktular. İçerisi büyük bir aile evi gibiydi – ya öyle ya da bir tür kurum. Mermer tabanlı büyük bir girişi vardı, arkasında bir resepsiyonistin oturduğu bir masa vardı. Sivil polis, ön koltukta oturan adam yani, ceplerimi boşaltmamı söyledi ve anahtarlarımı, pasaportumu ve cebimdeki diğer şeyleri resepsiyonistin arkasında duran bir raftan çıkardı-

ğı tepsiye koydu. Resepsiyonist mi? dedim. Burası bir otel filan mıydı? İşte, dedi Madison: Karakol filan değildi. Resepsiyonist son derece kibardı – dostane olmasa da nazikti. Ön koltuktaki sivil giyimli bile artık benimle havlarcasına konuşmuyordu. Kız ona eşyalarım için bir makbuz verdi, o da beni mermer zeminden yürütüp vitray camlı ahşap bir kapıyı tutarak kibarca geçmemi işaret etti. Uzun bir koridordan geçtik, merdivenlerden indik, sonunda düz beyaz bir kapının önüne geldik, adam kapıyı usulca tıklattı. Bir ses cevap verdi, adam kapıyı açıp geri çekilerek beni içeri aldı.

13.10 Madison yine susmuştu. Peki, odada ne vardı? diye sordum. Bir adam, dedi. Bir adam mı? dedim. Evet, dedi. Nasıl bir adam? diye sordum. Bilmiyorum, bir adam işte. Kaç yaşındaydı? diye sordum. Altmış civarı, dedi. Neye benziyordu? diye sordum. İyi giyimliydi, dedi, iriyarıydı, kırlaşmış saçları geriye doğru taranmıştı. Odanın ortasındaki kırmızı deri bir koltukta oturuyordu. Yanımdaki adama bir şey sordu, adam saygılı bir havada onu yanıtladı; sonra bir el işaretiyle ona gitmesini söyledi ve ikimiz odada yalnız kaldık. Nasıl bir odaydı? diye sordum. Nasıl tarif etsem bilmiyorum, dedi Madison, küçük bir doktor muayenehanesini veya laboratuvarı andırıyordu. Koltuğun arkasındaki köşede acayip bir düzenek vardı: Bir koltuğa benziyordu ama hareket ettirilebilen parçaları, kayışları filan vardı – eskiden kalma bir dişçi koltuğuna benziyordu. Odadaki her şey eskiydi; neden laboratuvara benzettiğimi bilmiyorum. Belki de raflarda sıra sıra kimyasallarla dolu kavanozların bulunduğu eski tip laboratuvarlara benziyordu. Ama kimyasallar ve raflar yoktu. Küçük bir pencere vardı. Onun biraz üstüne asılı bütün duvarı kaplayan kalın bir perde vardı: büyük, buruşuk bir perde. Niye oraya asmışlar bilmiyorum – belki odayı sıcak tutsun diyedir, anlayabildiğim kadarıyla arkasında sadece

duvar vardı. Ama perde odaya bir tiyatro veya bir konser salonu havası veriyordu – veya kayıt stüdyosu, perde sesi boğsun diye vardı belki. Sessiz, ıssız bir yerdi: Arkadan gelen sesler filan yoktu. Adamın oturduğu kırmızı koltuğa yakın bir masanın üzerinde tuhaf bir cihaz vardı. Tuhaf bir cihaz derken? diye sordum. Bir *şey* işte, dedi Madison. Elektronik bir cihaz. Belki bir alıcı, dedektör, dalga boyu modülatörü gibi bir şey, bilmiyorum. O da eskiydi: Belki yirmi yıl, belki çok daha önce kullanılanlardan. Elektronik bir ses çıkarıyordu. Ben içeri girdiğimde adam bu cihazla uğraşıyordu, onu ayarlıyordu sanki.

13.11 Madison tabağından bir kapari aldı. Sonra ne oldu? diye sordum. Madison kapariyi kaldırıp incelermiş gibi yaptı, sonra tabağının kenarına koydu. Sonunda, dedi, iyi giyimli adam dönüp bana baktı. Bir baş işaretiyle beni yanına çağırdı ve önünde bir tur dönmemi söyledi. Ensemde bir çizik vardı, saçlarımı kaldırıp onu yakından inceledi. Bana İngilizce başka neremden yaralandığımı sordu, ben de söyledim: *Burası, kalçanın üstü; ve burası, dirseğim* (Madison lokantada bu noktaları gösteriyordu, ben o adammışım gibi) – bir an onun doktor olduğunu düşündüm. Belki de pahalı giysileriyle bir avukattı. Ama değildi. Kırmızı koltuğun arkasına eğilip ince siyah bir değnek çıkardı. Değnek mi? dedim. Evet, dedi Madison: Plastik metal karışımı bir şey. Sonra kalın bir eldiven – bahçe veya fırın eldiveni gibi. Eldiveni sağ eline geçirdi, sağ eliyle değneği tutarak diyaframıma dokundu. Derken eldiven seyirdi ve vücudum bir elektrik şokuna kapıldı. Nasıl ya? dedim Madison'a. Bir üvendire olsa gerek, dedi Madison. Acıdı mı? diye sordum. Evet S., dedi, acıdı. Her şeyden daha çok acıttı, daha önce hiç böyle bir acı yaşamamıştım. Ama çabuk bitti, bağırıp çığlık atamayacak kadar çok şaşırmıştım. Beni bu değnekle dürttükten sonra, adam sakince yanımda durup ne yapacağıma baktı.

Ne yaptın? diye sordum. Hiçbir şey, dedi Madison. Öylece durdum sadece. Nereye gidecektim ki? Ben orada dururken beni izliyordu. Değnek hâlâ elindeydi. Fakat beni artık dürtmeyeceğini bir şekilde anlamıştım: Sadece eğer isterse *yapabileceğini* bilmemi istiyordu – ve bunu anladığımı ona göstermemi. Ben de öylece durarak bunu gösterdim. Artık anlaştığımıza göre başlayabilirdik.

13.12 Başlamak mı? diye sordum. Neye başlayacaktınız? İlerleyen saatlerde yaptıklarımıza, dedi Madison. Benim belli pozisyonlar alıp durmamı istiyordu. Pozisyon mu? diye sordum. Pozisyon, dedi Madison, moda çekimleri gibi. Önce bir yana, sonra diğer yana dönüyor, eğiliyor, kollarımı yukarı kaldırıyor, bir bacağımı öne uzatıyordum, bunun gibi şeyler işte. Adam bana ne yapacağımı tam olarak söylüyordu. Eğer istediği pozisyonu alamamışsam, beni tehdit etmek için değneği havaya kaldırıyordu; bir seferinde yorgunluktan kollarım düşünce beni yine dürttü, ondan sonra yorulsam da kollarımı hep dik tuttum. Bana bu pozisyonları aldırırken şu diğer cihaza da bakıyordu. Hangi diğer cihaz? diye sordum. Şu modülatör müdür, dedektör müdür nedir, ona işte. Üzerinde küçük bir ekran vardı, ekranından çizgiler geçiyordu: Deprem tahmin cihazlarındakine benzer dalga çizgileri veya borsadaki dalgalanmaları gösteren çizgiler gibi. Ekrana, sonra da bana bakıyor, kolumu birkaç santim ileri ya da geri oynatmamı veya kafamı saat yönünde veya tersi yönde birazcık çevirmemi istiyor, veya çenemi ya da göğsümü öne çıkarmamı söylüyordu; sonra yine cihaza bakıyor, bir düğmeyi azıcık çeviriyor, kendine, cihaza veya diğer ucunda her kim varsa ona bir şeyler söylüyordu. Diğer ucunda mı? diye sordum. Çift yönlü bir cihaz mıydı? Öyle gibiydi, dedi Madison, bir tür telsiz, enterkom cihazı veya kaba saba eski bir *walkie-talkie* olabileceğini düşünüyo-

rum. Ama karşı taraftan hiç ses gelmiyordu: sadece elektronik vızıltı ve hışırtılar. Yine de cihazı dikkatle dinliyor, dalgalanmaların bir *anlamı* varmış gibi bunları dikkatle izliyordu. Bu şey aracılığıyla ona talimatlar geliyordu sanırım. Talimatlar mı? diye sordum. Evet, dedi Madison. Kim gönderiyordu? dedim. Bilmiyorum, dedi. Bence bu adam önemli biriydi. Görünüşünden, kılık kıyafeti ve tavırlarından, üniformasız adamın ona hürmet etmesinden, evdeki şaşaadan bu anlaşılıyordu: Her şey onun ve bu odanın yörüngesinde dönüyor gibiydi. Sadece ev de değil, *her şey:* okula yapılan baskın, coplamalar, avludaki tuhaf gruplama ve diğer şeyler – bunların hepsinin *arkasında* bir biçimde bu adam vardı sanki. Aynı zamanda, onu da hışırtılı seslerle ve zikzaklar çizerek gelen bu mesajlar yönetiyor gibiydi... Bir yerlerden gelen mesajlar. Odada hiç ses yoktu, demiştim ama bir süre sonra, çocuk seslerini andıran sesler duymaya başladım. Çocuk sesleri mi? diye sordum. Evet, dedi Madison. Genel seslerden ayrıydı bunlar, gevşek uçlar gibi bir süre savrulduktan sonra tekrar diğer seslere karışıyordu. Ne diyorlardı? diye sordum. Hiçbir şey, dedi Madison, İtalyanca ya da herhangi bir dildeki kelimelere benzemiyordu, sadece çığlıklar, cıvıltılar ve biraz da şarkı sesleri – bebeklerin çıkardığı türden sesler. Belli belirsiz duyuluyordu: Tam sesleri duyup kulak kesildiğimde kayboluyorlardı.

13.13 Senden almanı istediği pozisyonlar erotik miydi? diye sordum. Bazıları öyleydi, dedi. Eğilip popomu havaya dikiyordum örneğin, ya da etek pantolonumu sıyırıp uyluklarımı gösteriyordum veya bluzumun yakasını indiriyordum. Ama içinde bulunduğumuz duruma göre bunlar çok hafif kalıyordu: İsterse beni soyabilir, tecavüz edebilir, her şeyi yapabilirdi. Almamı istediği pozisyonlar daha çok klasik heykellere veya eski tablolardakilere benziyordu. Yine de bunlardan tahrik oluyor

gibiydi: Solukları hızlanıyor, göğsünün derinliklerinden hırıltılar geliyordu. Ama cinselliğin ötesinde bir şeydi. Ya da cinsel bile *olsa,* onu heyecanlandıran *ben* değildim, daha çok benim gövdem, kol ve bacaklarımın açısı ile cihazdan gelen hışırtılar, titreşimler ve sinyal tonları arasındaki ilişkiydi. Bunların hepsi aynı doğrultuda olduğunda, *doğru* yaptığımızda – o zaman, daha derinden ve gerçek bir zevkle inliyordu. Bir süre sonra ben de bu ritimlerin ayırdına varmaya başladım. Ne demek istiyorsun? diye sordum. Ses perdesi ve ses frekanslarından oluşan bir sıralama vardı, dedi Madison, bunlar alçalıp yükseliyor ve her defasında biraz değişiyordu. Artık bu sıralamayı öğrenmiştim; belli bir anda neresinde olduğumuzu, orada ve bir sonrakinde ne yapmam gerektiğini biliyordum. Ne istediğini, nasıl hareket etmem gerektiğini biliyordum, artık bana söylemesine gerek kalmamıştı. Bu onu gerçekten tatmin etmişti. Tatmin olmanın da ötesinde: Onu derinden etkilemişti.

13.14 Madison çevresine göz gezdirdi. Restoran artık boşalmıştı. Garsonlar bir masada oturmuş, yıkanmış çatal bıçakları düzenli ve otomatikleşmiş bir şekilde katladıkları peçetelere sarıyorlardı. İki şef, başka bir masada malzeme listesinin üzerinden gidiyordu. Kimse bizi gitmeye zorlamıyordu, tıpkı bizim onları ve bize getirdikleri yiyecekleri unutmamız gibi onlar da bizi unutmuştu. Demek bu pozisyonları almaya devam ettin, dedim. Sırayla bu pozisyonları tekrarladın ve adam da seni izledi, öyle mi? Evet, dedi Madison. Bunu sonsuz gibi görünen bir zaman boyunca sürdürdük. Zaman durmuş gibiydi. Dünyadaki tek insanlar biz olabilirdik – ya da ilk insanlar, yeni bir Âdem ile Havva gibi. Madison tekrar, Zaman sanki... durmuş gibiydi, dedi: Biz ikimiz koreografisi başka bir yerde hazırlanan bu acayip baleyi yaparken, zaman havada asılı kalmış gibiydi. Yani *sen* yaparken, demek istiyorsun, değil mi?

dedim. Hayır, dedi Madison: İkimiz de yapıyorduk. O da hareket ediyordu. Önceleri nasıl yapacağımı göstermek için kendisi de bedenini, kol ve bacaklarını hareket ettiriyordu, sonra ben sıralamayı öğrenince, onun hareketleri hafifledi ve daha az belirgin hale geldi. Ama yine de devam ediyordu: Bacağını büküyor, dizini kırıyor; sağ omzunu yukarı kaldırıyor, sol kolu dirseğinden sallanıyordu. O da benim kadar bu koreografinin bir parçasıydı. Bir süre sonra gözlerini kapadı ama kol ve bacakları yine aynı ritme, aynı örüntüye, cihazdan gelen seslere ve benim bunlara karşılık gelen pozisyonlarıma göre hafifçe hareket ediyor, kıvrılıyor, sallanıyordu. Dediğim gibi, derinden etkilenmiş gibiydi. Bir noktada, yanaklarından iri gözyaşlarının yuvarlandığını gördüm. Gördün mü?.. diye sormaya başlamıştım ki Madison sözümü keserek dosdoğru devam etti. Sonra hıçkırmaya başladı, dedi. *Hıçkırmak mı?* diye sordum. Evet öyle, dedi Madison: Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Söylediğim gibi, iriyarı bir adamdı. Vücudu hıçkırıklarla sarsılıyordu. Yanaklarında derin kırışıklıklar vardı, gözyaşları bu kırışıklıkların içinden akıyordu, drenaj kanalları gibi. Sonunda deri koltuğa oturdu, koltuğa iyice gömülünce bu piyesin, bu maskaralığın, bu oyunun bittiğini anladım: Artık durabilirdim. O anda, cihazdan gelen sesler de hızını kesmişti: Çizgilerin zıplarcasına iniş çıkışları ve hışırtıları dinmiş, düz bir çizgi halini almıştı, tükenmişti sanki. Çocuk sesine benzeyen sesler kalmıştı sadece, dedi – bu sesler daha da netleşmiş gibiydi...

13.15 Madison sustu ve çocuk seslerini restoranda bile hâlâ duyuyormuş gibi kulak kesildi. Sen ne yaptın peki? diye sordum. Durdum, dedi. Yani hareketleri yapmayı bıraktım, o pozisyonları teker teker yapmayı bıraktım ve adamın önünde öylece durdum. Bir süre sonra, adamın hıçkırıkları dindiğinde, gözlerini açıp bana baktı. Değnek hâlâ elindeydi, koltuğun

kenarından sarkıyordu, ve değneği bana uzattı. *Sana* mı uzattı? dedim. Evet, dedi Madison: Bana değneği, üvendireyi uzattı. Ne yaptın? diye sordum. Değneği ondan aldım ve biraz uzakta yere koydum, dedi. Sonra ne istediğini anlamak için dönüp ona baktım ama yüzünde hiçbir ifade yoktu. Ben de pencereye gittim. Pencereden dışarı bakınca, orada bir bahçe gördüm. Villa bir tepedeydi: Girişten sonra bir kat aşağı inmemize rağmen, kot farkı yüzünden, bulunduğumuz oda yerden iki kat yüksekteydi. Bahçede iki çocuk oynuyordu. Beş yaşlarında iki çocuk. Meğer onların pencereden gelen seslerini duyuyormuşum – o sesler cihazdan çıkmıyormuş, öyle zannetmiştim çünkü çocuk sesleri cihazdan gelen seslere karışmıştı. Cihazdan gelen sesler alçalıp kesilince çocuk sesleri daha net duyulmaya başlamıştı. Çocuklar elim sende oynuyor, kahkahaları ve heyecanlı çığlıkları odada yankılanıyordu. Biraz kenara çekilip perdeyi kaldırdım. Arkasında yine duvar vardı. Sonra odanın içine baktım. Dişçi koltuğuna benzeyen, kayışları ve başka uzantıları olan koltuğun yanına gittim. Kayışları gevşek duruyordu, bağlanmamıştı ve iyice yıpranmıştı. Sonra cihazı inceledim, dedi Madison: Beni ve bu adamı uzunca bir süre kendi gücünün etkisinde tutan kaba saba cihaza baktım. Gerçekten çok eskiydi: Yıpranmış bir metalik çerçevenin içerisine oturtulmuş Nuh nebiden kalma lambalar ve ibreler, çevresinde silik rakamlar bulunan düğmeler vardı. Ekranı çizgi çizgiydi, hoparlör ızgarası diyagonal çapraz çizgilerden oluşuyordu. Artık hoparlörden ses gelmiyordu – sadece ses dalgalarının belli belirsiz vızıltısı. Ekrandaki dalga boyları duruyordu ama kıpırdamıyordu. Bu şey her ne yapıyor idiyse, artık yapmıyordu. Tıpkı kullanıcısı gibi onun da içi boşalmıştı... Bu noktada Madison da restoranın ölü boşluğuna doğru boş boş bakmaya başladı. Peki sen ne yaptın? diye sordum. Adamın yanına, yere oturdum ve koltuğun kenarına yaslandım. Eli omzumun ya-

nından gevşekçe sarkıyordu. Öylece oturdum, o da oturdu, odadaki tüm nesneler de öylece duruyordu; hiçbir şey yapmadan, uzunca bir süre.

13.16 Biz de, Madison'la ben de lokantada hiç konuşmadan öylece oturduk. Aklıma söyleyecek bir şey gelmiyordu. Solmakta olan gün ışığında garsonlar ve şefler geç bir öğle yemeği ya da erken bir akşam yemeği yiyorlardı. Sonunda Madison'a, Nasıl dışarı çıktın? diye sordum. Nereden? dedi. Odadan, dedim: Odadan nasıl çıktın? Çıkmadım, dedi. Önce çıkmadım. Orada uyuyakalmışım. O âna kadar, baskından önce okul binasındaki uykumu saymazsan, iki tam gün boyunca uyanık kalmış olmalıydım. Bitkindim. O da uyudu mu? diye sordum. Kim? diye sordu. Adam, dedim. Belki, dedi. Koltukta uzunca bir süre hiç kıpırdamadan oturdu. Solukları düzenli ve derindendi, benimkiler de öyle; sonra ben uyuyakalmışım. Uyandığımda gitmişti. Cihaz kapanmıştı: Ekranında artık dalga boyu çizgileri, düz bir çizgi bile yoktu, hiç ses gelmiyordu. Çocuk sesleri de kaybolmuştu. Ben uyandıktan dakikalar sonra başka bir adam içeri girdi; belki de koridorda yaklaşan ayak seslerine uyanmışımdır. Bu adam çok daha gençti – otuzlarında filan. O da iyi giyimliydi ama giysileri yaşlı adamınkiler kadar pahalı değildi. Bu adam dostane bir yaklaşımla, İyi dinlendim mi? diye sordu; ben de, Evet, dedim; o da, *Öyleyse yola çıksak iyi olacak*, dedi. Seninle İngilizce mi konuştu? diye sordum. Madison, Evet, dedi, İngilizcesi iyiydi, biraz İtalyan aksanı vardı. Konsolosluk çalışanı filan olabileceğini düşündüm. Konsoloslukların alt kademelerinde, bulundukları ülkenin vatandaşlarını çalıştırırlar, değil mi? diye sordu. Bilmem ki, dedim, öyle miymiş? Kim? diye sordu. O adam, dedim. Bilmiyorum, dedi Madison, hiç öğrenemedim. Daha doğrusu, sormadım. Beni odadan çıkardı, bu sefer ilk geldiğimde geçtiğim koridorlardan

ve kapılardan geçmedik, sonra başka merdivenlerden indik, ve birden kendimi yine lobide, resepsiyonda buldum. *Yukarı* çıkmış olmanız lazım, diye düzelttim. Hayır, aşağı indik, dedi ısrarla. Adam, herhalde üniformasız adamın ona verdiği makbuzu resepsiyondaki kıza verdi ve eşyalarımın hepsini geri aldım. Adam, *İşte, hepsi burada, değil mi?* gibilerinden bir şey söyledi. Ben de, *Evet, galiba,* gibi bir şey söyledim. Cep telefonum yoktu ama o okulda kalmıştı. Beni ön kapıdan kaldırım taşlı avluya çıkardı; dostane ve yardımsever bir ses tonuyla kentin merkezine gitmememi söyledi, çünkü polis protestocuya benzeyen insanları toplamaya devam ediyordu. Yola çıktığımızda, sağ tarafı işaret ederek, *Şu taraftan git*, dedi; sonra villaya döndü.

13.17 Peki ya sen? diye sordum. Ben mi? dedi Madison. Evet, dedim: Sen ne yaptın? Onun gösterdiği yöne doğru gittim, dedi. Sayfiyeye benzeyen bir yere çıktım. Hava güzeldi: sıcak, güneşli ve durgun. Yol kenarında çiçekler olduğunu hatırlıyorum, bahçe duvarlarından sarkıyordu. Atölye gibi bir yerin önünden geçtim, adamın biri testereyle bir şeyler kesiyordu; sonra bazı dükkânların önünden geçtim. Bir giysi dükkânı vardı. İçeri girip kredi kartıyla yeni giysiler aldım: bir şal, bir şapka ve bir etek. Öyle çok iyi bir şeyler değildi, orta yaşlı teyzelerin giydiği türden. Dükkânda, yakınlarda otobüs durağı veya metro istasyonu olup olmadığını sordum, dükkandaki kadın bana *ferrovia* –demiryolu– dedi, hakikaten de yüz metre ötede bir tren istasyonu vardı. Bir platformdan şehir merkezine, diğerinden de Torino'ya gidiliyordu. Ben de Torino'ya giden trene bindim. Trendeki haritada, Torino'dan bir önceki istasyonun yanında küçük bir havalimanı işareti vardı, yanında da *Internazionale* yazıyordu, ben de orada inip yine kredi kartımla Londra'ya bir bilet aldım. Bunun ironik olduğunu düşünmüştüm. Neyin? diye sordum. Kapitalizm karşıtı gösteri yaptıktan

sonra beni kurtaran şeyin kredi kartım olmasını, dedi Madison. Ha, evet anladım, dedim, biraz öyle. Beş saat sonra kalkacak bir uçak vardı, diye devam etti Madison. Bir bilet alıp beş saat boyunca neredeyse hiç kıpırdamadan oturup uçağı bekledim. İşte, dedi Madison, ellerini masanın üstüne koyup bana içten ama boş gözlerle bakarak, Torino-Caselle Havalimanı'nda bulunmamın sebebi buydu, dedi.

13.18 O sırada çalışanlar yemeklerini bitirmişti. Hava kararıyordu fakat henüz restoranın ışıklarını açmamışlardı. Madison sandalyesinde arkasına yaslandı. Yüzü benden uzaklaşınca güçlükle seçilir oldu. Madison bir suskunluktan sonra, Torino, şu şeyin... dedi. Evet, dedim: Kefen. Hayır, dedi Madison, onu demiyorum. Hani şu kafayı yiyen adam vardı ya. Hangi adam? diye sordum. Meşhur filozof canım, dedi. Kierkegaard mıydı, Schopenhauer mıydı; Tanrı'nın öldüğünü söyleyen filozof. Ha, dedim, Nietzsche. Galiba, dedi. Eminim Nietzsche olduğundan, dedim. Kimse kim, dedi, fark etmez: Önemli olan –bunu sonradan öğrendim– Torino'nun bir meydanında bir atı dövdüklerini görmüş, ondan sonra kafayı sıyırmış. Düşünebiliyor musun? Boğuştuğu onca sorudan sonra, yazıp çizdiği karmaşık ve evrensel onca şeyden sonra kafayı sıyırmasına neden olan şey bir at olmuş: aptal bir at. Sahibi mi, sürücüsü mü, her neyse, atı kamçılıyormuş, ve bu zalimliği gören Kierkegaard ya da Nietzsche kafayı yiyip çıldırmış. Başka hiç kitap yazmamış. Madison sohbet sırasında ilk kez gerçekten rahatsız olmuş görünüyordu. Onca şey varken, *Atın teki*... dedi. Sesi belli belirsiz duyulur bir hal almıştı. Yüzü de öyle: Karanlık çöküyor, her geçen dakikayla yüzünü daha fazla karartıyordu. Bir süre sessizce oturup trafiğin boğuk sesini ve akşam servisini hazırlayan çalışanların alçak sesli telaşını dinledik.

14.

14.1 Ertesi hafta şu sempozyum için New York'a uçtum. Sunum yapacak ya da bildiri sunacak filan değildim – sadece panel tartışmalarına katılacaktım. Nedense, (Frankfurt'takinin aksine) her yerde pek bir itibar gördüm. Belli ki Peyman haberi yaymıştı. Bu sohbetlerin herhangi birinde hiçbir şey söylememiş olmama rağmen herkes beni yağlıyordu, sırf (ara sıra belirtildiği gibi) Koob-Sassen Projesi'nin "mimarı" ya da "mühendis"lerinden olduğum için. Bunun abartılı bir etiket olduğunu söyleyerek itiraz etsem de, mütevazı bir katkıda bulunduğumu itiraf etsem de, benim toprak altında sürdürdüğüm kazıların büyük yapbozun sadece ufak bir parçasını oluşturduğunu söylesem de – bunların hepsi İngiliz tevazuunun hoş bir örneği olarak değerlendirildi ve istenen etkinin tam tersini yaratarak onların gözündeki saygınlığımı daha da artırdı. Ticaret basını sempozyumu izliyor ve her panelden sonra kısa röportajlar yapıyordu, bu röportajlarda öylesine söylediğim ve şimdi hiç hatırlamadığım sözleri alıntılayıp durdular; sonra beni ve diğer panel katılımcılarını limuzinlere bindirip çok pahalı restoranlara götürdüler, restoranlar öyle pahalıydı ki mönüde fiyat bile yazmıyordu; elbette ödeyen biz değildik.

14.2 Bu olanların üçüncü gününde, JFK'den uçmama saatler kala, bu sirkten paçamı kurtarmayı başardım. Çok az bir boş zamanım vardı ve onu hiçbir şeyle doldurmak istemiyordum. Bir saat kadar orada burada inip binerek metroyla dolaştım. Birkaç blok yürüdükten sonra, yine karşıma çıkan ilk metro durağı merdiveninden iniyordum. Öyle özel bir rota takip etmiyordum – sadece gidip geliyor, istasyon değiştiriyor, aynı yerlerden yine geçiyordum, fakat bir şekilde, yeraltında su arayan çatal çubuk gibi, gittikçe kent merkezinin içlerine doğru çekiliyordum. Sonunda, bunun tasarlanmış bir şey değil de tesadüf eseri olduğu yanılsamasından kurtulup yarı yarıya niyet ettiğim şeyi yapmaya karar verdim: Yani Manhattan'ın göbeğine inip güney ucundaki feribot terminaline gidecektim.

14.3 South Ferry adlı istasyon doğrudan terminale çıkar ama burası bir sebepten kapalıydı, ben de onun yerine Rector Street istasyonunda indim. Platformun bir ucundaki tabela, yolcuları 11 Eylül Anıtı'na yönlendiriyordu, diğer uçta da *Staten Adası Feribotları* yazıyordu. Bu iki sözcüğü herkesin içinde, resmi olarak büyük ve kalın harflerle yazılmış görmek tuhaftı; tek başımayken bu sözcüklere ve türevlerine öyle uzun süre bakmıştım ki – kendi dosyalarımdan birinin içinde yürüyor gibiydim: Dosyanın koordinatlarından ve nedensiz çağrışım kanallarından geçiyordum sanki. Tabelanın arkasındaki dar merdivenlerden kış güneşiyle yıkanmış bir sokağa çıktım. Sokağın iki kenarında eski binalar vardı. Bir tanesinin ismi, sütunlu girişinin üzerine süslü harflerle yazılmıştı: New York Eyaleti Motorlu Araçlar Dairesi. İsmi olmayan diğerleri de kamu binası gibi duruyordu: Belki vergi daireleri, belki de nüfus memurlukları vardı. Bu binaların üzerinde, henüz tamamlanmamış Özgürlük Kulesi'nin iskeleti yükseliyor, binaları cüceleştiriyordu. Gezinti helikopterlerinin vızıltısı havada asılı duruyordu,

Motorlu Araçlar binasının arkasında helikopterlerden birinin havalandığını görebiliyordum, gökyüzüne doğru yükselmeden önce, yere paralel olarak kayarken cam burnuyla yeri kokluyor gibiydi; bir başkası yere konmak için beklerken başını iyice havaya kaldırmıştı. Geri geri giden otobüslerden kesik kesik gelen *biip-biip-biip* sesleri, pervanelerin insanın derinlerinde titreşim yapan seslerini bölüyor ya da aralarına delik açıyordu. Her yer otobüs doluydu: MTA[1] otobüsleri dönüş yapıyor veya son durakta bekliyordu, tur otobüsleri turist boşaltıyor veya yeni turist kafilesini bekliyordu. Sarı ceketli adamlar otobüs, helikopter ve feribot bileti kesiyordu: yerden ve havadan Manhattan turları, Ellis ve Liberty adalarına tekne turları. Elbette Staten Adası'na tur bileti kesen kimse yoktu, çünkü oraya gitmek bedavaydı – zaten öyle olmasa bile hiçbir turist oraya gitmek istemezdi.

14.4 Ben oraya gitmek istiyordum. Neden mi? Bilmiyorum. Neden insan herhangi bir şeyi yapar? Sanırım bunalımdaydım. Aylardır böyleydim. Proje'nin belirgin başarısına, benim bu muazzam girişime Şirket'in katkısındaki "öncü" rolüme, bana getirdiği alkışlara rağmen (hiç şüphesiz bir maaş artışı olacak ve Şirket'te daha üst bir konumu, belki daha üst katlarda veya en azından bodrum katının üstünde bir ofisi de beraberinde getirecekti – ah o havalandırmanın sesini nasıl da özleyecektim!) bunların hiçbiri bana bir şey ifade etmiyordu. Hiçbir şey bana herhangi bir şey ifade etmiyordu. Şimdiki Zaman Antropolojisi™? Paraşütçü Gizemi? Çöpe gitmiş, un ufak olmuş, içinden çıktığı gelip geçici köpüğün içinde dağılıp gitmişti. Torino-Caselle Gizemi? Madison'ın hikâyesi, Lévi-Strauss'un

[1] *Metropolitan Transportation Authority:* ABD'nin New York eyaletinde, toplu taşımadan sorumlu kurum. (e.n.)

kabilesi gibi acayipti. Buradan nasıl bir veritabanı oluşturulabilirdi ki? Yine de capcanlı ada-rüyası bende duruyordu, derinlerde bir yerden önbelleğe çıkmış ve şimdi yüzeye yükselirken titreşiyor, ışıldıyor ve bir ehemmiyet vaadiyle dolup taşıyordu. Eğer Staten Adası'na gidersem, ne şimdi ne de o zaman açıklayabildiğim bir güvenle ve belki de bu sebepten, su götürmez olduğunu düşündüğüm bir şey olacaktı. Ne olacağını bilmiyordum ama bir şey olacaktı. Ve bir anlamı olacaktı – her şeyin olmasa da *bir şeyin*. Bir şey, her şey olmasa da, hiçbir şey değildir. Yüzer bir tahta parçasına tutunan gemisi batmış bir denizci gibi, ya da son pulunu da tüketmiş ve son bir kez atmak için zarlara uzanan bir kumarbaz gibi, buraya, Manhattan'ın dibine çekilmiştim ve aklımda şu feribota binmekten başka bir fikir yoktu. Aynı feribotla dönecek miydim? Belki, belki de değil. Her şey mümkün görünüyordu.

14.5 Battery Park'ın kenarından yürürken, feribot terminalinin birkaç küçük tabelasını görebildim: Lamba direklerine asılı ucuz tabelalardı; Battery Park'ı, Bowling Green'i veya ikinci bir Anıt'ı (bu seferki Vietnam gazileri içindi) gösteren daha şaşaalı ve resmi görünüşlü tabelalardan rol kapmaya çalışıyorlardı. İnsan kuyruklarının, gürültücü kalabalıkların, İspanyolca, Japonca, Fransızca, Almanca, Mandarince ve kim bilir daha hangi dilleri konuşan insan topluluklarının arasından sıyrılarak geçtim ve sonunda simitçi tezgâhları ile döner arabalarının arasından terminal binası göründü. Binanın kendisi yeni görünüyordu: Cam ve metalden yapılmış bir binaydı, biraz Şirket'in binasına benziyordu, girişin üzerinde üçboyutlu dev metal harflerle *STATEN ADASI FERİBOTU* yazıyordu. Binaya giden yolu takip ederken, yiyecek tezgâhları ile lamba direkleri görüş alanıma girerek bazı harfleri geçici olarak siliyordu; o yüzden SATE A ASI yazıyor, biraz sonra, STATE AD ER olu-

yordu. Bu benim hoşuma gitmişti, bir ileri bir geri giderek bazı harfleri atıp bazılarını saklayarak yeni yazı grupları oluşturmaya çalışıyordum. SAT DA FER, SANA ASI, TEN SASIER, TEN AD ASI... gibi. Bu harfler kabul gören bir sözcük oluşturma çabasıyla düzenlenen Scrabble taşları gibiydi, veya şifreli kilidin üzerindeki her bir sayının tek tek döndürülmesiyle oluşturulan permütasyonlar gibiydi, her *klik* doğru sıralamayı oluşturma şansını taşıyordu, sonunda *doğru* sayı ortaya çıkacak ve koruduğu kasanın şifresini çözerek içindekileri ortaya dökecekti. FER.AAD.ENI.SASI – dört beş boşluk bırakarak SATEN sözcüğüne ulaşmış olmam şaşırtıcıydı. Bu sözcük çıkınca anlamsız bir coşkuya kapıldım. Fakat mutluluğum kısa sürdü: Çok geçmeden sözcük STAEN oldu, sonra da çatının çıkıntısı, baştaki iki harf dışındaki bütün harflerin üzerini örttü: ST. Aynı anda tesadüf eseri sol taraftan bir adamın tekrar tekrar *Starbucks*'ın kısaltması gibi gelen *Stix* veya *Stycks* gibi bir şeyler söylediğini duydum. Bu sözcüğü soru sorar gibi söylüyordu. Sesin geldiği tarafa dönünce, sahibinin eski usul bir pamuk helva satıcısı olduğunu gördüm. Babalarının şeker aldığı iki çocuğa torbada mı, çubukla mı istersiniz diye soruyordu (çubuk[2] sözcüğünü yanlış duymuşum). Çocuklar çubuğu seçti. Adam kabarık, suni şekeri çocuklara uzatınca durup sessizce yemeğe başladılar, yapış yapış olmuş yüzleriyle bana düşmanca bakıyorlardı.

14.6 Terminalin içi, yenilenmiş cephesine rağmen kırık döküktü. Onarım gerektiren yerleri tahta perdeyle çevrelenmişti. Ortalık patlamış mısır, sosisli sandviç, pizza ve *donut* kokuyor, bu kokular dışarıdakinden çok daha sıcak olan havayı ağırlaştırıyordu – mide bulandırıcıydı. Feribotu bekleyen insan-

[2] İngilizcede *sticks*. (ç.n.)

lar ortalıkta geziniyordu: her gün feribotla gidip gelen normal halk. Bazılarının üzerinde ucuz, polyester kumaştan yapılmış, alt tabaka beyaz yakalıların giydiği türden takım elbiseler vardı, fakat çoğu günlük, sıradan giysiler giymişti. Canları sıkkın, demode, yorgun, sağlıksız, aşırı kilolu ve genel olarak çok çok *normal* görünüyorlardı. Bir MTA görevlisi bu insanlara megafonla 3:30 feribotunun *bir dakika için* geleceğini söylüyordu. Aslında "bir dakika içinde" demek istiyordu fakat feribotların iskeleye çabucak yanaşıp ayrıldığı düşünülecek olursa, onun bu yanlış kullanımı aslında doğruydu. Adamın elindeki megafon ile sabırsız ve otoriter ses tonu, acil bir tahliye sahnesi havası yaratıyordu: Silik ve sönük yolculara bakarken aklıma geçici olarak sığınağa dönüştürülmüş bir yere götürülen mülteciler geldi. Biri koltuk değnekleriyle zıplayarak ilerliyordu, diğerinin bastonu vardı, bir başkasının başına hiç uymayan bir peruğu. Terminalin duvarlarında neredeyse hiç boş yer kalmamıştı. Yolcuları huninin ağzından geçer gibi, kayar kapılara yönelten duvarların bir yanında düşük maliyetli sağlık sigortasının reklam afişi vardı, diğer yanda ise kredi borcu yapılandırma afişi. Bu afişin solundaki büyük pencerelerden henüz iskeleye yanaşmış bir feribot bulunmadığından, yukarı kaldırılmış rampalar görülüyordu. Bir tanesinin ucuna bir martı konmuştu. Bunların altında, sıkışık bir düzende yan yana sıralanmış tahta kazıklara bağlı tamponların suya giren kısımları çürümüş ve kangrenli bir hal almıştı. Onların arkasındaki limandan tankerler geçiyordu. Red Hook mahallesinde doldurulan bir tankeri buradan görebiliyordum, böcek gibi görünen dev vinçler can çekişir gibi arka ayaklarının üzerine kalkmıştı. Limanı gözlerimle tararken, sağ tarafta Governors Adası'nı, Özgürlük Heykeli'ni, New Jersey'nin siluetini ve vinçleri, hepsinden daha uzakta ise, ufukta gri bir yumruya benzeyen gideceğimiz yeri görebiliyordum.

14.7 Kalabalık artmaya, sıkıştırmaya başlamıştı. Elinde hamburger olan bir kadın geçerken bana çarptı. Megafonlu adam *bir dakika için* anonsunu yine yaptı. Duvarda daha önce fark etmediğim küçük bir ekran gördüm. Ekranda Staten Adası'nda görülecek yerler gösteriliyordu: Her yerde olabilecek türden manzaralardı – golf oynayan, şık bir ortamda yemek yiyen, hoş görünümlü bir çayırda gezinen insanlar, atlıkarınca, üzerinde çocukların koşuşturduğu bir futbol sahası, kamışların ve sazlıkların arasından kanoyla geçen bir adam. Bu görüntüler herhangi bir sıraya göre gitmiyor, sonra da sakin sularda seyreden turuncu renkli bir feribot resmiyle son buluyordu. Seyir halindeki feribotu, (muhtemelen) hem pruva ile kıçtan hem de sancak ve iskeleden çekebilmek için feribotun üzerinde daireler çizen bir helikopterin çektiği görüntülerde, ona kucak açan dümdüz, pürüzsüz bir denizde ilerleyen feribot sahnesinin pastoral bir havası vardı: Akşamüstü denizde seyreden parlak turuncu renkteki feribot, (sanki) zamanın ötesine geçiyor, tüm kanunları ve sınırları aşarak her şeyin, suçların bile ezilip saman ve yapraklarla karıştırılarak, ördeklerle sutavuklarının yuva kuracağı bir bataklığa, çayırlık alan ve sulak araziye dönüştüğü bir yere gidiyordu. Belki ben de orada bir yuva kurup başka topraklara, her şeyin farklı olduğu diyarlara doğru sakince süzülebilirim, dedim kendime. Kafamı ekrandan gerçek limana, gerçek denize çevirdim. Denizin üzerinden seken gün ışığında burası da gerçekdışı ve pastoral görünüyordu. Gerçek bir feribotun bize doğru yaklaştığını gördüm: Tıpkı görüntülerdeki gibi turuncu renkte olduğu için, göz kamaştıran parlak ışığın içinden çıkıyor gibiydi, sanki ışığın molekülleri tıpkı harfler gibi kendilerini yeniden düzenleyerek onu yaratıp şekillendiriyordu. Feribotu görenler olmuştu: Kalabalığın üzerinden bir heyecan dalgası geçti, yüzlerce ayak duruş biçimini değiştirdi, omuzlar gerildi ve yükseldi, sırt çantaları omuzlara

asıldı, sürgülü kapılara doğru bir hareketlenme oldu. Terminale son bir kez göz gezdirince onun da feribot şeklinde olduğunu gördüm, duvarları geminin pruvası gibi kuzeyden güneye, Manhattan'dan denize doğru uzanarak içe doğru açı yapıyor, iki taraf sürgülü kapıların yassı pruvasında birbirine kavuşuyordu. Burasının özellikle böyle tasarlanmış olduğunu fark ettim: İskeleye yanaşan feribotların aynadaki aksi gibiydi. Benim bineceğim feribot yaklaşırken baş döndürücü bir heyecana kapıldım: Bir uzam kendi aksine kavuşuyordu, negatif ile pozitif bir araya geliyor, tek bir bütün oluşturuyordu, ve ben de bu büyük birleşmenin gerçekleşeceği noktada duruyordum. Artık sadece bir beklenti olmaktan çıkmıştı: Feribotun kütlesi büyüyerek iyice yanaştığında fiziksel bir dönüşüm gerçekleşmiş gibiydi; sanki sadece feribot değil terminal de hareket ediyor ve beni zengin, acayip ve mucizevi bir şeyin kıyısına taşıyordu.

14.8 Rampaları indiriyorlardı. İnsanlar kapılara akın etmişti. MTA görevlisi megafonundan 3:30 feribotunun geldiğini duyuruyordu. Bu anonsu pek çok kez tekrarladı. Bunu bir tür ayindeki büyülü bir sözmüş gibi söylüyordu – feribotun geldiğini duyurması onun gelmesinin gerekli bir şartıydı da, bu anons olmasa bu olay tamamlanamayacaktı sanki. Feribotun gövdesi tamponlara vurunca zemin sarsıldı. Feribotun ismi *Değişim Ruhu* idi. İsmin üstünde, üzerinde radar direkleri bulunan küçük kamaradaki kaptanın telsizle konuştuğunu görüyordum. Telsiz cızırtıları sağ ve sol tarafımdan, hem MTA görevlisinin *walkie-talkie*'sinden hem de terminale dağılmış güvenlik personelinden geliyordu. Bu cızırtılar patlamış mısırın çıtırtılarına karışıyordu: Yanımda yöremde bir sürü insan feribotun iskeleye yanaşmasını ve Manhattan'a gelen yolcuların boşalmasını izlerken patlamış mısır yiyordu. Gelen yolcuların giyimleri ve genel tavırları gidenlerinkiyle tıpatıp aynıydı,

aralarında sadece cam duvarlar vardı, gelen yolcular binanın çıkışındaki metroya yönelmişti. Son yolcular da seyrek sepelek inince sürgülü kapılar açıldı ve çevremdeki kalabalık kapılara doğru hamle yaptı.

14.9 Ben de kalabalıkla birlikte sürüklendim, tam ortasında olduğumdan başka çarem yoktu. Terminal büyük bir V şeklinde olduğundan, kalabalık V'nin ucuna yaklaştıkça sıkışıyordu, kum saatinden akan kum tanecikleri gibiydi. Uçağımın kalkış saatini hatırlamaya çalıştım, birkaç saatim daha vardı. Cam duvarlardan, Newark'tan kalkan veya inen uçakların dik bir açıyla yükseldiğini veya alçaldığını görüyordum. Yükselen veya alçalan uçaklar hangi yönden gelirse gelsinler, hangi yöne giderse gitsinler arkalarında bıraktıkları izler büyük V'ler biçiminde Staten Adası'nın üzerinde birleşiyordu. Uçları adayı işaret ediyordu, gökyüzü adayı işaret ediyordu, havada süzülen martıları adaya yönelen uçuş koridorları üzerinden taşıyan rüzgâr o yönden esiyor, bulut kümelerini uçak izleriyle aynı hizaya gelecek biçimde düzenliyordu. Bayrak direklerinin ucundaki bayraklar da o yöne savruluyordu, Red Hook ve New Jersey'deki bütün vinçlerin açıları oraya dönüktü, Özgürlük Heykeli bile bu gri yumruyu işaret ediyordu. Terminaldeki insan kütlesi cam duvarların oluşturduğu huniden geçerken daha da sıkıştı, sonunda hep beraber bir Vanuatu ok ucu olduk, iskeleye fırlatılmaya hazırdık, kavisli bir yörüngede kaçınılmaz istikamete doğru ilerliyorduk, bizimle dönüşü olmayan bu savruluş arasında azıcık bir mesafe kalmıştı...

14.10 Ama ben kendimi bu gidişe kaptırmayıp geride kaldım ve kapılardan geçmedim. Bu o kadar da kolay bir iş değildi: İnsanlar her yönden sıkıştırıyordu. Onları ite kaka arkamı döndüm ve aksi yönde ilerleyebilmek için yanımdan geçen kollara

ve omuzlara tutundum. O son düzlükte feribota binmemeye karar vermiştim. Staten Adası'na gitmek –oraya *gerçekten* gitmek– çok anlamsızdı. Gerçekte bu neyi çözümleyecek veya çözecekti ki? Hiçbir şeyi. Orada nasıl bir somut yuva bulacaktım ve hangi somut amaçla gidecektim? Hiç. Oraya gitmemek de elbette çok anlamsızdı. Bu yüzden ben de bu insan selinin ortasında aynı yerde kalabilmek için çabalıyordum; iki çeşit anlamsızlığın arasında asılı kalmıştım. Doğru olanı mı seçmiştim? Bilmem ki. Kendime yol açarak kenara çekildim ve akıp giden kalabalığı izledim. Sıkışık bir vaziyette durdukları için akmaktan ziyade bir durup bir ilerliyorlardı; dur-kalk şeklindeki ritimleri yine de sakindi, bakışları hemen önlerindeki kişinin sırtına değil (hepsinin gözleri oraya çevrilmiş olsa da) onun ötesindeki soyut bir noktaya veya belki de hiçliğe dönüktü. Bu sahneyi Daniel veya belki de kendim için cep telefonuyla çekmek geldi aklıma – ama bu düşünceyi eyleme geçirmedim. Sadece durup izledim. Koltuk değnekleriyle yürüyen adam ağır ağır geçti, peruklu geçti, polyester takım elbiseliler geçti, sade günlük giysili olanlar da geçti. Çoğunun küçük sırt çantaları vardı, çoğu tek omza gevşekçe asmıştı, fakat bir gencin sırt çantası büyüktü, her iki omzundan da geçirerek sırtına sıkıca yerleştirmiş, kayışını beline dolamış ama bağlamamıştı: Tokaya geçirilmemiş etli kumaş kısmı altından sarkıyordu. Sarı siyah çizgili ayakkabılı bir kadın hemen yanımdan geçti, bir an için onu Bakan zannettim. Uçuş sersemliği başıma vurmuş, zaman ve yerler zihnimde birbirine geçmişti. Kol, bacak ve gövde yumağının arasında birinin boynunda iri bir yumru gördüm. Bu kişinin yüzünü görmedim – sadece boynunu gördüm, o da sadece bir saniyeliğine. Helikopterlerin pırpırı duyuldu yine, aklıma sinekkuşları geldi, bir telsiz cızırdadı ve birtakım çocuklar, muhtemelen pamuk helva yiyenler ya da başkaları yanımdan geçip gitti. Kalabalık seyreldi, feribota son

anda yetişenler koşuşturarak geçti, ve kapılar kapandı, hemen ardından rampalar, hiç girmediğim bir kalenin köprüsü gibi, tekrar yukarı kalktı.

14.11 Kapalı kapıların tuz lekeleriyle kaplı camlarının ardından feribotun geri geri giderek iskeleden ayrılışını, iki yandaki tamponlara çarparak denizi köpürtmesini izledim. Feribot iskeleden açılınca döndü ve ufuktaki yumruya doğru yol almaya başladı. Staten Adası artık gri değildi ve irileşmişti: Güneş şimdi tam arkasındaydı, adanın üzerinde bir hale oluşturmuş, onu limanın içine uzanan ikinci bir su kütlesi gibi parlak, turuncu bir havuza dönüştürmüştü, bu kütlenin düzlemi farklıydı, iki düzlem kesişince su kütlesinin üzerine serpilmişti. Işık havuzu feribota kadar uzanıyor, onu yutuyor, turuncu piksellere ayırıyordu. Buğusu giderek yayılıyor, feribotun halen seçilebilen pupasını aşarak onun ve diğer gemilerin dümen suyunu metalik gümüşi bir gölgeye çeviriyordu. Gemilerin dümen suları birbirlerini karman çorman bir örüntüyle kesiyordu. *Akrabalık ağları:* Bu söz aklıma gelince alaylı bir şekilde güldüm. Terminalde üç dört kişi daha benim gibi feribota binmemişti. Onlar da durmuş, limana, ışık huzmesine ve birbirlerine bakıyorlardı. Acaba onlar da antropolog muydu? Elbette değil: İki tanesinin elindeki telsizlerden güvenlik personeli oldukları anlaşılıyordu; bir tanesi MTA görevlisiydi, megafonlu eli yana sarkmıştı. Dördüncüsü ise yan yana dizili ankesörlü telefonları yoklayan bir evsizdi. Başka da kimse yoktu: Beşimiz birkaç dakika boyunca mantığını çözemediğim resmi bir düzende, boş terminalde durup yere atılmış patlamış mısır kutularının ortasında, az sayıda kişinin bulunduğu bir gündüz gösteriminde, hiçbir şeyin olmadığı filmi izleyenler gibi, öylece dikildik. Temizlik makinesi çalışmaya başladı, zeminin üzerinde usulca ilerlerken fırçaları ağır ağır dönüyor ve dezenfektan püskür-

tüyordu. Derken bir sonraki feribotun ilk yolcuları gelmeye başladı ve döngü yeniden başladı.

14.12 Dediğim gibi, uçak sersemiydim: Yolumu, yönümü şaşırmış vaziyetteydim. Feribota binmek için Staten Adası Feribot Terminali'ne gelmiş ve feribota binmemiştim, belki de oraya feribota binmemek için gelmiştim. Bir süredir olduğum yerde duruyordum. Güvenlik personeli ve diğer görevliler de öyle. Terminal salonu gelen yolcularla dolarken, oluşturduğumuz düzenin, daha önce net bir biçimde ayırdına vardığım ve (aynı zamanda) bana gizemli gelen geometrisi, insan kütlesinin içinde silinip gitmişti. Kamufle edilmiş veya gizlenmiş olsa da oradaydı: Hiçbirimiz yerimizden kıpırdamamıştık. Evsiz adam da hâlâ oradaydı, ankesörlü telefonları usulca yoklayarak sıkışmış bir jeton var mı diye bakıyordu. Her birinin ahizesini teker teker kaldırıyor, birkaç saniye tutup jetonların düşmesini bekliyordu. Hiç jeton düşmedi. Tekrar limana baktım. Denizin üzerindeki pırıltı her yere yayılmıştı ve gözleri kamaştırıyordu: İskeleden ayrılmış olan feribot, Staten Adası ve kentin diğer simgeleri ile gökyüzünün büyük bir bölümü, şiddetli ışık yangınında kaybolmuştu; ışığın gözün retinasında bıraktığı etkiden ötürü tekrar terminal salonuna baktığımda her yeri kapkaranlık görüyordum. Gözün uyum sağlaması birkaç saniye alıyordu. Kendimi yine evsiz adama bakarken buldum. Ahizeyi kulağından uzak tutuyordu, dinlemeye veya konuşmaya niyeti yoktu. Yanlış, çağdışı bir görüntüydü. Artık ankesörlü telefon kullanan var mı ki? Bu telefonların çalıştığından bile emin değildim. Adama baktım, bir süre bakıştık, sonra ben rahatsız olarak göz temasını kestim ve yürümeye başladım, insan selini geçip terminalden çıktım ve şehre döndüm.

Teşekkür

Saten Ada'nın tohumları Stockholm'deki International Artists Studio'da (Uluslararası Sanatçı Stüdyosu) atıldı. Orada günlerce büyük beyaz duvarlara yansıttığım petrol sızıntısı görüntülerini izledim. Bir yıl sonra bana, oturup genel bir olanaksızlık hakkında bir roman yazmanın genel olanaksızlığını düşünmem için geniş bir ofis veren Center for Fiction'ın (Kurmaca Merkezi) cömert ev sahipliğinde New York'taydım. Kitap yol alırken, Alfie Spencer, Ednyfed Tappy ve James Westcott, Amazon'a yeni bir kurumsal kültür getiren farklı düşünce ırmaklarının yol açtığı tuhaf girdaplar ve ters akıntılar konusunda gözümü açarak bana yardımcı oldular, onlara minnettarım. Bana olağanüstü müzesini gezdiren Clementine Deliss'e borçluyum. Hiç tanışmadığım ama "çağdaş" kavramı konusundaki parlak düşüncelerini hiç utanmadan serbestçe kullandığım Paul Rabinow'un da ismini anmalıyım. *Saten Ada* da, tüm diğer kitaplar gibi, yüzlerce ödünç alınan düşünce, yankı, yeniden düzenleme ve düpedüz tekrardan oluşmaktadır. Bunların hepsini yazarsam kitabın tamamı kadar yer tutar. Eleştirel okur eğer isterse bunların bazılarının izini sürebilir.

Son olarak, Cape'teki Alex Bowler ve Knopf'taki Dan Frank'in, New York'taki Melanie Jackson ve Londra'daki Jonathan Pegg'in, ve her yerdeki Eva Stenram'ın editörlük becerilerine iflas noktasında borçluyum.

EDEBİYAT Roman

NOTOS KİTAP

Tom McCarthy

SATEN ADA

Saten Ada gece kulüpleri, petrol sızıntıları, paraşüt kazaları, kanser, protesto gösterileri gibi ilgisiz görünse de tarihi saran şeffaf bir ağla birbirine bağlanan, çok sayıda verinin yüküyle ağırlaşmış dünyanın âdeta on dört bölümlük bir dökümü.

S. ile Torino Havalimanı'nda tanışacaksınız. Torino Kefeni'nden yola çıkıp dünyanın farklı coğrafyalarında yaşanan, birbirinden bağımsız görünen olaylara tanıklık edecek, bunları "şimdi"de değerlendirip Büyük Rapor'da toplamaya çalışan bir antropoloğun gözünden göreceksiniz.

Türkçede **C** ve **Kalan** romanlarıyla, **Tenten ve Edebiyatın Gizemi** adlı inceleme kitabıyla tanınan Tom McCarthy'nin Perec, Calvino ve Joyce'un meşalesini devraldığı düşünülüyor. Son romanı **Saten Ada** aynı zamanda bir inceleme, makale, rapor, bir manifesto ve itiraf.

İngilizceden çeviren
Esra Birkan

www.notoskitap.com

ISBN 978-605-2389-03-4

9786052389034

16 TL